

GHID CU PRIVIRE LA APLICAREA PEDEPSEI

Acest ghid a apărut cu sprijinul Asociației Barourilor Americane / Inițiativa pentru Supremația Legii și a fost finanțat printr-un grant acordat de către Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii. Opiniile, constatările și concluziile exprimate nu reflectă neapărat opinia Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii sau a Asociației Barourilor Americane / Inițiativa pentru Supremația Legii.

CHIȘINĂU 2014

CUPRINS:

Cuprins	2
CAPITOLUL I: REGLEMENTĂRI GENERALE PRIVIND APLICAREA PEDEPSEI PENALE	5
§ 1. Premisele aplicării pedepsei penale.....	5
§ 2. Individualizarea pedepsei penale și criteriile de realizare a ei	9
CAPITOLUL II: APLICAREA PEDEPSEI PENALE CONFORM CRITERIILOR GENERALE ȘI SPECIALE DE INDIVIDUALIZARE A PEDEPSEI PENALE	10
SECȚIUNEA 1: Aplicarea pedepsei penale conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei penale.....	10
§ 1. Pedepsa aplicată infractorului trebuie să fie echitabilă.....	11
§ 2. Pedepsa aplicată infractorului trebuie să fi legală	11
§ 3. Pedepsa aplicată infractorului trebuie să fie individualizată	12
§ 4. Individualizarea pedepsei minorului	30
§ 5. Individualizarea pedepsei în cazul pedepselor alternative prevăzute pentru infracțiunea săvârșită	35
SECȚIUNEA 2: Aplicarea pedepsei penale conform criteriilor speciale de individualizare a pedepsei penale.....	36
§ 1. Aplicarea pedepsei penale conform efectelor circumstanțelor atenuante și agravante (art. 78 CP)	36
§ 2. Aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege (art. 79 CP).....	38
§ 3. Aplicarea pedepsei în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 80 CP)	42
§ 4. Aplicarea pedepsei pentru infracțiunea neconsumată (art. 81 CP).....	43
§ 5. Aplicarea pedepsei pentru recidivă de infracțiuni (art. 82 CP)	44
§ 6. Aplicarea pedepsei pentru participație (art. 83 CP).....	47
§ 7. Aplicarea pedepsei în cazul unui concurs de infracțiuni (art. 84 CP)	48
§ 8. Aplicarea pedepsei în cazul unui cumul de sentințe (art. 85 CP).....	58

§ 9. Aplicarea pedepsei în cazul executării hotărârii unui stat străin (art. 86 CP)	62
§ 10. Aplicarea pedepselor în cazul judecării persoanelor pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364/1 CPP).....	66
CAPITOLUL III: LIBERAREA DE PEDEAPSĂ PENALĂ	68
§ 1. Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 90 CP)	69
§ 2. Liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației (art. 94 CP).....	74
§ 3. Liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 CP)	75
§ 4. Amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani (art. 96 CP)	79
CAPITOLUL IV: ASPECTE PROCEDURALE PRIVIND APLICAREA PEDEPSEI.....	81
§ 1. Introducere.....	81
§ 2. Aspecte generale.....	81
§ 3. Subiecții.....	83
§ 4. Probatoriu	87
§ 5. Măsurile procesuale.....	90

AUTORI:

1. Gheorghe ULIANOVSKI: Capitolul I; Capitolul II: Secțiunea I; Secțiunea 2: § 7, § 8.

2. Dorin POPESCU: Capitolul II: Secțiunea 1: § 3; Secțiunea II: § 1, § 2.

3. Viorica PUICA: Capitolul II: Secțiunea II: § 3, § 4, § 5, § 6.

4. Raisa BOTEZATU: Capitolul II: Secțiunea II: § 9, § 10.

5. Valeria ȘTERBET: Capitolul III.

6. Igor DOLEA: Capitolul IV.

ABREVIERI:

Alin. – aliniat

Art. – articol

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CP – Cod Penal

CPP – Cod de Procedură Penală

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Lit. – Literă

Pct. – Punct

CAPITOLUL I: REGLEMENTĂRI GENERALE PRIVIND APLICAREA PEDEPSEI PENALE

§ 1. Premisele aplicării pedepsei penale

Pedeapsa penală se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni numai în baza unei sentințe pronunțate de către o instanță judecătorească în cadrul unui proces penal. Adoptarea hotărârii privind aplicarea pedepsei penale este un proces complex și depinde de soluționarea prealabilă de către instanța de judecată a chestiunilor de fapt și de drept.

Pentru ca instanța de judecată să pronunțe o sentință legală, întemeiată și motivată legiuitorul în art. 385 CPP a legiferat chestiunile pe care trebuie să le soluționeze instanța de judecată la deliberarea și adoptarea sentinței.

În conținutul prevederilor art. 385 alin. (1) pct. 1)-9) CPP, legiuitorul a instituit o programă pe care trebuie să o realizeze instanța de judecată la soluționarea chestiunii privind aplicarea pedepsei penale

La soluționarea chestiunilor prevăzute în art. 385 alin. (1) pct. 1)-4) CPP, instanța de judecată trebuie să răspundă la întrebările:

- 1) dacă a avut loc fapta de săvârșirea căreia este învinuit inculpatul;
- 2) dacă această faptă a fost săvârșită de inculpat;
- 3) dacă fapta întrunește elementele infracțiunii și de care lege penală anume este prevăzută ea;
- 4) dacă inculpatul este vinovat de săvârșirea acestei infracțiuni.

Pentru a da răspuns la aceste chestiuni, instanța de judecată trebuie să se călăuzească de următoarele prevederi ale legii penale, conform cărora:

- infracțiunea este o faptă prejudiciabilă prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsa penală (art. 14 alin. (1) CP);
- persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție (art. 6, art. 17-19, art. 51 alin. (2) CP);
- se consideră răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit (art. 50 CP);
- temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale (art. 51 CP);
- se consideră componență a infracțiunii totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică fapta prejudiciabilă drept infracțiune concretă (art. 52 alin. (1) CP);
- componența de infracțiune definită în art. 52 alin. (1) CP reprezintă baza juridică pentru

calificarea infracțiunilor potrivit unui articol concret din CP (art. 52 alin. (2) CP);

- se consideră calificare a infracțiunii determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componentei infracțiunii, prevăzute de norma penală (art. 113-118 CP).

Luând ca bază aceste prevederi ale legii penale și soluționând chestiunile prevăzute de art. 385 alin. (1) pct. 1)-4) CPP, *de jure* și *de facto*, instanța de judecată constată dacă s-au confirmat sau nu temeiurile prevăzute de legea penală pentru a-l supune pe inculpat răspunderii penale și decide asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului de săvârșirea infracțiunii pentru care el a fost pus sub învinuire.

Chestiunile indicate în art. 385 alin. (1) pct. 5)-9) CPP se referă la soluționarea de către instanța de judecată a problemei privind aplicarea pedepsei inculpatului pentru infracțiunea săvârșită de el.

Pedeapsa penală în lipsa infracțiunii nu poate fi aplicată. De aceea soluționarea chestiunilor privind aplicarea pedepsei penale depinde de soluționarea mai întâi a chestiunilor indicate în art. 385 alin. (1) pct. 1)-4) CPP. Răspunsurile la chestiunile prevăzute în art. 385 alin. (1) pct. 1)-4) CPP trebuie privite ca condiții de bază, ca premise pentru aplicarea pedepsei inculpatului. Răspunsul pozitiv la chestiunile prevăzute la art. 385 alin. (1) pct. 1)-4) CPP servește drept premisă pentru deliberarea în continuare asupra chestiunilor privind aplicarea pedepsei inculpatului, iar răspunsul negativ la una din aceste chestiuni face să decadă deliberarea asupra pedepsei penale.

Premisele aplicării pedepsei penale prin prisma răspunsurilor la chestiunile prevăzute de art. 385 alin. (1) pct. 1)-4) CPP

a) Dacă a avut loc fapta de săvârșirea căreia este învinuit inculpatul (art. 385 alin. (1) pct. 1) CPP)

La soluționarea acestei chestiuni instanța de judecată este obligată să aprecieze toate probele administrate și verificate în ședința de judecată conform cerințelor art. 101 CPP și să se pronunțe dacă a avut sau nu loc fapta de săvârșirea căreia este învinuit inculpatul. Dacă se constată că nu a avut loc fapta de comiterea căreia este învinuit inculpatul, acest fapt înseamnă că el nu a săvârșit nici o infracțiune, nu există temei pentru răspunderea lui penală și, prin urmare, nu există nici premise pentru aplicarea pedepsei penale.

În acest caz, instanța de judecată, conform art. 390 alin. (1) pct. 1) CPP, va adopta o sentință de achitare din motivul că nu s-a constatat existența faptei infracțiunii.

Răspunsul pozitiv la această întrebare condiționează soluționarea următoarei chestiuni.

b) Dacă această faptă a fost săvârșită de inculpat (art. 385 alin. (1) pct. 2) CPP)

La soluționarea chestiunii menționate, luând ca bază cerințele principiului caracterului personal al răspunderii penale, va trebui să se stabilească cu certitudine că anume inculpatul a comis fapta prejudiciabilă de care el este învinuit ca autor, organizator, instigator sau complice.

Dacă răspunsul la această chestiune este negativ, instanța de judecată este obligată să adopte o

sentință de achitare conform art. 390 alin. (1) pct. 2) CPP din motivul că fapta nu a fost săvârșită de inculpat. La cererea procurorului, instanța de judecată restituie acestuia dosarul penal și el reia urmărirea penală în vederea identificării făptuitorului infracțiunii (art. 396¹ CPP).

În cazul unui răspuns pozitiv la această chestiune, instanța de judecată va trece la soluționarea următoarei chestiuni.

c) Dacă fapta întrunește elementele infracțiunii și dacă inculpatul este vinovat de săvârșirea acestei infracțiuni (art. 385 alin. (1) pct. 3)-4) CPP)

De jure și de facto, în funcție de răspunsul negativ sau pozitiv la aceste chestiuni, instanța de judecată stabilește dacă în cauză s-a confirmat sau nu temeiul juridic pentru a-l supune pe inculpat răspunderii penale și, respectiv, dacă există sau nu premise pentru a-i aplica acestuia o pedeapsă penală.

Nu există premise pentru a aplica pedeapsa inculpatului atunci când instanța de judecată va constata că:

- fapta săvârșită de inculpat nu întrunește semnele obiective și subiective ale infracțiunii prevăzute de Partea Specială a CP (art. 52 și articolul respectiv din Partea Specială a CP, în baza căruia fapta inculpatului a fost calificată de procuror ca infracțiune în ordonanța de punere sub învinuire a inculpatului și în rechizitoriu);

- deși fapta săvârșită de inculpat, conține formal semnele unei fapte prevăzute de CP, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă un grad prejudiciabil al unei infracțiuni (art. 14-15 CP);

- fapta a fost săvârșită de inculpat fără vinovăție (art. 20 CP);

- nu sunt temeiuri pentru tragerea la răspundere penală pentru pregătirea de infracțiune (art. 26 alin. (2) CP);

- s-au stabilit cauze care înlătură caracterul penal al faptei, și anume:

- legitima apărare (art. 36 CP);

- reținerea infractorului (art. 37 CP);

- starea de extremă necesitate (art. 38 CP);

- constrângerea fizică sau psihică (art. 39 CP);

- riscul întemeiat (art. 40);

- executarea ordinului sau dispoziției superiorului (art. 40¹ CP).

În aceste cazuri, instanța de judecată este obligată conform art. 390 alin. (1) pct. 3)- 5) CP să adopte o sentință de achitare deoarece lipsește temeiul juridic al răspunderii penale și, respectiv, premisele pentru aplicarea pedepsei inculpatului.

De asemenea, nu există premise pentru aplicarea pedepsei inculpatului și atunci când se constată

circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală a inculpatului, cum ar fi:

- lipsește plângerea părții vătămate, plângerea a fost retrasă sau părțile s-au împăcat;
- a intervenit decesul inculpatului;
- persoana nu a atins vârsta pentru tragerea la răspundere penală;
- există o hotărâre definitivă asupra aceleiași persoane pentru aceeași faptă;
- există o hotărâre a organului de urmărire penală asupra aceleiași persoane pentru aceeași faptă de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală sau de clasare a procesului penal;
- există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală.

În aceste cazuri, instanța de judecată va adopta o sentință de încetare a procesului penal în baza temeiului respectiv prevăzut expres în art. 332 alin.(1) și art. 391 alin. (1) pct. 1)-6) CPP.

Răspunsul pozitiv la chestiunile prevăzute de art. 385 alin. (1) pct. 3)-4) CPP dau temei instanței de judecată de a concluziona că în cauză s-a confirmat temeiul juridic pentru a-l supune pe inculpat răspunderii penale și a-l condamna pentru infracțiunea săvârșită (art. 50-51 CP).

Din considerente de politică penală, legiuitorul a prevăzut în CP și alte măsuri cu caracter penal ce pot fi aplicate celor vinovați de comiterea infracțiunilor. De aceea, conform art. 385 alin. (1) pct. 5) CPP, instanța de judecată, stabilind premisele pentru aplicarea pedepsei, e necesar mai întâi să soluționeze chestiunea dacă inculpatul trebuie sau nu pedepsit pentru infracțiunea săvârșită.

d) Dacă inculpatul trebuie să fie pedepsit pentru infracțiunea săvârșită (art. 385 alin. (1) (pct. 5) CPP)

În acest scop, instanța de judecată trebuie să stabilească dacă persoana care a comis infracțiunea urmează a fi liberată de răspundere penală conform art. 53 CP. Prin liberare de la răspundere penală se prezumă renunțarea statului la condamnarea și aplicarea unei pedepsei penale și înlocuirea acesteia cu sancțiuni contravenționale sau măsuri de siguranță cu caracter medical și educativ. În aceste cazuri, instanța de judecată va adopta o sentință de încetare a procesului penal în baza art. 332 alin. (1) CPP.

În cazul în care instanța de judecată nu stabilește temeiuri pentru aplicarea art. 53 CP, inculpatul urmează a fi condamnat. În acest caz, instanța de judecată trebuie să verifice dacă aplicarea pedepsei penale este rațională. Astfel, dacă se va constata că există circumstanțele prevăzute de art. 89 CP, instanța de judecată poate dispune adoptarea unei sentințe de condamnare cu liberarea totală sau parțială de pedeapsa penală.

Dacă există circumstanțe care atenuază sau agravează răspunderea penală, instanța de judecată le va indica expres, precum și va verifica care sunt efectele acestora asupra pedepsei ce urmează a fi

stabilită. De asemenea, instanță va stabili criteriile de individualizare a pedepsei aplicabile cauzei ce o soluționează (art. 75 CP).

§ 2. Individualizarea pedepsei penale și criteriile de realizare a ei

Individualizarea pedepsei își are fundamentul juridic în dispozițiile capitolului VIII al Părții Generale a CP. La aceste dispoziții se mai adaugă și dispozițiile din CPP privind individualizarea pedepsei penale a inculpatului la judecarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364¹ alin. (8) CPP) sau reducerea pedepsei inculpatului drept recompensă pentru încălcarea dreptului inculpatului (art. 385 alin. (5) CPP).

Pedeapsa penală are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Pentru ca pedeapsa aplicată inculpatului să atingă scopurile sus-menționate, legea penală stabilește anumite criterii de individualizare a pedepsei.

Criteriile de individualizare a pedepsei sunt cerințele de care instanța de judecată este obligată să se conducă în procesul stabilirii și aplicării pedepsei.

CP stabilește criterii generale și criterii speciale de individualizare a pedepsei. Criteriile generale de individualizare a pedepsei penale sunt prevăzute în art. 75 CP. Conform acestor criterii, persoanei recunoscută vinovată de săvârșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea Specială a CP și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții Generale a CP. La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii comise, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei, care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia.

Criteriile generale au caracter obligatoriu la individualizarea oricărei pedepse, la alegerea categoriei și termenului pedepsei, la stabilirea atât a pedepsei principale, cât și a celei complementare.

Aceste criterii nu pot fi utilizate separat, ci numai în ansamblu. Neglijarea unuia dintre aceste criterii la aplicarea pedepsei înseamnă că pedeapsa aplicată a fost individualizată contrar prevederilor legale și constituie temei pentru casarea sentinței (art. 427 alin. (1) pct. 10) CPP).

Criteriile speciale de individualizare a pedepsei sunt niște derogări de la criteriile generale și se aplică în cazurile expres prevăzute de lege.

Codul Penal prevede criterii speciale de individualizare a pedepsei în cazurile:

- aplicării pedepsei conform efectelor circumstanțelor atenuante și agravante (art. 78 CP);
- aplicării unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege (art. 79 CP);
- aplicării pedepsei la încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 80 CP);

- aplicării pedepsei pentru o infracțiune neconsumată (art. 81 CP);
- aplicării pedepsei pentru recidivă de infracțiuni (art. 82 CP);
- aplicării pedepsei pentru participație (art. 83 CP);
- aplicării pedepsei pentru infracțiuni care intră în concurs (art. 84 CP);
- aplicării pedepsei în cazul unui cumul de sentințe (art. 85 CP);
- aplicării pedepsei în cazul executării hotărârii unui stat străin (art. 86 CP);
- aplicării pedepsei inculpatului la judecarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364¹ alin. (8) CPP);
- reducerii pedepsei inculpatului drept recompensă pentru încălcarea drepturilor inculpatului în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei (art. 385 alin. (4) CPP).

Criteriile speciale, spre deosebire de criteriile generale, se aplică fiecare separat în funcție de situația concretă stabilită în cauză.

Însă în practica judiciară deseori apar situații care necesită aplicarea combinată a două sau a mai multor criterii speciale de individualizare a pedepsei inculpatului. Aceste situații nu sunt reglementate de către legiuitor în CP și soluționarea lor este lăsată **la discreția instanței de judecată**.

CAPITOLUL II: APLICAREA PEDEPSEI PENALE CONFORM CRITERIILOR GENERALE ȘI SPECIALE DE INDIVIDUALIZARE A PEDEPSEI PENALE

SECȚIUNEA 1: Aplicarea pedepsei penale conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei penale

Criteriile generale de individualizare a pedepsei penale sunt formulate în dispozițiile art. 75 CP.

Din dispozițiile art. 75 alin. (1) CP se desprind trei criterii generale cu valoare de principiu. Pedepsa aplicată infractorului trebuie să fie echitabilă, legală și individualizată. Dispozițiile art. 75 alin. (1) CP privind aplicarea pedepsei în limitele vizate în Partea Specială a CP și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții Generale a CP, ținându-se cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuază ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia, sunt niște cerințe de care instanța de judecată trebuie să se călăuzească la stabilirea pedepsei.

§ 1. Pedeapsa aplicată infractorului trebuie să fie echitabilă

Pedeapsa este echitabilă când ea impune infractorului lipsuri și restricții ale drepturilor lui proporționale cu gravitatea infracțiunii săvârșite și este suficientă pentru restabilirea echității sociale, adică a drepturilor și intereselor victimei, statului și întregii societăți, perturbate prin infracțiune.

Pedeapsa este echitabilă și atunci când este capabilă de a contribui la realizarea altor scopuri ale pedepsei penale, cum ar fi corectarea condamnatului și prevenirea comiterii de noi infracțiuni atât de către condamnat, cât și de alte persoane. Or, practica judiciară demonstrează că o pedeapsă prea blândă generează dispreț față de ea și nu este suficientă nici pentru corectarea infractorului și nici pentru prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. De asemenea, o pedeapsă prea aspră generează apariția unor sentimente de nedreptate, jignire, înrăire și de neîncredere în lege, fapt ce poate duce la consecințe contrare scopului urmărit.

Cerința art. 75 alin. (1) CP de a aplica o pedeapsă echitabilă constituie de fapt o cerință a principiului echității în dreptul penal care obligă instanța să-i aplice infractorului o pedeapsă legală și individualizată, capabilă de a restabili echitatea socială și de a realiza celelalte scopuri ale pedepsei penale (art. 61 alin. (2) CP).

§ 2. Pedeapsa aplicată infractorului trebuie să fie legală

Legalitatea pedepsei constituie un aspect al principiului legalității în dreptul penal și este asigurată prin cerința art. 75 alin. (1) CP care impune instanței obligația de a stabili pedeapsa în limitele fixate în Partea Specială și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții Generale a CP.

a) Cerința de a stabili pedeapsa în limitele fixate în Partea Specială a CP obligă instanța de judecată:

- mai întâi de toate, să califice corect fapta ca infracțiune sancționată de norma penală prevăzută de Partea Specială a CP;
- să aleagă pedeapsa principală când sancțiunea prevede pedepse principale sau complementare alternative;
- să stabilească termenul sau mărimea pedepsei principale în limitele prevăzute de sancțiunea normei penale din Partea Specială a CP în baza căreia a fost calificată fapta ca infracțiune;
- să stabilească pedeapsa complementară dacă este prevăzută de sancțiunea normei penale. Dacă pedeapsa complementară nu este obligatorie, să soluționeze chestiunea privind stabilirea sau nestabilirea ei.

b) Este imposibil de a stabili o pedeapsă echitabilă și legală în limitele sancțiunii articolului din Partea Specială fără a lua în vedere și a aplica normele Părții Generale a CP. În acest sens, se au în vedere normele Părții Generale referitoare la:

- scopurile și principiile legii penale (art. 1-11 CP);
- natura juridică a pedepsei penale și scopurile ei, categoriile, felurile, limitele generale ale

pedepselor, precum și specificul fiecăreia dintre ele (art. 61-74 CP);

- criteriile generale și speciale de stabilire a pedepsei prevăzute în Capitolul VIII al Părții Generale a CP;

- reglementările liberării de răspundere penală (art. 53-60 CP);

- reglementările liberării de pedeapsă penală (art. 89-97 CP);

- măsurile de siguranță (art. 98-106 CP);

- cauzele care înlătură răspunderea penală și consecințele condamnării (art. 107-112 CP).

Sunt strâns legate de stabilirea pedepsei și normele Părții Generale care reglementează pregătirea și tentativa de infracțiune (art. 25-27 CP), infracțiunea unică și pluritatea de infracțiuni (art. 28-34 CP), participația penală (art. 41-49 CP) etc. De exemplu, în cazul săvârșirii unei tentative de omor intenționat, prevăzută de art. 145 alin. (2) CP, de către un minor în participație, instanța de judecată este obligată să țină cont în afară de sancțiunea prevăzută de art. 145 alin. (2) CP de art. 21 CP (vârsta ca o condiție de tragere la răspundere penală), art. 27 CP (condițiile în care fapta constituie o tentativă de infracțiune), art. 70-71 CP (termenele pentru pedeapsa cu închisoarea pentru minori și interzicerea detențiunii pe viață a minorilor), art. 81 și 83 CP (aplicarea pedepsei pentru infracțiunea neconsumată și pentru participație), art. 87-88 CP (modul determinării și calculării termenului pedepsei și computarea arestului preventiv) etc. din Partea Generală. Toate chestiunile menționate se soluționează de către instanța de judecată pornind de la scopurile și principiile dreptului penal, criteriile de încadrare a pedepsei. Astfel, majoritatea normelor Părții Generale trebuie luate în vedere la stabilirea pedepsei infractorului în fiecare caz concret.

§ 3. Pedeapsa aplicată infractorului trebuie să fie individualizată

Prevederile art. 75 alin. (1) CP cer ca pedeapsa aplicată să fie nu numai echitabilă și legală, ci și individualizată. Individualizarea pedepsei constă în obligația instanței de a stabili măsura pedepsei concrete infractorului, necesară și suficientă pentru realizarea scopurilor legii penale și pedepsei penale.

Individualizarea pedepsei se realizează de către instanța de judecată prin respectarea cerințelor art. 75 alin. (1) CP de a ține cont la stabilirea categoriei și termenului (mărimii) pedepsei de următorii factori:

- gravitatea infracțiunii săvârșite;

- motivul infracțiunii;

- persoana celui vinovat;

- circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea;

- influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului;

- condițiile de viață ale familiei infractorului.

3.1. Gravitatea infracțiunii săvârșite

Este cunoscut faptul că gravitatea infracțiunii este determinată de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei (art. 15 CP). În raport cu caracterul prejudiciabil al fiecărei infracțiuni, legiuitorul stabilește gradul prejudiciabil al acesteia, care este determinat în sancțiunea articolului din Partea Specială a CP și se reflectă în limitele (minime și maxime) ale pedepsei.

Astfel, gravitatea infracțiunii este determinată de legiuitor în limitele pedepsei pentru fapta comisă. Instanța de judecată, pentru a lua în vedere la stabilirea pedepsei gravitatea infracțiunii, trebuie să pornească de la pedeapsa medie care poate fi stabilită pentru infracțiunea respectivă. De exemplu, sancțiunea art. 145 alin. (1) CP prevede pedeapsa cu închisoarea în limitele de la 10 la 15 ani. Pedeapsa medie care poate fi aplicată în acest caz este de 12 ani și 6 luni de închisoare. Pornind de la această pedeapsă medie, ținând cont de celelalte cerințe prevăzute de art. 75 CP și de alte prevederi ale legii penale, instanța de judecată sporește sau micșorează mărimea pedepsei medii, stabilindu-i astfel infractorului pedeapsa concretă necesară și suficientă pentru realizarea scopurilor pedepsei penale.

3.2. Motivul infracțiunii

Motivul infracțiunii este un semn care caracterizează latura subiectivă a infracțiunii și el trebuie stabilit în orice cauză penală. Când motivul infracțiunii constituie un semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii săvârșite, instanța de judecată trebuie să-l ia în vedere la stabilirea pedepsei ca cerință prevăzută de art. 75 alin. (1) CP și ca factor ce determină gradul prejudiciabil concret al acestei infracțiuni.

Dacă motivul infracțiunii nu constituie un semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii comise, și nici nu este prevăzut în art. 76 sau art. 77 CP ca circumstanță atenuantă sau agravantă, el se ia în vedere la stabilirea pedepsei ca o cerință a art. 75 alin. (1) CP și ca semn ce determină gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite. Pornind de la natura și rolul pe care l-a avut la săvârșirea infracțiunii în acest caz, motivul poate fi luat în vedere la stabilirea pedepsei și ca circumstanță atenuantă în baza art. 76 alin. (2) CP, însă la distrugerea intenționată în proporții deosebit de mari a bunurilor unei persoane din invidie sau răzbunare, aceste motive nu pot fi recunoscute ca circumstanțe agravante deoarece circumstanțele agravante în art. 77 CP au un caracter exhaustiv. În sentință, instanța de judecată este obligată să indice concret motivul infracțiunii și care a fost rolul lui la stabilirea pedepsei.

3.3. Persoana celui vinovat

Datele despre persoana care a săvârșit infracțiunea au, în dreptul penal, mai multe semnificații:

- responsabilitatea, vârsta și unele calități speciale ale persoanei servesc drept semne care caracterizează persoana ca subiect al infracțiunii (art. 21-23 CP, art. 306, 307, 319, 324, 361 etc. CP);
- semnele ce caracterizează persoana ca subiect al infracțiunii reprezintă unul din criteriile care determină gravitatea infracțiunii (art. 15 CP);

- unele date despre persoana celui vinovat se consideră circumstanțe atenuante (art. 76 lit. a)-c) CP) sau circumstanțe agravante (art. 77 alin. (1) lit. a) CP);

- datele despre persoana infractorului sunt luate în vedere de către instanța de judecată conform art. 75 alin. (1) CP și drept factor la individualizarea pedepsei (sub acest aspect a se vedea și p. 16-17 ale Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 5 din 19.06.2006 privind sentința judecătorească).

La judecarea cauzei, instanța de judecată trebuie să studieze multilateral, în deplină măsură și obiectiv, toate circumstanțele și datele prezentate care caracterizează atât negativ, cât și pozitiv persoana inculpatului și care au o importanță esențială pentru stabilirea categoriei și mărimii pedepsei (p.11 Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale).

Principalele elemente care sunt luate în vedere de către instanțele judecătorești pentru a-și exprima convingerea în legătură cu personalitatea infractorului la individualizarea pedepsei se referă la:

- datele despre starea psihico-fizică a infractorului (vârsta, starea sănătății psihice și fizice a infractorului, caracteristica lui psihologică și morală);

- caracteristica socială a infractorului până la săvârșirea infracțiunii (starea materială și familială, ocupația și modul de viață, nivelul intelectual și de pregătire profesională, atitudinea față de alți membri ai societății, antecedentele penale nestinse etc.);

- caracteristica infractorului după comiterea infracțiunii și atitudinea acestuia față de fapta săvârșită (recunoașterea vinovăției și sincera căință, contribuirea la aflarea adevărului în cauză și la descoperirea altor participanți la infracțiune, repararea prejudiciului material etc.).

Datele ce caracterizează pozitiv persoana celui vinovat în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei pot fi recunoscute și ca circumstanțe ce atenuază pedeapsa, chiar și în cazul în care ele nu sunt prevăzute ca atare în art. 76 CP. Însă dacă datele care caracterizează negativ persoana nu sunt prevăzute în art. 77 CP, instanța de judecată nu este în drept a le recunoaște ca circumstanțe agravante. În sentință, instanța de judecată este obligată nu numai să constate faptul că, la stabilirea pedepsei, se ține cont de datele personale ale condamnatului, ci și să indice concret care date sau circumstanțe stabilite demonstrează caracteristicile personale ale acestuia și rolul lor la stabilirea pedepsei.

3.4. Circumstanțele cauzei care atenuază răspunderea

Circumstanțele atenuante sunt prevăzute în art. 76 CP și constituie niște împrejurări care reflectă stări, calități sau situații legate de infracțiune sau de infractor, care atenuază răspunderea penală.

a) Săvârșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave (art. 76 alin. 1) lit. a) CP)

Această circumstanță presupune întrunirea a două condiții:

- persoana a săvârșit o singură infracțiune care, conform clasificării infracțiunilor în art. 16 CP,

poate fi calificată drept infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Săvârșirea a două infracțiuni, aflate chiar într-un concurs ideal, nu întrunește aceste condiții;

- persoana a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă pentru prima dată (anterior persoana nu a comis nici o infracțiune sau a intervenit prescripția tragerii la răspundere penală (art. 60 CP) ori antecedentele penale au fost anulate sau stinse (art. 110-111 CP)).

b) Săvârșirea infracțiunii de către un minor (art. 76 alin. 1) lit. b) CP)

Din art. 21 alin. (1) CP rezultă că în Republica Moldova minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu poate fi subiect al infracțiunii. Vârsta generală pentru tragerea la răspundere penală a persoanei fizice este de la 16 ani. Minorii între 14 și 16 ani poartă răspunderea penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor indicate expres în art. 21 alin. (2) CP.

Minorii pot fi subiecți ai răspunderii penale pentru comiterea majorității infracțiunilor prevăzute de CP.

Faptul săvârșirii infracțiunii de către un minor, indiferent de gravitatea ei și de faptul că el, anterior, a fost condamnat sau a săvârșit mai multe infracțiuni, se consideră ca circumstanță ce atenuează răspunderea penală și trebuie luată în vedere la aplicarea pedepsei minorului.

Pentru comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului, iar în cazurile prevăzute de art. 93 CP minorul poate fi liberat de pedeapsa penală cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ.

Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea mai este considerat de către legiuitor ca o circumstanță excepțională și temei pentru a-i aplica minorului o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege (art. 79 CP).

c) Săvârșirea infracțiunii ca urmare a unui concurs de împrejurări grele de ordin personal sau familial (lit. c) alin. (1) art. 76 CP)

Sunt recunoscute drept împrejurări de ordin personal sau familial boala vinovatului sau a membrilor familiei lui, starea gravă a condițiilor de viață și de trai, starea de depresie creată de pierderea locului de muncă și imposibilitatea de a-și găsi alt loc de muncă etc.

Ca infracțiune săvârșită în urma unui concurs de împrejurări grele de ordin personal poate fi apreciată, de exemplu, însușirea unei sume de bani în proporții mari de către o persoană nevoită să comită această infracțiune pentru a-și întreține familia și pentru a ajuta și familia prietenului său care se afla în aceeași stare materială grea ca și a familiei sale.

Concursul de împrejurări grele de ordin personal sau familial nu poate fi recunoscut drept circumstanță atenuantă dacă împrejurările respective nu au fost legate cauzal de săvârșirea infracțiunii. De aceea nu poate fi apreciată drept circumstanță atenuantă starea materială dificilă a vinovatului la săvârșirea de către el a infracțiunii de huliganism sau de distrugere din invidie a bunurilor altei persoane, nu constituie împrejurare grea de ordin personal abuzul și dependența vinovatului de alcool sau droguri etc.

În afară de cele menționate, instanța de judecată va trebui nu numai să indice în sentință împrejurările grele de ordin personal sau familial, ci este obligată să dezvăluie conținutul lor și să stabilească, că anume aceste împrejurări l-au determinat pe inculpat să comită infracțiunea.

d) Săvârșirea infracțiunii de către o persoană cu responsabilitate redusă (lit. d) alin. (1) art. 76 CP)

Conform alin. (1) art. 23¹ CP, persoana care a săvârșit o infracțiune ca urmare a unei tulburări psihice, constatată prin expertiza medicală efectuată în modul stabilit, din cauza căreia nu-și putea da seama pe deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin, este pasibilă de responsabilitate penală redusă.

Însă CP nu conține anumite norme care ar reglementa responsabilitatea penală redusă a persoanelor cu responsabilitate redusă.

Excepție fac dispozițiile alin. (1) art. 23¹ și lit. d) alin.(1) art. 76 CP, conform cărora instanța de judecată, la stabilirea pedepsei sau a măsurilor de siguranță, ține cont de tulburarea psihică existentă ca de o circumstanță atenuantă, care însă nu exclude răspunderea penală.

O formă specifică de responsabilitate redusă a minorilor este reglementată în alin. (2) art. 475 CPP, conform căruia, în cazul în care se constată că minorul suferă de debilitate care nu este legată de maladiile psihice, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă acesta a fost pe deplin conștient de săvârșirea faptei. Ținând cont de gradul de deficiență mentală, precum și de gravitatea infracțiunii comise instanța de judecată poate libera minorul de răspunderea penală (alin. (5) art. 483 CPP) sau de pedeapsa penală (art. 486-487 CPP) cu internarea lui într-o instituție curativă și de reeducare ori față de el se pot aplica alte măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute de art. 104 CP.

e) Prevenirea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvârșite, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate (lit. e) alin. (1) art. 76 CP)

Prevenirea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvârșite, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate ca circumstanțe atenuante se referă la comportamentul postinfracțional al vinovatului, exprimat prin orice activitate a inculpatului îndreptată spre restabilirea situației care a existat până la săvârșirea infracțiunii și înlăturarea benevolă a consecințelor ei.

Drept circumstanțe atenuante de acest fel sunt considerate: transportarea de către cel vinovat a victimei unui accident rutier într-o instituție medicală, repararea totală a pagubei materiale și morale cauzată părții vătămate prin infracțiune, restabilirea de către cel vinovat a stării inițiale a obiectelor materiale deteriorate sau distruse prin infracțiune, ajutorul material și scuzele vinovatului aduse părții vătămate după comiterea infracțiunii etc.

f) Autodenunțarea, contribuirea activă la descoperirea infracțiunii sau la identificarea infractorilor ori recunoașterea vinovăției (lit. f) alin. (1) art. 76 CP)

Circumstanțele atenuante prevăzute la lit. f) alin. (1) art. 76 CP se raportează la comportamentul postinfracțional al vinovatului și atitudinea vinovatului față de fapta săvârșită și aprecierea morală

negativă a acțiunilor sale infracționale.

La soluționarea problemei despre considerarea *autodenunțării* drept circumstanță atenuantă, instanțele de judecată trebuie să se conducă de cerințele art. 264 CPP. Însă nerespectarea de către organul de urmărire penală a cerințelor art. 264 CPP cu referire la forma autodenunțării nu constituie temei pentru a nu o recunoaște drept circumstanță atenuantă.

Autodenunțarea benevolă de către făptuitor despre săvârșirea de către el a infracțiunii poate fi recunoscută drept circumstanță atenuantă numai atunci când organul de urmărire penală nu are informație despre săvârșirea infracțiunii sau are asemenea informație, dar nu e cunoscut făptuitorul ori făptuitorul este cunoscut, însă acesta nu știe că organul de urmărire penală este la curent că el a comis infracțiunea. De aceea, pentru a recunoaște autodenunțarea drept circumstanță atenuantă, este important să se stabilească faptul că persoana, în momentul declarației de autodenunțare, nu știa că este bănuită de organul de urmărire penală de săvârșirea infracțiunii în legătură cu care s-a autodenunțat. Or, persoana, neștiind că este bănuită, declară benevol despre infracțiunea săvârșită, dând astfel temei juridic de a începe urmărirea penală în privința sa și de a fi pedepsită pentru infracțiunea comisă. Din acest punct de vedere, autodenunțarea caracterizează atitudinea negativă a vinovatului față de fapta săvârșită și a fost legiferată drept circumstanță atenuantă de care trebuie să se țină cont la individualizarea pedepsei.

Autodenunțarea poate fi efectuată imediat după comiterea infracțiunii sau după scurgerea unei perioade de timp, după începerea urmăririi penale sau până la acel moment.

Dacă vinovatul știe că este bănuit de săvârșirea infracțiunii și se prezintă benevol la organul de urmărire, declară că anume el a comis infracțiunea, expune detaliat împrejurările în care a fost săvârșită fapta penală, acest comportament poate fi apreciat drept recunoaștere a vinovăției.

Contribuirea activă la descoperirea infracțiunii sau la identificarea infractorilor ca circumstanțe atenuante se exprimă prin orice acțiuni ale vinovatului de a ajuta organele de urmărire penală în stabilirea circumstanțelor infracțiunii, demascarea și tragerea la răspundere penală a participanților la fapta comisă. Astfel de circumstanțe atenuante sunt: informațiile despre locul, metodele și mijloacele săvârșirii infracțiunii, despre locul unde se află bunurile sustrase sau alte mijloace de probă care au importanță la descoperirea infracțiunii, despre locul unde se ascund alți participanți la infracțiune etc.

Ca circumstanță atenuantă poate fi recunoscută atât recunoașterea totală, cât și parțială. De exemplu, inculpatul a recunoscut vinovăția sa în săvârșirea faptei, însă nu este de acord cu calificarea juridică a faptei sale. Recunoașterea vinovăției în săvârșirea faptei în acest caz este o circumstanță atenuantă, deoarece calificarea oficială a infracțiunii se efectuează la toate etapele procedurii penale de către persoanele care efectuează urmărirea penală și de către judecător (art. 113 alin. (2) CP).

Din analiza naturii juridice a circumstanțelor atenuante prevăzute în art. 76 lit. f) CP, în raport cu prevederile art. 57 CP, se desprinde concluzia că legiuitorul apreciază aceste circumstanțe, în ansamblu, drept regret sincer al vinovatului pentru săvârșirea infracțiunii, fapt ce micșorează considerabil pericolul social al persoanei. În prezența acestor circumstanțe, dacă persoana a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă ori o infracțiune din altă categorie în cazurile expres prevăzute de articolele corespunzătoare din Partea Specială a CP, ea poate fi liberată de răspundere penală, conform art. 53 și art. 57 CP, de către procuror sau de către instanța de

judecată.

g) Ilegalitatea și imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea (lit. g) alin. (1) art. 76 CP)

Acțiunile imorale și ilegale ale victimei care au provocat infracțiunea sunt recunoscute drept circumstanțe atenuante indiferent de prezența sau absența stării de afect ca rezultat al acestor acțiuni, cu excepția cazurilor când afectul este prevăzut de lege ca element constitutiv al infracțiunii (art. 76 alin. (2) raportat la art. 146 și art. 156 CP).

Această circumstanță poate fi recunoscută drept atenuantă în prezența concomitentă a trei semne:

- Acțiunile care au provocat infracțiunea trebuie să fie ilegale sau imorale. Comportamentul ilegal al victimei presupune săvârșirea de către ea a oricărui act delictuos, prevăzut de lege sau de un alt act normativ (penal, administrativ, financiar, vamal, fiscal etc.). Comportamentul imoral al victimei se poate manifesta prin ofensa cinică adusă unei femei, rudelor și apropiaților vinovatului, insulta sentimentelor de patriotism, a mândriei naționale sau părintești, luarea în derădere a defectelor fizice ale vinovatului, reproșul cinic de infidelitate conjugală și alte acțiuni cu caracter ofensator și de batjocură.

- Acțiunile ilegale și imorale ale victimei trebuie să constituie cauza care a provocat săvârșirea infracțiunii de către vinovat. Însă, dacă vinovatul însuși a provocat acțiunile ilegale sau imorale ale victimei, ultimele nu pot fi recunoscute drept circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii ca răspuns la acțiunile provocatoare ale victimei. Acțiunile vinovatului trebuie apreciate în contextul tuturor circumstanțelor care au existat în momentul săvârșirii infracțiunii.

- Vinovatul a comis infracțiunea în privința persoanei care a comis acțiunile ilegale sau imorale, dar nu și în privința persoanelor terțe.

În prezența acestor trei semne, instanța de judecată trebuie să recunoască acțiunile ilegale sau imorale ale victimei care au provocat infracțiunea ca o circumstanță atenuantă și să țină cont de ele la individualizarea pedepsei.

h) Săvârșirea infracțiunii ca rezultat al constrângerii fizice sau psihice, ce nu înlătură caracterul penal al faptei sau, dată fiind dependența materială, de serviciu sau de altă natură (lit. h) alin. (1) art. 76 CP)

Astfel, constrângerea fizică și psihică constituie o circumstanță atenuantă atunci când fapta săvârșită sub influența constrângerii fizice sau psihice nu întrunește condițiile prevăzute în alin. (1) art. 39 CP și nu cade sub incidența prevederilor alin. (2) art. 39 CP.

Dependența materială, de serviciu sau de altă natură ca circumstanță atenuantă de fapt cuprinde orice situație în care o persoană se simte obligată față de altă persoană și ultima folosește această situație pentru a o determina pe cea dependentă să săvârșească infracțiunea.

Însă, pentru a fi recunoscută ca circumstanță atenuantă, infractorul trebuie să fi săvârșit infracțiunea în legătură cu această dependență a sa, indiferent de faptul dacă infracțiunea a fost comisă de făptuitor în interesele persoanei de care depinde sau împotriva ei.

i) Săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate, provocată de consumarea involuntară sau forțată a substanțelor menționate în art. 24 CP sau de consumarea acestor substanțe fără a fi conștientă de efectul lor (lit. i) alin. (1) art 76 CP)

Prin stare de ebrietate se înțelege starea de dereglare psihofuncțională a organismului, survenită în urma consumului de alcool, de substanțe narcotice, psihotrope sau de alte substanțe cu efecte similare (art. 134¹² alin. (1) CP).

În cazul în care făptuitorul a săvârșit infracțiunea în stare de ebrietate provocată de consumarea involuntară sau forțată a alcoolului, substanțelor narcotice, psihotrope sau a altor substanțe cu efecte similare ori de consumarea acestor substanțe fără a fi conștientă de efectul lor, instanța de judecată recunoaște această circumstanță ca atenuantă (conform lit. i) alin. (1) art. 76 CP).

Starea de ebrietate involuntară sau forțată este starea în care a ajuns o persoană independent de voința ei. Această stare exclude amestecul voinței făptuitorului în provocarea ei sau ea se datorează constrângerii fizice sau psihice la care a fost supusă persoana pentru a consuma alcool, substanțe narcotice, psihotrope sau alte substanțe cu efecte similare în urma căreia (constrângerii) persoana nu putea să-și dirijeze liber acțiunile. Astfel, legiuitorul, în art. 76 alin. (1) lit. i) CP, a prevăzut ebrietatea, în funcție de cauza ei, în cazul săvârșirii infracțiunii în stare de ebrietate provocată de consumarea involuntară sau forțată a alcoolului, sau a altor substanțe menționate în art. 24 CP, ca o circumstanță care atenuază răspunderea.

În cazul în care ebrietatea este prevăzută de lege ca element constitutiv al infracțiunii (art. 264¹ CP) sau starea de ebrietate este prevăzută de lege ca circumstanță care agravează pedeapsa (art. 264 alin. (2), (4) și (6) CP), starea de ebrietate involuntară sau forțată poate fi recunoscută ca o circumstanță atenuantă de care instanța trebuie să țină cont la stabilirea pedepsei.

Starea de ebrietate de dereglare psihofuncțională a organismului trebuie deosebită de starea de ebrietate patologică. Starea de ebrietate patologică în psihiatrie este recunoscută ca o tulburare psihică (delirium tremens, halucinații alcoolice, paranoia alcoolică etc.), din cauza căreia persoana este lipsită de capacitatea de înțelegere și de dirijare a voinței sale. În aceste cazuri este vorba de prezența celor două criterii (medical și juridic) ale iresponsabilității și persoana care a săvârșit o faptă prejudiciabilă într-o atare stare este recunoscută iresponsabilă (art. 23 CP).

j) Săvârșirea infracțiunii cu depășirea limitelor legale ale legitimei apărări, reținerii infractorului, stării de extremă necesitate, riscului întemeiat sau ca rezultat al executării ordinului sau dispoziției superiorului (lit. j alin. (1) art. 76 CP)

În dreptul penal aceste situații au un rol dublu:

- sunt cazuri care exclud caracterul penal al faptei (art. 36-38, 40-40¹ CP);
- circumstanțe care atenuază răspunderea penală.

Depășirea limitelor legitimei apărări, stării de extremă necesitate, reținerii infractorului, riscului întemeiat sau executarea ordinului ori dispoziției superiorului constituie o circumstanță atenuantă în situațiile în care fapta a fost săvârșită cu neglijarea condițiilor prevăzute în art. 36-38, 40-40¹ CP.

Instanța de judecată la judecarea cauzei este obligată să cerceteze sub toate aspectele aceste situații, iar în sentință să le expună detaliat și să motiveze faptul dacă ele înlătură sau nu caracterul penal al faptei comise în aceste situații.

Săvârșirea faptei, de exemplu, cu respectarea condițiilor legitimei apărări conform art. 36 CP înlătură caracterul penal al faptei și instanța de judecată este obligată să adopte o sentință de achitare (pct. 5) alin. (1) art. 390 CP).

Depășirea limitelor legitimei apărări nu exclude răspunderea penală și instanța de judecată va ține cont de ea la stabilirea pedepsei făptuitorului pentru infracțiunea săvârșită, ca o circumstanță ce atenuază răspunderea în cazul adoptării unei sentințe de condamnare.

Așa trebuie să procedeze instanța de judecată în fiecare situație prevăzută la lit. j) alin. (1) art. 76 CP.

k) Afectarea gravă, prin infracțiunea săvârșită, a făptuitorului acesteia sau greutatea poverii pedepsei, aplicată pentru el, din cauza vârstei înaintate a acestuia, stării sănătății lui sau altor circumstanțe (lit. k) alin. (1) art. 76 CP)

Aceste circumstanțe atenuante caracterizează pericolul social scăzut al persoanelor care în momentul tragerii la răspundere penală pentru infracțiunea săvârșită se află în asemenea stări și pot servi nu numai ca circumstanțe atenuante la stabilirea pedepsei, ci și drept temei pentru liberarea de răspundere penală în legătură cu schimbarea situației în condițiile prevăzute de art. 58 CP sau pentru liberarea de pedeapsă în baza art. 94 CP.

l) Expirarea, de la momentul săvârșirii infracțiunii, a cel puțin 2/3 din termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală, prevăzut pentru această infracțiune, sau depășirea termenului rezonabil pentru examinarea cazului, ținându-se cont de natura faptei, dacă tergiversarea nu a fost provocată de făptuitor (lit. l) alin. (1) art. 76 CP)

Dacă de la momentul comiterii infracțiunii au expirat cel puțin 2/3 din termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală prevăzut pentru această infracțiune, faptul în cauză constituie o circumstanță atenuantă, de care instanța de judecată va ține cont la stabilirea pedepsei.

Conform alin. (4) art. 60 CP, prescripția se întrerupe dacă, până la expirarea termenelor ei, persoana va săvârși o infracțiune pentru care, conform CP, poate fi aplicată pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de 2 ani. Calcularea prescripției în acest caz începe din momentul săvârșirii unei infracțiuni noi. Respectiv, și faptul expirării a cel puțin 2/3 din termenul de prescripție în astfel de cazuri se calculează din momentul comiterii unei infracțiuni noi.

Curgerea prescripției se suspendă dacă persoana care a săvârșit infracțiunea se sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată. În aceste cazuri, curgerea prescripției se reia din momentul reținerii persoanei sau din momentul autodenunțării (alin. (5) art. 60 CP). De aceea perioada de timp în care persoana se sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată nu se va lua în vedere la calcularea a cel puțin 2/3 expirate din termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală.

Aplicarea prescripției față de persoana care a săvârșit o infracțiune excepțional de gravă se decide de către instanța de judecată.

Dacă instanța nu va găsi posibilă aplicarea prescripției și liberarea de răspundere penală, detențiunea pe viață se va înlocui cu închisoarea pe 30 de ani (alin. (6) art. 60 CP).

În cazul când au expirat cel puțin 2/3 din termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală pentru o infracțiune excepțional de gravă, acest fapt constituie o circumstanță atenuantă și, în lipsa circumstanțelor agravante, servește temei pentru înlocuirea detențiunii pe viață cu închisoarea de la 15 ani la 25 de ani (lit. c) alin. (1) art. 78 CP).

Termenul de prescripție de tragere la răspundere penală se reduce pe jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii infracțiunii erau minore (alin. (7) art. 60 CP).

Respectiv, și calcularea a 2/3 expirate din termenul prescripției se face pentru minori din jumătatea termenului de prescripție prevăzut pentru persoanele majore.

Art. 76 alin.(1) lit. l) CP prevede ca circumstanță atenuantă și situația în care examinarea cauzei a durat mai mult decât este în mod rezonabil necesar. Această circumstanță atenuantă se aplică în baza art. 385 alin. (4) drept recompensă inculpatului pentru încălcarea drepturilor la un proces echitabil și de desfășurare a lui în termen rezonabil garantat de art. 19 alin. (1) CPP și art. 6 par. 1 din CEDO. Obligația organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești de a respecta acest drept al oricărei persoane la examinarea și soluționarea cauzei sale și criteriile de apreciere a termenului rezonabil sunt prevăzute în art. 20, art. 414 alin. (4) și art. 435 alin. (2) CPP și în jurisprudența CEDO de interpretare a art. 6 par. 1 din Convenție referitoare la aplicarea termenului rezonabil.

Încălcarea termenului rezonabil la judecarea cauzei constituie o circumstanță atenuantă la stabilirea pedepsei indiferent de faptul dacă inculpatul s-a adresat sau nu pe parcursul procesului cu cerere privind repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea cauzei în termen rezonabil în procedura prevăzută de Legea nr. 87 din 21 aprilie 2011, în vigoare de la 01 iulie 2011, privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, publicată în MO nr. 107-109/282 din 01 iulie 2011.

Pe lângă aceste circumstanțe atenuante, alin. (2) art. 76 CP dă instanțelor judecătorești dreptul să recunoască și alte circumstanțe ca atenuante care nu sunt prevăzute în art. 76 alin. (1) CP. În practica judiciară, instanțele judecătorești recunosc drept circumstanțe atenuante caracterizarea pozitivă a inculpatului de la locul de muncă, de trai sau de studii, faptul că anterior el nu a fost tras la răspundere penală sau condamnat, boala gravă a condamnatului, vârsta înaintată sau tânără a lui, lipsa consecințelor grave, meritele deosebite în anumite activități, rugămintea victimei de a nu-l pedepsi aspru pe condamnat etc.

Circumstanțele atenuante urmează a fi dovedite în procesul penal. Organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru a evidenția circumstanțele care atenuază răspunderea penală (art. 19 alin. (3) CPP) și să le indice în rechizitoriu (alin. (2) art. 296 CPP).

Dreptul de a prezenta probe pentru confirmarea circumstanțelor atenuante și de a cere de la instanță să țină cont de ele la stabilirea pedepsei îl au și inculpatul și apărătorul său (art. 66 și art. 68 alin. (2) CPP).

La adoptarea sentinței, instanța de judecată trebuie să soluționeze chestiunea dacă există

circumstanțe care atenuează răspunderea inculpatului și care anume, iar în partea descriptivă a sentinței de condamnare să le indice și să se pronunțe asupra efectelor lor (art. 385 alin. (1) pct. 6) și (art. 394 alin. (1) pct. 3) CPP).

3.5. Circumstanțele care agravează răspunderea

Spre deosebire de circumstanțele atenuante, care influențează stabilirea pedepsei penale indiferent de perceperea lor subiectivă de către persoana vinovatului, pentru a incrimina circumstanțele agravante persoanei vinovate de comiterea infracțiunii, este necesar să se constate că infractorul își dădea seama despre faptul că săvârșește infracțiunea în prezența circumstanței sau circumstanțelor agravante prevăzute de lege. Deci, în cazurile când persoana nu-și dădea seama, și cu atât mai mult nici nu putea și nu trebuia să-și dea seama de existența caracterului agravant al circumstanțelor care în mod obiectiv influențează gradul prejudiciabil al infracțiunii, ultimele în niciun caz nu pot fi incriminate, și să agraveze răspunderea.

Instanțele judecătorești trebuie să țină cont de faptul că circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului constituie obiect al probațiunii și instanța de judecată este obligată să constate dacă partea acuzării a dovedit existența lor (art. 96 alin. (1) p. 2); 394 alin. (1), p. 3) CPP). Circumstanțele agravante prevăzute de lege în art. 77 CP au un caracter exhaustiv. În același timp, dacă circumstanțele menționate la alin.(1) sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea Specială a prezentului cod în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi considerate concomitent drept circumstanțe agravante.

La stabilirea pedepsei, instanțele judecătorești pot recunoaște ca agravante numai acele circumstanțe care au fost stabilite de organele de urmărire penală, au fost indicate în rechizitoriu, (art. 296 alin. (2) CPP) și numai dacă au fost susținute de acuzatorul de stat în debaterile judiciare. Totodată, în cazul în care circumstanța agravantă prevăzută la art. 77 alin. (1) lit. c) CP nu a fost indicată în rechizitoriu, instanțele judecătorești, la stabilirea pedepsei, pot recunoaște această circumstanță ca agravantă, doar în cazul modificării acuzării în ședința de judecată în sensul agravării ei, în condițiile stabilite de art. 326 alin. (2) CPP.

În conformitate cu alin. (1) art. 77 CP, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe agravante:

a) Săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a fost condamnată anterior pentru o infracțiune similară sau pentru alte fapte care au relevanță pentru cauză

În sensul lit. a), alin. (1) art. 77 CP, persoana se consideră condamnată din momentul rămânerii definitive a sentinței de condamnare (art. 65 alin. (3) p.1) CPP) până în momentul stingerii antecedentelor penale sau al reabilitării judecătorești (art. 110 – 112 CP), sau până la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale în baza încheierii instanței judecătorești, pronunțată în condițiile art. 90 alin. (8) CP. Pentru a aplica această circumstanță agravantă, nu are importanță dacă persoana a săvârșit o infracțiune intenționată sau din imprudență, o infracțiune consumată sau neconsumată, ori că a fost condamnată anterior pentru o infracțiune intenționată sau din imprudență, infracțiune consumată sau neconsumată. Astfel, prin *persoană care anterior a fost condamnată* se înțelege persoana care anterior a fost condamnată definitiv pentru infracțiune intenționată sau din

imprudentă, infracțiune consumată sau neconsumată și antecedentele penale nu au fost stinse sau anulate, sau nu a fost anulată condamnarea și stinse antecedentele penale.

Prin *infracțiune similară* trebuie înțeleasă o infracțiune identică, deoarece o interpretare extensivă defavorabilă este interzisă (art. 3 alin. (2) CP).

Prin *alte fapte* trebuie înțeleasă situația când persoana a fost condamnată anterior pentru alte infracțiuni decât cele identice și anume a fost condamnată pentru infracțiuni omogene, adică infracțiuni din același capitol din CP, sau că persoana a fost condamnată anterior pentru alte infracțiuni, prevăzute de alte capitole ale CP.

Totodată, aceasta se va considera o circumstanță agravantă doar în cazul în care o *infracțiune similară sau alte fapte* pentru care persoana a fost condamnată anterior *au relevanță pentru cauză*. În acest sens, au relevanță pentru cauză doar infracțiunile pentru care persoana a fost condamnată anterior și nu a expirat termenul de prescripție pentru executarea sentinței de condamnare, prevăzut pentru infracțiunea săvârșită anterior (art. 97 CP), ori antecedentele penale pentru infracțiunea săvârșită anterior nu au fost stinse sau anulate (art. 110 – 112 CP), sau nu a fost anulată condamnarea și stinse antecedentele penale în condițiile art. 90 alin. (8) CP. La fel, au relevanță pentru cauză și infracțiunile pentru care persoana a fost condamnată anterior, comise în afara teritoriului Republicii Moldova, în condițiile art. 11 alin. (7), 86 CP.

Nu vom fi în prezența acestei circumstanțe agravante, respectiv, persoana nu se va considera condamnată anterior, sau infracțiunea similară sau alte fapte pentru care persoana a fost condamnată anterior nu vor avea relevanță pentru cauză, dacă:

- persoana a săvârșit infracțiunea înainte de a fi condamnată definitiv pentru infracțiunea săvârșită anterior (concursul de infracțiuni);
- a expirat termenul de prescripție, prevăzut pentru executarea sentinței de condamnare rămasă definitivă, pronunțată pentru infracțiunea săvârșită anterior;
- pentru infracțiunea săvârșită anterior a fost anulată condamnarea și stinse antecedentele penale în baza încheierii instanței judecătorești, pronunțată în condițiile art. 90 alin. (8) CP;
- au intervenit unele cauze care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării și anume antecedentele penale pentru o infracțiune similară sau alte fapte săvârșite anterior au fost stinse sau anulate prin reabilitare judecătorească (art. 110-112 CP), fie a intervenit *amnistia*, prin care a fost înlăturată răspunderea penală (art. 107 CP), fie persoana condamnată este liberată de pedeapsa stabilită, prin actul de *grațiere* (art. 108 CP), fie a intervenit *împăcarea* (art. 109 CP).
- persoana a fost condamnată anterior pentru infracțiune similară sau pentru alte fapte, cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei în cazul amnistiei conform art.107 din CP.

b) Provocarea prin infracțiune a unor urmări grave

Prin stipularea de la lit. b) alin. (1) al art. 77 CP, trebuie să se înțeleagă „urmările grave” care nu sunt incluse în componența infracțiunii în calitate de semne obligatorii ale laturii obiective a componenței respective de infracțiune.

Instanța de judecată va recunoaște ca circumstanță agravantă doar „urmările grave” care sunt în raport de cauzalitate cu fapta infracțională.

Trebuie ținut cont de faptul că această circumstanță agravantă constituie o categorie juridico-penală estimativă, care trebuie să fie definită de către instanța de judecată în baza interpretării legii și a propriei convingeri bazată pe circumstanțele concrete ale cauzei, probele cercetate în procedura judiciară respectivă și conștiința juridică a judecătorului.

Este de menționat faptul că în legea penală nu există nici o dispoziție în care s-ar defini noțiunea de „urmări grave”. În aceste condiții, atât organul de urmărire penală, cât și instanțele judecătorești trebuie să recunoască această împrejurare ca circumstanță agravantă, fără a încălca principiul legalității, în conformitate cu care interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă.

Prin *urmări grave* se înțeleg daunele secundare (auxiliare), netipice (atipice) pentru acțiunea sau inacțiunea respectivă care mărește considerabil nivelul de gravitate al infracțiunii săvârșite. Practica judiciară recunoaște drept astfel de urmări: moartea uneia sau mai multor persoane, sinuciderea victimei, moartea sau sinuciderea rudelor sau a apropiaților victimei, încetarea impusă a activității agentului economic sau a activității profesionale a persoanei fizice, pieirea în masă a animalelor, provocarea de daune grave persoanei, lezarea gravă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, cauzarea unor daune materiale în proporții deosebit de mari, provocarea prin infracțiune a unui dezastru ecologic ori social etc. *Provocarea unor urmări grave* este recunoscută ca circumstanță agravantă atât în cazul săvârșirii unei infracțiuni intenționate, cât și în cazul comiterii unei infracțiuni din imprudență.

c) Săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație

Săvârșirea infracțiunii printr-o formă concretă de participație, se aplică ca circumstanță agravantă pentru toți participanții la infracțiune care își dădeau seama despre faptul că săvârșesc infracțiunea prin forma respectivă de participație, indiferent de rolul pe care l-au jucat în săvârșirea faptei. În același timp, la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea comisă prin participație, instanța de judecată va ține cont de forma concretă de participație prin care a fost săvârșită infracțiunea, de contribuția concretă a fiecărui participant la comiterea infracțiunii și survenirea consecințelor ei, de importanța acestei contribuții la atingerea scopului infracțiunii, de influența acțiunilor sau inacțiunilor participantului asupra caracterului și mărimii daunei pricinuite sau asupra creării pericolului pricinuirii daunei.

d) Săvârșirea infracțiunii din motive de ură socială, națională, rasială sau religioasă

Prin *ură* se înțelege sentimentul puternic, nestăpânit, de dușmănie față de cineva sau de ceva.

Prin *ură socială, națională, rasială sau religioasă* se înțelege:

Ura socială este ura față de tot ce este creat de societate, propriu societății, care este legat de viața oamenilor în societate, de raporturile lor în societate sau față de societatea omenească în general, fie ura față de ceva ce este propriu unui anumit tip de societate, fie față de apartenența victimei la o anumită categorie socială sau la un anumit grup social.

Ură națională este ura persistentă sau apărută în legătură cu apartenența victimei la un anumit popor (etnie), la un anumit stat, la o anumită cultură națională, în legătură cu limba vorbită sau scrisă de către victimă.

Ură rasială este ura față de oameni de o altă rasă, având drept caractere distinctive altă culoare a pielii, a părului, trăsăturile feței etc., sau ura persistentă ce vădește prezența la cel vinovat a ideii nefondate a inegalității biologice și intelectuale a raselor umane (rasism).

Ură religioasă este atitudinea dușmănoasă a vinovatului față de oameni de o altă credință, religie, sau față de un alt sistem de dogme și practici care reflectă sentimentul divinității, altul decât cel la care aderă vinovatul, fie în general atitudinea dușmănoasă față de oameni de orice credință sau religie, când cel vinovat nu este adeptul niciunei credințe sau religii, niciunui sistem de dogme și practici care reflectă sentimentul divinității, sau neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități (ateism).

Pentru a aplica circumstanța aceasta, este necesar de stabilit că persoana a săvârșit infracțiunea cu bună știință anume din motivul de ură *socială, națională, rasială sau religioasă*.

e) Săvârșirea infracțiunii cu bună știință împotriva unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor

Pentru aplicarea acestei circumstanțe agravante, este necesar să fie stabilit că infractorul își dădea seama că săvârșește infracțiunea împotriva minorului sau a femeii gravide ori a profitat conștient de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor, ceea ce înseamnă că vinovatul în momentul săvârșirii infracțiunii știa cu certitudine despre aceste trăsături ale victimei.

Faptul că vinovatul săvârșește infracțiunea *cu bună știință* vorbește despre aceea că legiuitorul prevede posibilitatea înăsprii pedepsei prin invocarea prezentei circumstanțe agravante doar în cazul săvârșirii unor infracțiuni intenționate. În același timp, fapta se consideră că a fost săvârșită *cu bună știință* asupra unui minor sau asupra unei femei gravide, când minoratul victimei, precum și starea de graviditate a acesteia erau evidente sau cunoscute vinovatului în momentul săvârșirii infracțiunii. La fel, circumstanța agravantă în cauză se aplică și în cazul erorii de fapt, când cel vinovat era convins eronat că săvârșește fapta împotriva unui minor sau a unei femei gravide. Dacă în momentul săvârșirii infracțiunii vinovatul nu avea o certitudine (chiar și eronată) cu privire la vârsta minoră a victimei sau starea de graviditate a femeii, atunci prezenta circumstanță agravantă nu-i poate fi incriminată și, respectiv, nu poate fi înăspriță pedeapsa.

Prin *persoană care se află în stare de neputință* se înțelege persoana bolnavă, persoana de o vârstă înaintată, persoane cu dizabilități care suferă de deficiențe fizice sau psihice, persoane ce dorm, sunt în stare de inconștiență, persoane ce se află în stare de ebrietate, produsă de alcool, de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efect similar, precum și alte stări ale victimei, care vădesc incapacitatea sau capacitatea scăzută a acesteia de a se opune acțiunilor ilegale ale vinovatului.

Totodată, pentru a incrimina partea respectivă a circumstanței agravante prevăzută la art. 77 alin. (1) lit. e) CP, trebuie să existe trei condiții: 1) în momentul săvârșirii infracțiunii victima se afla în stare de neputință; 2) această stare de neputință, cu certitudine, era cunoscută sau evidentă vinovatului; 3) făptuitorul a profitat de această stare pentru a săvârși infracțiunea împotriva persoanei în cauză.

f) Săvârșirea infracțiunii asupra unei persoane în legătură cu îndeplinirea de către ea a obligațiilor de serviciu sau obștești

La persoane care își îndeplinesc obligațiile de serviciu se referă persoana cu funcție de răspundere, persoana publică și persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină și funcționarul internațional, persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, precum și persoanele ce-și execută obligațiile de serviciu în baza contractului de muncă încheiat cu organizațiile de stat, comerciale, private, activitatea cărora nu contravine legislației în vigoare.

Această circumstanță se va recunoaște agravantă doar în cazul infracțiunilor intenționate, când săvârșirea infracțiunii este legată nemijlocit de îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești și infractorul intenționează să înceteze activitatea ce ține de îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau a celor obștești, fie dorește să schimbe caracterul acestei activități în interesul său, fie are drept scop să se răzbune pentru îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești (cu excepția faptelor prevăzute la art. 342, 349 CP). Din această cauză, săvârșirea infracțiunii în asemenea circumstanțe înăsprește pedeapsa.

g) Săvârșirea infracțiunii prin intermediul minorilor, persoanelor aflate în dificultate, persoanelor retardate mintal sau dependente de făptuitor

La *persoanele aflate în dificultate* pot fi atribuite următoarele categorii de persoane: șomerii de lungă durată și persoanele tinere fără un loc de muncă; persoanele care au familii cu număr mare de copii și cu venituri reduse; persoanele cu dizabilități; persoanele vârstnice; persoanele cu venituri reduse; minorii cu risc de abandon școlar etc.

Retardarea mentală (dizabilitatea intelectuală) este o condiție mintală a persoanei, diagnosticată înaintea vârstei de 18 ani, care se recunoaște după un intelect sub nivelul mediu și lipsa capacităților adaptive necesare pentru viața de zi cu zi.¹

Prin *dependență de făptuitor* trebuie de înțeles:

a) *dependența materială*, care există atunci când persoana prin intermediul căreia se săvârșește infracțiunea se află la întreținerea totală sau parțială a făptuitorului, fie că de făptuitor depinde îmbunătățirea sau înrăutățirea stării materiale a acesteia, fie că aceasta este debitor, iar cel ce săvârșește infracțiunea prin intermediul său este creditor;

¹ <http://www.sanatate-mintala.info>

b) *altă dependență*, cum ar fi dependența de serviciu; dependența dintre medic și pacient, când pacientul este cel prin intermediul căruia se săvârșește infracțiunea, fie rudele acestuia; dependența dintre ofițerul de urmărire penală, procuror, judecător și bănuț, învinuit, inculpat; dependența dintre colaboratorul organului de probațiune și condamnat, în cadrul executării hotărârilor cu caracter penal; dependența dintre executorul judecătoresc și debitor în cadrul executării hotărârilor cu caracter civil; dependența dintre elev și pedagog la toate nivelurile și treptele prevăzute de sistemul de învățământ, dependența dintre antrenor și sportiv etc.

Săvârșirea infracțiunilor prin intermediul minorilor, persoanelor aflate în dificultate, al persoanelor cu retard mintal sau dependente de făptuitor presupune o determinare de către făptuitor a acestor persoane la săvârșirea infracțiunii profitând de starea lor vulnerabilă. De aceea, făptuitorul, în aceste cazuri, va fi tras la răspundere penală ca instigator al acestor persoane la acțiunile de comitere a infracțiunilor, iar la individualizarea pedepsei se ține cont de această împrejurare ca circumstanță care agravează pedeapsa lui. Excepție face cazul săvârșirii infracțiunii prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de prezentul cod, deoarece, conform art. 42 alin. (2) CP, în această situație suntem în prezența unui autor intermediar.

h) Săvârșirea infracțiunii prin acte de o deosebită cruzime sau prin batjocorirea victimei

Săvârșirea infracțiunii *prin acțiuni deosebit de crude sau prin batjocorirea victimei* vădește degradarea morală profundă a vinovatului, neomenie și cinism.

Noțiunea *deosebită cruzime* se îmbină atât cu metodele săvârșirii infracțiunii de omor, cât și cu alte circumstanțe care demonstrează cruzimea deosebită a vinovatului. Prin acte de o *deosebită cruzime* se înțelege producerea victimei a unor suferințe chinuitoare, de o intensitate mare, inutile și prelungite în timp, prin utilizarea unor metode, mijloace și procedee sălbatice, nemiloase și care nu sunt necesare, în mod normal, pentru producerea rezultatului infracțional.

Prin *batjocorirea victimei* se înțeleg acțiunile săvârșite într-o formă cinică și brutală îndreptate asupra victimei cauzându-i suferințe morale și/sau psihice care-i înjosesc demnitatea.

Pentru existența agravantei respective nu contează dacă actele de cruzime au dus prin ele însele la producerea rezultatului infracțional sau dacă făptuitorul le-a săvârșit numai pentru a chinui victima înainte sau în timpul comiterii acțiunii nemijlocit generatoare a urmării prejudiciabile.

În cazul în care infractorul nu conștientiza că săvârșește fapta prin acte de o deosebită cruzime sau prin batjocorirea victimei, fie din cauza responsabilității reduse, fie din cauza stării de afect prezentă la cel vinovat, această circumstanță agravantă nu poate fi incriminată.

Totodată, din cauza conținutului său, prezenta circumstanță agravantă poate să existe doar la infracțiuni intenționate și se aplică doar în cazul în care ea nu constituie un semn obligatoriu al componenței infracțiunii respective din Partea Specială a CP.

i) Săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit

Existența acestei circumstanțe agravante impune întrunirea următoarelor condiții:

1) mijloacele prin care se săvârșește infracțiunea trebuie să prezinte un real pericol social sporit pentru viața sau sănătatea unui număr nedeterminat de persoane, pentru bunurile acestora ori pentru alte valori sociale importante, ocrotite de legea penală.

2) făptuitorul trebuie să conștientizeze faptul că mijloacele aplicate de el la săvârșirea infracțiunii prezintă un real pericol social sporit.

Prin mijloace care prezintă un pericol social sporit se înțeleg orice mijloace care, prin folosirea nemijlocită a lor, sunt susceptibile de a produce urmări grave pentru un număr nedeterminat de persoane, pentru bunurile acestora ori pentru mediu, pentru alte valori sociale importante ocrotite de legea penală. Totodată, pericolul social sporit nu este obligatoriu să rezulte în mod exclusiv din natura mijloacelor de săvârșire a infracțiunii, dar și din împrejurările sau circumstanțele cu care, în cazul concret, se asociază acele mijloace, sporind pericolul social. Această circumstanță agravantă se va aplica și atunci când mijlocul prin care se săvârșește infracțiunea, prin natura sa, nu prezintă un pericol social sporit, însă dobândește o asemenea calitate prin modul în care este folosit de către făptuitor.

Ca regulă, acestea sunt mijloace de pericol de lungă durată, adică acele mijloace a căror aplicare creează pericol social sporit pentru un număr nedeterminat de persoane, pentru bunurile acestora, pentru mediu ori pentru alte valori sociale importante ocrotite de legea penală, un timp mai îndelungat chiar și după începerea utilizării lor.

Asemenea mijloace pot fi, de exemplu: provocarea unor explozii, incendii, inundări, contaminări radioactive sau bacteriologice, infectarea surselor ori rețelelor de apă, provocarea unor scurgeri de gaze toxice etc. Instanțele de judecată trebuie să țină cont de faptul că lista mijloacelor care prezintă pericol social sporit este una deschisă.

j) Săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate, provocată de consumarea substanțelor menționate la art. 24. Instanța de judecată este în drept, în funcție de caracterul infracțiunii, să nu considere aceasta ca o circumstanță agravantă

Starea de ebrietate este o stare ce survine în urma consumului de băuturi alcoolice, substanțe narcotice sau toxice. Starea de ebrietate este o stare psihofizică anormală în care se găsește o persoană, din cauza efectelor pe care le au asupra organismului său și asupra facultăților sale mintale anumite substanțe excitante sau narcotice consumate de acea persoană ori introduse în corpul său. În cazul agravantei prevăzute la art. 77 alin. (2) lit. k) CP, este vorba despre starea de ebrietate fiziologică, conștientă sau voluntară, care nu exclude responsabilitatea făptuitorului. În același timp, instanța de judecată este în drept, în funcție de caracterul infracțiunii, să nu considere starea de ebrietate fiziologică, conștientă sau voluntară, ca o circumstanță agravantă.

La soluționarea chestiunii privind recunoașterea drept circumstanță agravantă săvârșirea infracțiunii în stare de ebrietate, instanța de judecată trebuie să ia în considerare faptul dacă, prin caracterul său, acțiunea criminală este legată de starea de ebrietate a vinovatului, precum și de circumstanțele, din cauza cărora persoana a ajuns în această stare. Astfel, poate să nu fie considerată ca circumstanță agravantă starea de ebrietate a minorului în timpul săvârșirii infracțiunii, dacă el a fost adus premeditat la această stare de către alte persoane, pentru a săvârși infracțiunea, fie starea de ebrietate accidentală (fortuită) sau involuntară, care a fost provocată independent de voința

făptuitorului, fie din întâmplare, când persoana nu conștientiza că consumă băuturi alcoolice, substanțe narcotice sau toxice.

k) Săvârșirea infracțiunii cu folosirea armei, a munițiilor, a substanțelor explozive ori a dispozitivelor ce le imită, a mijloacelor tehnice special pregătite, a substanțelor nocive și radioactive, a preparatelor medicamentoase și a altor preparate chimico-farmacologice, precum și cu aplicarea constrângerii fizice sau psihice

Prin folosirea armei, a munițiilor, a substanțelor explozive și a altor mijloace indicate la lit. k) alin. (1) art. 77 CP trebuie de înțeles aplicarea nemijlocită a lor sau utilizarea nemijlocită a însușirilor distrugătoare ale acestora, la săvârșirea infracțiunii, fie amenințarea cu aplicarea lor sau amenințarea cu utilizarea însușirilor distrugătoare ale acestora, indiferent de gradul intensității și de rezultatul acțiunilor lor.

Constrângerea fizică se exprimă prin acțiuni violente îndreptate asupra victimei (cauzarea loviturilor, leziunilor corporale, torturarea, lipsirea de hrană, de apă, lipsirea de somn ș.a.).

Constrângerea psihică presupune diverse tipuri de amenințare, ce pun victima într-un pericol grav pentru ea, pentru rudele sau persoanele apropiate ei. Constrângerea psihică se poate exprima și prin amenințarea victimei cu aplicarea violenței fizice asupra ei, asupra rudelor sau persoanelor apropiate victimei, prin amenințarea cu distrugerea averii, cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele care nu corespund realității ș.a.

Atât constrângerea fizică, cât și constrângerea psihică au scopul de a influența voința și respectiv conștiința victimei, cu scopul de a o forța să săvârșească anumite fapte în interesul celui ce aplică constrângerea, inclusiv fapte infracționale și sunt aplicate de către cel vinovat pentru atingerea rezultatului criminal.

În unele cazuri, constrângerea fizică sau psihică constituie o forță invincibilă pentru cel constrâns, îl lipsește de posibilitatea de a-și dirija acțiunile, de aceea, o asemenea constrângere constituie cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

m) Săvârșirea infracțiunii profitând de starea excepțională, de calamitățile naturale, precum și de dezordini în masă

La *calamități naturale* se atribuie cutremurele de pământ, inundațiile, alunecările de teren, incendiile, nivelul înalt al radiației în atmosferă, întroienirile, furtunile, uraganele etc., care pun în pericol viața și sănătatea populației. Această circumstanță agravantă se referă doar la calamitățile naturale, și nu la calamități de altă natură, *tehnogenă* sau *socială*.

Prin *stare excepțională* se înțelege regimul de drept special al activității organelor puterii de stat și ale autoadministrării locale, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, ca rezultat al întreruperii condițiilor normale de viață și activitate ale populației la un obiectiv sau pe un anumit teritoriu în urma unei avarii, catastrofe, calamități cu caracter natural sau biologic-social, care au condus sau pot conduce la pierderi umane și materiale, fiind o măsură temporară luată pentru normalizarea situației respective.

Noțiunea de *dezordini în masă* presupune tulburări sociale, revoltă, răscoală, confuzie, pogromuri, distrugerii, incendieri sau alte acțiuni violente.

Această circumstanță agravantă presupune anume *profitarea* de către vinovat de fenomenele menționate, adică făptuitorul folosește aceste situații de fapt pentru a comite infracțiunea.

n) Săvârșirea infracțiunii cu folosirea încrederii acordate

Circumstanța indicată la lit. n) alin. (1) art. 77 CP presupune acel fapt că vinovatul se folosește cu rea-credință de relațiile de încredere acordate în interesul săvârșirii infracțiunii, astfel discreditând organele puterii de stat, organizațiile obștești și cele comerciale în numele cărora acționează el. Pot să folosească încrederea acordată atât persoanele cu funcții de răspundere, cât și colaboratorii ce au anumite împuterniciri determinate. Încrederea persoanei poate fi acordată în puterea funcției deținute sau în baza raporturilor contractuale.

3.6. Influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului

Influența pedepsei asupra corectării și reeducării condamnatului poate fi evaluată numai după cercetarea datelor despre persoana acestuia și pronosticată în baza acestor date raportate la categoria și termenul pedepsei care urmează să fie aplicate, luând în considerație aptitudinile persoanei de a se corecta.

3.7. Condițiile de viață ale familiei vinovatului

Condițiile de viață ale familiei inculpatului pot influența asupra atenuării sau agravării pedepsei, însă numai în limitele în care pedeapsa aplicată să nu fie contrară acestor scopuri.

În acest scop, instanța trebuie să verifice dacă inculpatul are familie, componența familiei și rolul lui în asigurarea materială a familiei, comportamentul inculpatului în familie și influența acestui comportament asupra educării copiilor, condițiile de trai etc.

Totodată, trebuie avut în vedere că condițiile de viață ale familiei vinovatului pot influența atât pozitiv la aplicarea pedepsei inculpatului (vârsta înaintată a părinților care se află la întreținerea vinovatului sau vinovatul are la întreținere o familie cu mulți copii), cât și negativ (bețiile permanente și scandalurile în familie, comportamentul violent al vinovatului față de membrii familiei etc.).

În orice caz, instanța de judecată trebuie să numească concret în sentință condițiile de viață ale familiei vinovatului și să indice ce influență au avut ele la alegerea categoriei și mărimii pedepsei aplicate inculpatului.

§ 4. Individualizarea pedepsei minorului

La individualizarea pedepsei în cazul minorilor instanța urmează să țină seama de nevoile speciale și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, prevăzute de lege de aplicare a pedepsei copilului. O asemenea atitudine față de minorii delincvenți este prevăzută în **Ansamblul de reguli minime ale Organizației Națiunilor Unite pentru minori (Regulile de la Beijing)**.

Punctul 17 din Ansamblul de reguli minime reglementează principiile directoare ce guvernează judecata și luarea hotărârii.

Astfel instanțele la adoptarea hotărârii în privința minorilor trebuie să se inspire din următoarele principii

- a) hotărârea trebuie să fie întotdeauna proporțională, nu numai cu împrejurările și gravitatea delictului, ci și cu circumstanțele și nevoile delincventului ca și cu cele ale societății;
- b) nu vor fi aduse restricții libertății personale a minorului – și acestea limitate la un minim necesar - decât după examinarea minuțioasă a cauzei;
- c) privațiunea de libertate va fi impusă minorului numai dacă acesta este considerat vinovat de un delict săvârșit prin promovarea de daune împotriva altei persoane sau pentru recidivă, dacă nu există altă soluție convenabilă;
- d) bunăstarea minorului trebuie să constituie criteriul hotărâtor în examinarea cauzei lui.

Aceste principii au fost implementate de către legiuitorul național în CP și CPP, principii care urmează să fie respectate cu strictețe de către instanțe la adoptarea hotărârilor în privința minorilor.

Conform art. 75 alin. (3) CP, pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, minorului i se aplică pedeapsa numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea acestuia.

În dispoziția art. 75 alin. (3) CP este legiferat, de fapt, un criteriu de individualizare a răspunderii penale a minorului, care a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, de către instanța de judecată la judecarea cauzei în fond până la adoptarea sentinței. Or, în procesele penale ale minorilor, instanța de judecată, conform art. 483 alin. (5) CPP, este în drept să înceteze procesul penal în temeiurile prevăzute de art. 483 alin. (1) CPP și să-l libereze pe minor de răspundere penală în baza art. 54 CP cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ.

Mai mult, dacă instanța de judecată nu a aplicat prevederile art. 483 alin. (5) CPP, potrivit art. 486-487 CPP, ea trebuie să examineze, la adoptarea sentinței, mai întâi posibilitatea liberării de pedeapsă a minorului în conformitate cu prevederile art. 93 CP. În acest caz, art. 93 CP obligă instanța să examineze posibilitatea liberării minorului de pedeapsa penală nu numai pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, ci și pentru infracțiuni grave.

La soluționarea acestei chestiuni, instanța de judecată se călăuzește de criteriile prevăzute de art. 75 CP, luând în vedere și circumstanțele stabilite în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei în baza cerințelor art. 475 CPP.

Numai dacă se constată că scopurile pedepsei penale (art. 61 alin. (2) CP) nu pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ (art. 104 CP), instanța de judecată va individualiza pedeapsa (categoria, termenul sau mărimea ei), care urmează a fi aplicată minorului utilizând criteriile prevăzute de art. 75 CP.

În context, urmează să se întreprindă toate măsurile prevăzute de lege pentru a aplica inculpatului minor pedeapsa non-privativă de libertate sau pentru a-i stabili o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege (art. 79 CP), ori pentru a dispune suspendarea condiționată a pedepsei în conformitate cu dispozițiile art. 90 CP (pct. 19 al hotărârii Plenului CSJ nr. 39 din 22.11.2004 "Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii").

Criteriul de individualizare a răspunderii penale a minorului prevăzut de art. 75 alin. (3) CP este adresat și procurorului, deoarece procurorul, în baza art. 53 lit. a) CP și în condițiile art. 54 CP și art. 483 CPP, poate să dispună soluționarea chestiunii privind liberarea minorului de răspundere penală cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave. Ținând cont de cerințele art. 75 alin. (3) CP, procurorul este în drept în cazul unor infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, să trimită cauza penală a minorului cu rechizitoriul respectiv în instanța de judecată pentru a fi judecată în fond numai atunci când se consideră că efectul corectării minorului nu poate fi obținut fără a-l trage la răspundere penală.

La adoptarea sentinței, instanța urmează nu doar să reitereze criteriile generale de individualizare a pedepsei minorilor, ci să argumenteze prin ce este relevant pentru persoana în cauză fiecare criteriu prevăzut de lege, prin ce probe se confirmă fiecare din criteriile invocate.

Pedeapsa se aplică în limitele fixate în Partea Specială a CP, iar pentru minori, în temeiul art. 70 alin. (3) CP, limitele închisorii se apreciază în felul următor: limita maximă a închisorii se stabilește din maximul pedepsei stabilite pentru maturi prevăzută de legea penală pentru infracțiunea săvârșită redusă la jumătate, iar limita minimă este cea prevăzută de lege și pentru cei maturi. În cazul în care limita maximă redusă la jumătate este sub limita minimă prevăzută de lege și se aplică această limită, instanța nu va indica necesitatea aplicării prevederilor art. 79 CP, deoarece însuși legiuitorul a stabilit pentru minori limita maximă care este sub limita minimă prevăzută de lege pentru asemenea infracțiune. Drept exemplu – sancțiunea art. 145 alin. (2) CP prevede pedeapsă de la 15 la 20 de ani închisoare, deci limita maximă de închisoare pentru minor va fi de 10 ani, limită ce depășește cu mult limita minimă prevăzută de lege.

În cazul în care legiuitorul a prevăzut mai multe reduceri ale maximei pedepsei pentru minori, instanța urmează să aplice toate reducerile din limita maximă a pedepsei prevăzute de lege. Drept exemplu: minorul a săvârșit o tentativă de omor (art. 145 alin. (2) CP, sancțiunea căreia este de la 15 la 20 de ani închisoare, iar în instanță a acceptat judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală. La individualizarea și stabilirea pedepsei pentru o asemenea faptă, instanța va reduce limita maximă a pedepsei cu închisoare în felul următor:

1) În temeiul art. 70 alin. (3) CP, dat fiind că făptuitorul este minor, maximul pedepsei se va reduce la jumătate și va constitui 10 ani închisoare;

2) Conform art. 81 alin. (3) CP, mărimea pedepsei pentru tentativă de infracțiune nu poate depăși trei pătrimi din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător din Partea Specială a CP pentru infracțiunea consumată și cum am văzut în pct. 1) sancțiunea maximă pentru o asemenea infracțiune consumată, săvârșită de minor este de 10 ani închisoare, deci pentru tentativă de infracțiune sancțiunea maximă pentru un minor nu va depăși $\frac{3}{4}$ din 10 ani, ceea ce va constitui 7 ani și 6 luni închisoare

3) Dat fiind că minorul a acceptat judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală, în baza art. 364¹ alin. (8) CPP, minorul beneficiază de o reducere cu o treime a limitelor prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare, deci limitele pentru individualizarea pedepsei minorului vor fi următoarele: limita maximă de 7 ani și 6 luni se va reduce cu 1/3 și va constitui 5 ani închisoare, în cazul dat limita maximă și minimă va fi de 5 ani închisoare, din care nu se mai reduce 1/3 potrivit prevederilor art.364/1 alin.(8) CPP astfel, pedeapsa stabilită inculpatului minor va fi de 5 ani, deoarece limita maximă pentru minor este cu mult sub limita minimă prevăzută de sancțiunea art. 145 alin. (2) CP.

Totodată este necesar de menționat, că în cazul aplicării prevederilor art.364/1 alin.(8) CPP RM, limita minimă de pedeapsă nu poate fi mai mică decât limita generală de 3 luni închisoare, având în vedere prevederea art. 70 alin.(2) CP, din care însă nu se mai poate face reducere.

O altă condiție prevăzută de art. 75 CP – la stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată trebuie să țină cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuază ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia.

Iar pentru minori legiuitorul a prevăzut la art. 475 CPP circumstanțe suplimentare care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii, cum ar fi: 1) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui; 2) influența adulților sau a altor minori asupra minorului; 3) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, și, pentru a stabili aceste circumstanțe, urmează a fi în mod obligatoriu dispusă întocmirea referatului prezentențial de evaluare psihosocială a minorului.

La stabilirea pedepsei minorului instanța în hotărârea sa urmează să argumenteze fiecare din aceste circumstanțe cu indicarea probelor care le confirmă sau, după caz, le infirmă, să dea apreciere referatului prezentențial de evaluare psihosocială a minorului și, în cazul în care nu este de acord cu concluziile și propunerile din referat, instanța urmează să motiveze respingerea acestora.

Legiuitorul, la art. 75 alin. (2) CP, a prevăzut că o pedeapsă mai aspră, din categoria celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din seria celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. La stabilirea pedepsei unui minor pentru o infracțiune pentru care sunt prevăzute pedepse alternative, instanța urmează să motiveze de ce aplică o pedeapsă mai gravă din șirul celor alternative și care sunt argumentele care au dus la concluzia instanței că o pedeapsă mai blândă din cele prevăzute de lege nu va asigura atingerea scopului pedepsei.

Amenda va fi aplicată minorului în cazul în care acesta are posibilitate reală de a o achita din surse proprii, astfel ca minorul să conștientizeze esența pedepsei pentru ca aceasta să-și atingă scopul.

Munca neremunerată în folosul comunității, în temeiul art. 67 alin. (4) CP, se va aplica doar cu acordul minorilor și doar în privința celor care au atins vârsta de 16 ani.

Aplicarea pedepsei cu închisoare unui minor trebuie să fie ultima soluție a instanței și doar în cazul în care o altă pedeapsă nu va atinge scopul acesteia.

La adoptarea sentinței în privința minorului, instanța este obligată, în temeiul art. 485 CPP, să examineze posibilitatea liberării de pedeapsă a acestuia în conformitate cu dispozițiile art. 93 CP sau a suspendării condiționate a executării pedepsei, conform dispozițiilor art. 90 CP. Concluziile instanței pe marginea acestor chestiuni urmează să fie reflectate în hotărârea judecătorească.

În cazul în care instanța va constata posibilitatea liberării minorului de pedeapsa penală, în virtutea art. 104 CP, va dispune aplicarea uneia sau a mai multor măsuri de constrângere cu caracter educativ, după cum urmează:

- a) avertismentul;
- b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;
- c) obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului;
- d) obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică;
- e) internarea minorului, de către instanța de judecată, într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

Urmează de menționat că lista măsurilor de constrângere cu caracter educativ menționate este exhaustivă și instanța nu poate aplica altele decât cele prevăzute de lege. În cazul eliberării de pedeapsă a minorului în temeiul art. 93 CP, instanța este obligată să menționeze în sentință necesitatea informării despre aceasta a organului respectiv specializat de stat și să-i pună în sarcină efectuarea controlului asupra comportării minorului condamnat.

La stabilirea pedepsei minorului, în temeiul art. 485 CPP, dacă există în cauza respectivă condițiile prevăzute de art. 90 CP, instanța este obligată să examineze posibilitatea suspendării condiționate a executării pedepsei de către minor. Dacă instanța a ajuns la concluzia că există posibilitatea suspendării condiționate a executării pedepsei de către minor, îi va stabili un termen de probă de până la 5 ani, iar în temeiul alin (6) art. 90 CP, îl poate obliga pe minor în termenul de probă să exercite una sau mai multe din următoarele obligații:

- a) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului competent;
- b) să nu frecventeze anumite locuri;
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;
- c¹) să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent;
- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;

e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță.

În cazurile când instanța a constatat că infracțiunile au fost săvârșite de către minori în stare de ebrietate, urmează să fie clarificate circumstanțele în care ei au procurat băuturi spirtoase sau substanțe narcotice, acțiunile adulților de atragere a minorilor la beție sau la consumarea substanțelor narcotice. Instanța de judecată trebuie să ia în considerare dacă prin caracterul său acțiunea infracțională este legată de starea de ebrietate a minorului, precum și de circumstanțele, din cauza cărora vinovatul minor a ajuns în această stare, ea poate să nu o considere ca circumstanță agravantă a minorului în timpul săvârșirii infracțiunii, dacă el a fost adus premeditat la această stare pentru a comite infracțiunea. În asemenea situație, pe marginea acestui subiect instanța urmează să adopte și o încheiere interlocutorie în conformitate cu prevederile art. 218 CPP.

De asemenea, instanța urmează să se pronunțe în sentință asupra necesității aplicării minorului a tratamentului forțat de alcoolism sau narcomanie și, dacă există pentru aceasta temeiuri, va aplica prevederile art. 103 CP.

Dacă în ședința de judecată s-au constatat fapte de încălcare a legalității sau a drepturilor minorului, concomitent cu adoptarea hotărârii este oportună și adoptarea unei încheieri interlocutorii în conformitate cu prevederile art. 218 CPP.

§ 5. Individualizarea pedepsei în cazul pedepselor alternative prevăzute pentru infracțiunea săvârșită

Conform art. 75 alin. (2) CP, instanța de judecată este în drept să stabilească o pedeapsă mai aspră din numărul celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din numărul celor menționate, nu va asigura scopul pedepsei.

Această cerință este o modalitate de individualizare a categoriei pedepsei în cazul în care sancțiunea articolului respectiv prevede pedepse alternative. Individualizarea categoriei pedepsei în acest caz se începe de la pedeapsa cea mai blândă, care întotdeauna este înscrisă prima în sancțiune conform ierarhiei pedepselor legiferate în art. 62 CP. La individualizarea categoriei pedepsei, instanța de judecată trebuie să țină cont de criteriile prevăzute de art. 75 alin. (1) CP și scopurile pedepsei (art. 61 alin. (2) CP).

Instanța de judecată urmează de fiecare dată să argumenteze în sentință motivul neaplicării unei pedepse mai blânde prevăzute de lege în sancțiunea articolului respectiv, blândețea pedepsei fiind aplicată conform ordinii categoriilor pedepselor specificate în art. 62 CP (pct. 4 al hotărârii Plenului CSJ despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației naționale și internaționale privind aplicarea pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității și executarea acestei pedepse, nr. 8 din 24.07.2005).

După alegerea categoriei pedepsei care urmează a fi stabilită infractorului, instanța de judecată, în baza aceluiași criterii prevăzute în art. 75 alin. (1) CP, individualizează termenul sau mărimea pedepsei alese.

Cerința menționată se referă și la pedeapsa complementară atunci când sancțiunea articolului

respectiv din Partea Specială a CP prevede pedepse alternative (de exemplu, sancțiunea pentru persoanele juridice din art. 224 alin. (2) CP) sau când aplicarea pedepsei complementare prevăzută în sancțiune nu este obligatorie (de exemplu, sancțiunea alin. (1) art. 264 CP).

Astfel, la individualizarea pedepsei, conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei, instanța de judecată trebuie să respecte toate cerințele prevăzute de legea penală ce asigură aplicarea față de inculpat a unei pedepse echitabile, legale și individualizate. Neglijarea unora din aceste criterii, la stabilirea pedepsei, constituie temei pentru casarea sentinței de către instanța ierarhic superioară în procedura prevăzută de legea procesual-penală pentru căile de atac.

Aplicarea unei pedepse inequitabile poate avea drept consecință și violarea drepturilor omului protejate de CEDO. De exemplu, în hotărârea din 13 martie 2007 în cauza Nikolova și Velichkova v. Bulgaria, CtEDO a considerat promptitudinea desfășurării procesului penal ca fiind unitatea de măsură în evaluarea autorităților de a-i urmări pe cei responsabili de moartea d-lui Nikolova.

Luând ca bază acest criteriu, CtEDO a concluzionat că, condamnându-i pe B.I și H.T la o pedeapsă cu suspendarea ei, după mai mult de 7 ani de la uciderea dlui Nikolova, Bulgaria a indus, în fapt, ofițerilor de poliție că ei nu puteau fi trași la răspundere. Prin urmare, procedurile penale declanșate împotriva ofițerilor de poliție responsabili de moartea d-lui Nikolova au fost inadecvate.

SECȚIUNEA 2: Aplicarea pedepsei penale conform criteriilor speciale de individualizare a pedepsei penale

§ 1. Aplicarea pedepsei penale conform efectelor circumstanțelor atenuante și agravante (art. 78 CP)

La stabilirea categoriei și mărimii pedepsei vinovatului, instanța de judecată trebuie să aprecieze gradul de influență al circumstanțelor atenuante și agravante asupra pedepsei penale, atât în baza *criteriului cantitativ*, cât și a *criteriului calitativ*.

Regula prevăzută în alin. (1) art. 78 privind atenuarea pedepsei se răsfrânge doar în cazul prezenței circumstanțelor atenuante și doar asupra pedepsei principale.

Așadar, alin. (1) al art. 78 CP stabilește că, *în cazul în care instanța de judecată constată circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii, pedeapsa principală se reduce sau se schimbă după cum urmează* la literele a), b) și c) ale acestui alineat. Sintagma „*pedeapsa principală se reduce sau se schimbă*” impune un caracter obligatoriu al atenuării pedepsei principale și anume, în cazul în care există circumstanțe atenuante, instanța de judecată în mod obligatoriu o reduce sau o schimbă. Însă, în continuare, se stabilesc cazurile de reducere a pedepsei principale, la literele a) și b) ale acestui alineat utilizându-se expresia „*poate*”. În așa mod, la literele a) și b) alin. (1) al art. 78 CP, se omite caracterul obligatoriu al atenuării pedepsei principale și se stabilește doar dreptul instanței de judecată de a reduce pedeapsa.

La rândul său, regula prevăzută la lit. c) al art. 78 CP prevede schimbarea obligatorie a pedepsei în cazul prezenței circumstanțelor atenuante și stabilește următoarele: *dacă pentru infracțiunea săvârșită se prevede detențiune pe viață, aceasta se înlocuiește cu închisoare de la 15 la 25 de ani.* În așa mod, datorită sintagmei „se înlocuiește”, rezultă caracterul obligatoriu al acestei norme. Însă, acest fapt, în momentul de față, vine în contradicție cu sancțiunile normelor Părții Speciale a CP, deoarece toate sancțiunile care prevăd pedeapsa detențiune pe viață, conțin în mod obligatoriu și pedeapsa alternativă – închisoarea, limita maximă a căreia este de 20 de ani. De aceea, în cazul în care pentru infracțiunea săvârșită norma Părții Speciale prevede detențiune pe viață și în cauza penală sunt prezente doar circumstanțe atenuante, detențiunea pe viață nu se înlocuiește cu închisoare, dar pur și simplu nu se aplică, ci se aplică pedeapsa alternativă – închisoarea, în limitele prevăzute de sancțiunea normei respective a Părții Speciale a CP (de exemplu: alin. (2) art. 135; alin. (3) art. 137; alin. (2) art. 139; alin. (2) art. 143; alin. (2) art. 145; alin. (2) art. 284 CP etc.).

Norma prevăzută la alin. (3) art. 78 privind agravarea pedepsei, poate fi aplicată în cazul prezenței doar a circumstanțelor agravante și se răsfrânge atât asupra pedepsei principale, cât și asupra pedepsei complementare. Conform alin. (3) al art. 78 CP, *în cazul în care există circumstanțe agravante, se poate aplica pedeapsa maximă prevăzută la articolul corespunzător din Partea Specială a prezentului cod.* Expresia „se poate aplica” acordă dreptul instanței de judecată de a aplica pedeapsa maximă prevăzută la articolul corespunzător din Partea Specială a CP și, respectiv, exclude efectele strict obligatorii ale circumstanțelor agravante asupra acestei categorii de pedepse.

Sintagma „pedeapsa maximă” include următoarele situații:

- dacă sancțiunea normei Părții Speciale a CP prevede doar o singură categorie de pedeapsă principală (de exemplu, art. 187 alin. (5), 191 alin. (5) CP), atunci instanța de judecată poate aplica maximul special al acestei pedepse;
- dacă sancțiunea normei Părții Speciale a CP este una alternativă și prevede două sau mai multe categorii de pedepse principale, atunci instanța de judecată poate aplica maximul special al pedepsei care a fost stabilită vinovatului din cadrul celor alternative. Faptul că, la alin. (3) al art. 78 CP, se utilizează sintagma „pedeapsa maximă”, nu implică în mod obligatoriu posibilitatea instanței de judecată de a aplica maximul celei mai aspre pedepse din numărul celor alternative, prevăzute de sancțiunea normei din articolul corespunzător din Partea Specială a CP.

În conformitate cu alin. (4) al art. 78 CP, în caz de concurs al circumstanțelor agravante și al celor atenuante, coborârea pedepsei până la minimul sau ridicarea ei până la maximul prevăzut la articolul corespunzător din Partea Specială a prezentului cod nu este obligatorie.

În general, mecanismul influenței circumstanțelor atenuante și agravante asupra pedepsei penale se exprimă prin influența lor asupra gradului prejudiciabil al infracțiunii și/sau asupra pericolului social al persoanei vinovatului, precum și prin efectele pe care aceste circumstanțe le au la stabilirea pedepsei. Astfel, dacă într-o cauză penală sunt prezente exclusiv *circumstanțe agravante* sau acestea prevalează din punct de vedere calitativ față de circumstanțele atenuante, atunci mărimea pedepsei stabilite trebuie să fie *mai aproape de limita maximă* a pedepsei prevăzute de sancțiunea normei Părții Speciale a CP. La fel, dacă într-o cauză penală sunt prezente exclusiv doar *circumstanțe*

atenuante sau acestea prevalează din punct de vedere calitativ față de circumstanțele agravante, acest fapt conduce la următoarele:

- a) mărirea pedepsei stabilite trebuie să fie *mai aproape de limita minimă* prevăzută pentru pedeapsa respectivă de sancțiunea normei Părții Speciale a CP;
- b) la neaplicarea pedepsei - detențiune pe viață;
- c) la posibilitatea neaplicării pedepsei complementare opționale;
- d) la posibilitatea aplicării pedepsei conform prevederilor art. 79 CP, dacă există circumstanțe atenuante excepționale.

Conform alin. (5) al art. 78 CP, dacă există circumstanțe atenuante excepționale, pedeapsa poate fi aplicată conform prevederilor art. 79 CP.

§ 2. Aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege (art. 79 CP)

Aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de sancțiunea normei penale pentru comiterea unei infracțiuni concrete este un mijloc acordat instanței de judecată pentru o individualizare maximă a pedepsei penale.

În conformitate cu alin. (1) art.79 CP, ținând cont de circumstanțele excepționale ale cauzei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul și după consumarea infracțiunii, de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, precum și de contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia, instanța de judecată poate aplica o pedeapsă sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, sau una mai blândă, de altă categorie, ori poate să nu aplice pedeapsa complementară obligatorie. Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională.

Este de menționat faptul, că la nivel legislativ nu este dată noțiunea de „circumstanțe excepționale ale cauzei”. Însă, reieșind din textul normei prevăzute la alin. (1) art.79 CP, rezultă că la ele se atribuie așa circumstanță sau un cumul de circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, gradul sau pericolul social al persoanei vinovatului.

În art. 79 CP, sunt prevăzute două temeieri pentru aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege și anume:

- a) prezența circumstanțelor excepționale ale cauzei care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul și după consumarea infracțiunii, de alte circumstanțe;
- b) contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia.

Reieșind din aceste temeuri, circumstanțele prezente într-o cauză penală pot fi împărțite în două grupe: 1) circumstanțe ce se referă nemijlocit la infracțiune și la persoana infractorului și 2) circumstanțe ce se referă la comportamentul vinovatului după comiterea infracțiunii.

La prima grupă se atribuie circumstanțele care sunt legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul comiterii infracțiunii. La a doua grupă se atribuie circumstanțele legate de comportamentul vinovatului după consumarea infracțiunii, precum și contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia.

Totodată, chiar dacă art. 79 CP este o normă ce constituie o excepție de la regula generală stabilită la alin. (1) al art. 75 CP, totuși la baza aplicării pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, sunt atât criteriile generale de individualizare, care au un caracter special, cât și circumstanțele legate de aceste criterii, inclusiv circumstanțele atenuante care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei. Totodată, spre deosebire de criteriile prevăzute la alin. (1) al art. 75 CP, lista factorilor de care sunt legate circumstanțele cauzei care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei și de care trebuie să țină cont instanța de judecată la aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, este una deschisă, aceasta având o interpretare extensivă. Anume din aceste considerente, la aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, instanța de judecată trebuie să țină cont de circumstanțele cauzei, la care se referă atât circumstanțele atenuante, prevăzute la art. 76 alin. (1) și (2) CP, cât și oricare alte circumstanțe, inclusiv cele legate, de criteriile generale ale individualizării pedepsei, însă care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei.

Aliniatul (1) art. 79 CP stabilește trei modalități de aplicare a pedepsei și anume:

- a) aplicarea unei pedepse sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă;
- b) aplicarea unei pedepse mai blânde, de altă categorie;
- c) neaplicarea pedepsei complementare obligatorii.

În același timp, din interpretarea gramaticală a normei respective rezultă că instanța de judecată la aplicarea pedepsei conform art. 79 CP, este în drept de a aplica doar una din modalitățile de aplicare a pedepsei menționate mai sus. Aplicarea concomitentă a acestor modalități de aplicare a pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege nu se permite.

Instanțele de judecată trebuie să țină cont de faptul că primele două modalități de aplicare a pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, se referă la pedepsele principale. Cea de-a treia modalitate se referă la pedeapsa care este stabilită în sancțiunea normei Părții Speciale a CP în calitate de pedeapsă complementară obligatorie.

Ce ține de alegerea modalității aplicării pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege (alin. (1) art. 79 CP), acest fapt rămâne la discreția instanței de judecată. Însă, în procesul alegerii uneia din modalitățile aplicării pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, instanța de judecată trebuie să țină cont de gradul influenței circumstanțelor excepționale asupra micșorării esențiale a gravității faptei, a consecințelor ei, precum și asupra micșorării pericolului persoanei infractorului.

În cazul aplicării unei pedepse sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, instanța de judecată va aplica pedeapsa sub limita minimă a categoriei respective de pedeapsă, doar în cazul când sancțiunea normei Părții Speciale a CP, prevede limita minimă specială a pedepsei (de la..., până la), ținând cont de limitele prevăzute la norma Părții Generale a CP care reglementează categoria de pedeapsă corespunzătoare. În asemenea caz, minimul pedepsei va constitui minimul general, iar maximul acesteia va constitui minimul special stabilit de sancțiunea normei Părții Speciale a CP. Dacă sancțiunea normei Părții Speciale a CP, prevede doar limita maximă specială a pedepsei (până la...), atunci limita minimă a pedepsei este minimul general, de aceea, aplicarea unei pedepse sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă nu se aplică.

În cazul aplicării unei pedepse mai blânde, de altă categorie decât cea prevăzută de lege, instanța de judecată poate aplica doar o pedeapsă mai blândă principală sau care poate fi aplicată în calitate de pedeapsă principală, de altă categorie decât cea prevăzută de lege. În acest sens, instanța de judecată trebuie să se conducă de sistemul de pedepse fixat în art. 62, 63 CP. Pedeapsa mai blândă de altă categorie, pe care o aplică instanța de judecată se stabilește în limitele prevăzute la norma Părții Generale a CP care reglementează categoria respectivă de pedeapsă și poate fi stabilită chiar și la limita ei maximă. La fel, trebuie de avut în vedere și faptul, că sancțiunile multor categorii de infracțiuni, prevăzute de legea penală, sunt alternative, adică includ în sine categorii alternative de pedepse principale. De aceea, instanța de judecată trebuie să aprecieze dacă este posibilitate de a aplica o pedeapsă mai blândă, de altă categorie. Astfel, dacă sistemul de pedepse fixat în art. 62, 63 CP, nu oferă posibilitate de a aplica o pedeapsă principală mai blândă, de altă categorie, decât cele prevăzute de sancțiunea normei special a CP, atunci în cazul prezenței circumstanțelor excepționale, instanța de judecată trebuie să stabilească o pedeapsă mai blândă alternativă, din lista celor prevăzute de sancțiunea normei Părții Speciale a CP.

În cazul neaplicării pedepsei complementare obligatorii, instanța de judecată nu va aplica această pedeapsă, cu condiția că sancțiunea normei Părții Speciale a CP, pentru infracțiunea respectivă, prevede o asemenea pedeapsă și au fost constatate circumstanțe excepționale ale cauzei. În cazul în care pedeapsa complementară este opțională, instanța de judecată poate aplica una din primele două modalități și anume, poate aplica o pedeapsă sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, sau una mai blândă, de altă categorie și concomitent să nu aplice pedeapsa complementară opțională.

În toate cazurile instanța de judecată va face trimitere la art. 79 CP. În același timp, instanța de judecată este obligată să indice în sentință, care circumstanțe concrete ale cauzei ea le recunoaște ca fiind drept excepționale și în conformitate cu art. 394 alin. (2) p. 2) CPP, trebuie să motiveze aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege.

În toate cazurile, minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională, însă acest fapt nu conduce în mod obligatoriu la aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege, or, stabilirea pedepsei conform regulilor prevăzute la art. 79 CP se decide de către instanța de judecată în fiecare caz în parte în cadrul individualizării pedepsei penale. Instanțele judecătorești trebuie să țină cont de faptul că în cazul minoratului persoanei care a săvârșit infracțiunea, legea nu prevede careva restricții în aplicarea prevederilor art. 79 CP.

La aplicarea normelor prevăzute la alin. (3) art. 79 CP și alin. (4) art. 79 CP instanțele judecătorești trebuie să țină cont de faptul că în conformitate cu art. 42 alin. (1) și (2) din Legea nr. 780 din 27.12.2001, interpretarea actelor legislative reprezintă un sistem de operațiuni logice prin care se explică sensul exact și complet al dispozițiilor normative. Prin interpretare se oferă soluții juridice de realizare a normei de drept în sensul ei exact. În conformitate cu art. 15 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 544 din 20.07.1995, cu privire la statutul judecătorului, judecătorii sânt obligați să respecte întocmai cerințele legii la înfăptuirea justiției și să asigure interpretarea și aplicarea uniformă a legislației. La rândul său, una din metodele de interpretare pe care urmează să le aplice judecătorii, este metoda logică sau rațională de interpretare a normei de drept.

În conformitate cu alin. (3) art. 79 CP, în cazul condamnării persoanelor adulte pentru comiterea infracțiunilor deosebit de grave, instanța de judecată poate aplica o pedeapsă sub limita minimă prevăzută de legea penală, dar constituind cel puțin două treimi din minimul pedepsei prevăzute de prezentul cod pentru infracțiunea săvârșită. Astfel, legiuitorul se referă doar la modalitatea de aplicare a pedepsei sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă. La celelalte două modalități de aplicare a pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, nu se face referire. Acest fapt însă, nu poate fi interpretat în sensul că legea permite aplicarea unei pedepse mai blânde, de altă categorie, decât cea prevăzută de lege sau neaplicarea pedepsei complementare obligatorii în cazul condamnării persoanelor adulte pentru comiterea infracțiunilor deosebit de grave. Astfel, odată ce legiuitorul a stabilit restricție pentru aplicarea pedepsei sub limita minimă prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, nu se permite nici aplicarea unei pedepse mai blânde, de altă categorie, decât cea prevăzută de lege sau neaplicarea pedepsei complementare obligatorii.

În așa mod, în conformitate cu alin. (3) art. 79 CP, în cazul condamnării persoanelor adulte pentru comiterea infracțiunilor deosebit de grave, instanța de judecată poate aplica doar o pedeapsă sub limita minimă prevăzută de legea penală, dar constituind cel puțin două treimi din minimul pedepsei prevăzute de CP pentru infracțiunea săvârșită. Aplicarea unei pedepse mai blânde, de altă categorie, decât cea prevăzută de lege sau neaplicarea pedepsei complementare, nu se permite.

În conformitate cu alin. (4) art. 79 CP, prevederile alin. (1) art. 79 CP, nu se aplică persoanelor adulte în cazul aplicării pedepsei detențiune pe viață, în cazul recidivei de infracțiuni sau al săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)–(4) CP. Însă, analizând normele Părții Speciale a CP, observăm că la momentul de față, toate sancțiunile infracțiunilor excepțional de grave, prevăd în calitate de alternativă a pedepsei detențiunii pe viață – pedeapsa cu închisoarea. Astfel, prevederile alin. (1) art. 79 CP nu se aplică persoanelor adulte doar în cazul aplicării pedepsei detențiune pe viață, în cazul recidivei de infracțiuni sau al săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)–(4) CP, ceia ce nu interzice aplicarea prevederilor alin. (1) art. 79 CP, în cazul condamnării persoanelor adulte pentru comiterea infracțiunilor excepțional de grave, când în urma individualizării pedepsei instanța de judecată a ajuns la concluzia de a aplica pedeapsa alternativă - închisoarea, cu condiția că nu există recidivă. În această situație, norma dată va fi interpretată extensiv favorabil și anume, poate fi aplicată regula stabilită alin. (3) art. 79 CP, după cum urmează: în cazul condamnării persoanelor adulte pentru comiterea infracțiunilor excepțional de grave, când se aplică pedeapsa alternativă - închisoarea, cu condiția că nu există recidivă cu excepția săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)–(4) CP, instanța de judecată poate

aplica o pedeapsă sub limita minimă prevăzută de legea penală, dar constituind cel puțin două treimi din minimul pedepsei prevăzute de CP pentru infracțiunea săvârșită. Aplicarea unei pedepse mai blânde, de altă categorie, decât cea prevăzută de lege sau neaplicarea pedepsei complementare, nu se permite.

§ 3. Aplicarea pedepsei în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 80 CP)

În cazul în care persoana pusă sub învinuire încheie un acord de recunoaștere a vinovăției, iar instanța de judecată acceptă acest acord, pedeapsa pentru infracțiunea imputată se reduce cu o treime din pedeapsa maximă prevăzută pentru această infracțiune.

Încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției are ca scop soluționarea unei cauze penale cât mai rapid și eficient, cu minim de cheltuieli materiale și umane. În schimb, legislația garantează învinuitului și inculpatului reducerea cu o treime din pedeapsa maximă prevăzută pentru infracțiunea comisă.

Procedura încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției este reglementată de art. 504 – 509 CPP.

După verificarea de către instanța de judecată a respectării tuturor exigențelor Legii privind încheierea acordului și convingerii instanței că recunoașterea de către inculpat a fost făcută în mod liber, benevol, conștient, fără presiune, instanța de judecată acceptă acordul de recunoaștere a vinovăției și admite baza faptică a infracțiunii în legătură cu care inculpatul își recunoaște vinovăția.

După adoptarea de către instanța de judecată a încheierii de acceptare a acordului de recunoaștere a vinovăției, instanța de judecată trece direct la dezbaterile judiciare, unde părțile procesului se pronunță numai cu privire la pedeapsa ce trebuie aplicată.

În cazul în care instanța acceptă acordul de recunoaștere a vinovăției, pedeapsa pentru infracțiunea imputată se reduce cu o treime din pedeapsa maximă prevăzută pentru această infracțiune. Totodată, judecătorii urmează să țină cont de faptul că legea nu interzice aplicarea prevederilor art. 79 și 90 CP.

La stabilirea pedepsei minorilor în baza acordului de recunoaștere a vinovăției, instanța de judecată va ține cont și de prevederile art. 70 alin. (3) CP și le va stabili termenul pedepsei din maximul sancțiunii, prevăzute de legea penală, reduse la jumătate, apoi va aplica prevederile art. 80 CP.

În cazul comiterii unei infracțiuni neconsumate și încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, mai întâi se aplică regulile stabilirii pedepsei pentru infracțiunea neconsumată, iar apoi regulile aplicării pedepsei în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției.

În conformitate cu recomandările Plenului Curții Supreme de Justiție², sentința adoptată în condițiile art. 509 CPP poate fi atacată cu recurs, invocându-se doar erorile procesuale și măsura de pedeapsă stabilită.

Acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi întocmit doar în cazul infracțiunilor ușoare, mai puțin grave și grave, iar în cazul judecării cauzei penale în baza probelor administrate în faza de urmărire penală – indiferent de infracțiunea imputată.

§4. Aplicarea pedepsei pentru infracțiunea neconsumată (art. 81 CP)

La aplicarea pedepsei pentru infracțiunea neconsumată (pregătire și tentativă) și luarea în considerare a circumstanțelor în virtutea cărora infracțiunea nu a fost dusă până la capăt, judecătorii urmează să rețină că norma aceasta include doar acele împrejurări care nu depind de voința vinovatului. Totodată se va lua în considerație și atitudinea vinovatului față de aceste circumstanțe, care s-a manifestat în acțiuni privind învingerea lor, capacitatea și pregătirea de a li se opune³.

La aplicarea pedepsei pentru infracțiunea neconsumată se va ține cont de caracterul și gradul pericolului social al faptei săvârșite de cel vinovat, gradul realizării intenției infracționale și cauzele din care infracțiunea nu s-a consumat.

Pentru infracțiunea neconsumată se aplică pedepse mai ușoare în baza faptului că pregătirea și tentativa nu produc consecințe prejudiciabile, sunt mai puțin dăunătoare decât infracțiunea consumată.

Astfel, mărirea pedepsei pentru pregătirea de infracțiune ce nu constituie o recidivă nu poate depăși jumătate din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute de sancțiunea articolului imputat pentru infracțiunea consumată, iar mărirea pedepsei pentru tentativă de infracțiune ce nu constituie o recidivă nu poate depăși trei pătrimi din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător pentru infracțiunea consumată. Pentru pregătirea de infracțiune și tentativa de infracțiune detențiunea pe viață nu se aplică.

În practica judiciară se pune problema dacă, stabilind pedeapsa conform cuantumului calculat din maximul pedepsei, și termenul este mai mic decât minimul pedepsei închisorii prevăzută de sancțiunea articolului imputat, ar putea să aplice judecătorul pedeapsa sub limita sancțiunii prevăzute. Răspunsul este afirmativ. Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, la soluționarea unei spețe, a reiterat că, stabilind pedeapsa, deși termenul de $\frac{3}{4}$ calculat din maximul pedepsei este mai mic decât minimul pedepsei închisorii prevăzute de sancțiunea articolului în baza căruia a fost condamnat, nu este cazul ca instanța de judecată să discute aplicarea art. 79 CP, adică necesitatea aplicării pedepsei sub limita minimă a sancțiunii. Or, având în vedere prevederea legală conform căreia în cazul tentativei de infracțiune vinovatul se pedepsește cu închisoare, dar pe un termen care

² Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 24.12.2010 privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, pct. 26, pag. 3.

³ Barbăneagră Alexei ș.a. Codul penal al Republicii Moldova, Comentariu. Chișinău, 2003, pag. 201.

nu poate depăși $\frac{3}{4}$ din maximumul acestei pedepse, și dacă în urma calculării, rezultatul obținut este un termen mai mic decât minimumul sancțiunii, trimiterea sau motivarea aplicării art. 79 CP nu este necesară deoarece, printr-o altă normă specială a CP, este reglementată procedura de stabilire a pedepsei⁴.

Conform art. 26 CP, sunt supuse răspunderii penale și pedepsei penale doar persoanele care au comis pregătirea unei infracțiuni mai puțin grave, grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

§5. Aplicarea pedepsei pentru recidivă de infracțiuni (art. 82 CP)

Recidivă este comiterea cu intenție a unei sau mai multor infracțiuni de către o persoană cu antecedente penale pentru o infracțiune săvârșită cu intenție.

Până la soluționarea problemei privind aplicarea pedepsei pentru recidivă de infracțiuni, judecătorul trebuie să cerceteze minuțios circumstanțele care confirmă sau infirmă existența recidivei de infracțiuni. În acest context, urmează a fi apreciate corespunzător prevederile art. 34 CP, în raport cu prevederile art. 111, 112 CP, în baza antecedentelor penale care nu au fost stinse sau anulate pentru infracțiunile săvârșite cu intenție.

În funcție de numărul de infracțiuni săvârșite anterior, pentru care persoana a fost condamnată și nu sunt stinse antecedentele penale, distingem 3 tipuri de recidivă:

1. recidivă simplă – dacă persoana a fost condamnată anterior pentru comiterea unei infracțiuni intenționate cu închisoare și a săvârșit din nou o infracțiune cu intenție;

2. recidivă periculoasă – în cazurile când persoana anterior condamnată de două ori la închisoare pentru infracțiuni intenționate a săvârșit din nou cu intenție o infracțiune sau dacă persoana anterior condamnată pentru o infracțiune intenționată gravă sau deosebit de gravă a săvârșit din nou cu intenție o infracțiune gravă sau deosebit de gravă;

3. recidivă deosebit de periculoasă – dacă persoana anterior condamnată de trei ori sau de mai multe ori la închisoare pentru infracțiuni intenționate a săvârșit din nou cu intenție o infracțiune sau dacă persoana anterior condamnată pentru o infracțiune excepțional de gravă a săvârșit din nou o infracțiune deosebit de gravă sau excepțional de gravă.

Conform art. 34 alin. (5) CP, judecătorul trebuie să rețină că nu se ține cont de antecedentele penale:

- pentru infracțiunile săvârșite în timpul minoratului;
- pentru infracțiunile din imprudență;
- pentru faptele care nu constituie infracțiuni conform CP;

⁴ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 1ra-373/2007 din 8.05.2007. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2008, nr. 4, pag. 17.

- stinse sau în caz de rehabilitare, în conformitate cu prevederile art. 111, 112 CP;
- dacă persoana a fost condamnată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

La aplicarea pedepsei în cazul recidivei se iau în considerare: numărul de infracțiuni săvârșite anterior; caracterul, gravitatea și consecințele infracțiunilor; circumstanțele în virtutea cărora pedeapsa pentru infracțiunile anterioare nu și-a atins scopul; caracterul, gravitatea și urmările infracțiunii noi.

În cazul îmbinării recidivei și a concursului de infracțiuni, instanța de judecată va stabili inițial pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte, ținând cont de prevederile art. 82 alin. (2) CP, ulterior va stabili pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni conform prevederilor art. 84 alin. 1 CP. Dacă recidiva se îmbină cu cumulusul de sentințe, pedeapsa în baza ultimei sentințe trebuie să fie stabilită ținându-se cont de prevederile art. 82 alin. (2) CP.

Apare întrebarea cum urmează a fi aplicate prevederile art. 82 alin. (2) CP în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 80 CP) și în cazul când inculpatul declară personal, prin înscris autentic, că își recunoaște vina și solicită ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364/1 CPP).

Această problemă urmează a fi analizată și rezolvată, cu respectarea regulii priorității unor norme față de altele și regulii priorității aplicării succesive a normelor în favoarea persoanei vinovate.

În cazul săvârșirii infracțiunilor neconsumate (pregătire și tentativă), aplicarea și mărirea pedepsei este direct condiționată de starea de recidivă, iar în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, pedeapsa pentru infracțiunea imputată se reduce cu o treime din pedeapsa maximă prevăzută pentru această infracțiune (din sancțiune).

În conformitate cu prevederile art. 3 alin. (2) CP, conform cărora interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise, la aplicarea pedepsei în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției art. 82 alin. (2) CP se aplică în măsura în care nu este în defavoarea inculpatului.

De exemplu, în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, acceptat de instanța de judecată, inculpatul este condamnat în baza art. 186 alin. (2) lit. b), c) CP. Sancțiunea articolului pentru această infracțiune prevede amendă în mărime de la 300 la 1000 de unități convenționale sau muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau închisoare de până la 4 ani. Analizăm trei situații care pot exista:

1. inculpatul se află în stare de recidivă simplă. Conform art. 82 alin. (2) CP, mărirea pedepsei pentru recidivă simplă nu poate fi mai mică de jumătate din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la art. 186 alin. (2) CP. Instanța de judecată trebuie să aplice pedeapsa cu închisoare, având în vedere următoarele elemente esențiale: în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, pedeapsa se reduce cu 1/3 din pedeapsa maximă prevăzută de lege; inițial, se reduce cu 1/3 din pedeapsa prevăzută pentru această infracțiune: 4 ani (48 de luni) – 1/3 (16 luni) = 2 ani și 8 luni (32 de luni); astfel, maximul pedepsei cu închisoare pe care poate

să o aplice judecătorul este de 2 ani și 8 luni (32 de luni). Așadar, în cazul recidivei simple, pedeapsa nu poate fi mai mică de jumătate din maximumul celei mai aspre pedepse, aplicându-se pedeapsa cu închisoare, în limitele de 1 an și 4 luni (16 luni) – 2 ani și 8 luni.

2. inculpatul se află în stare de recidivă periculoasă. Mărimea pedepsei pentru recidivă periculoasă este de cel puțin $\frac{2}{3}$ din maximumul celei mai aspre pedepse prevăzute la art. 186 alin. (2) CP, ceea ce constituie $\frac{2}{3}$ din 2 ani și 8 luni închisoare. Deci, pedeapsa nu poate fi nu poate fi mai mică de 1 an 9 luni și 10 zile ($32 : 3 \times 2 = 20$ de luni și 40 de zile = 1 an 9 luni și 10 zile). și mai mare de 2 ani 8 luni (32 de luni).

3. inculpatul se află în stare de recidivă deosebit de periculoasă. Mărimea pedepsei pentru recidivă deosebit de periculoasă este de cel puțin $\frac{3}{4}$ din maximumul celei mai aspre pedepse prevăzute la art. 186 alin. (2) CP, ceea ce constituie $\frac{3}{4}$ din 2 ani și 8 luni. În acest caz, judecătorul va stabili o pedeapsă cu închisoare în limitele 2 ani și 8 luni – 2 ani ($32 : 4 \times 3 = 24$ de luni).

Așadar, în cazul îmbinării recidivei de infracțiuni și acordului de recunoaștere a vinovăției, pedeapsa stabilită pentru orice formă de recidivă nu trebuie să depășească $\frac{2}{3}$ din maximumul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător din Partea Specială a CP.

Conform art. 364/1 alin. (8) CPP, inculpatul care a recunoscut săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și a solicitat ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală beneficiază de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare, cu muncă neremunerată în folosul comunității și de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu amendă.

Spre deosebire de mențiunile din art. 80 CP, cu referire la încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, care leagă aplicarea pedepsei cu „reducerea ... din pedeapsa maximă prevăzută pentru infracțiunea” imputată, în cazul prevăzut de art. 364/1 CPP, la aplicarea pedepsei - „reducerea cu $\frac{1}{3}$ a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare”.

Sintagma „limitelor de pedeapsă prevăzută de lege” urmează a fi interpretată ca în cazul în care pedeapsa este închisoarea, se reduce din maximumul și din minimumul prevăzut de sancțiune, stabilindu-se noi limite cu care trebuie să opereze instanța de judecată la stabilirea pedepsei inculpatului⁵.

Astfel, dacă inculpatul este condamnat în baza art.187 alin. (2) lit. f) CP și se află în stare de recidivă simplă pedeapsa poate fi stabilită în limita de la 3 ani și 4 luni până la 4 ani și 8 luni închisoare. Calculul se face după următoarea formulă: sancțiunea prevede închisoare de la 5 – la 7 ani închisoare; conform art.82 CP, pedeapsa minimă nu poate fi mai mică de: 7 ani : 2 (jumătate) = 3,5 ani (3 ani și 6 luni); la judecarea cauzei după procedura prevăzută de art.364/1 CPP, limita maximă de pedeapsă va fi: $\frac{1}{3}$ din 7 ani (84 luni) = 4 ani și 8 luni (56 luni), iar cea minimă: $\frac{1}{3}$ din 5 ani (60 luni) = 3 ani și 4 luni (40 luni).

⁵Hotărârea Plenului CSJ nr. 13 cu privire la aplicarea prevederilor art. 364/1 CPP de către instanțele judecătorești din 16.12.2013.

Așadar, când în cazul aceleiași infracțiuni sunt incidente de dispoziții legale care au ca efect, concomitent, reducerea și majorarea pedepsei, judecătorul stabilește limitele pedepsei, inițial aplicând dispozițiile privitoare la reducere, după care limitele de pedeapsă rezultate se majorează conform dispozițiilor privitoare la recidivă.

Regula enunțată mai sus se aplică și în cazul pedepselor non-privative de libertate, care constituie cea mai aspră pedeapsă prevăzută la articolul corespunzător din Partea Specială a CP.

§6. Aplicarea pedepsei pentru participație (art. 83 CP)

Participația este cooperarea cu intenție a două sau mai multe persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate.

Participația penală există numai atunci când s-a cooperat cu intenție, adică este posibilă numai la infracțiunile intenționate. Din punct de vedere subiectiv, participarea este condiționată de săvârșirea faptei cu intenție de cel puțin 2 persoane: instigator-autor, autor-complice⁶, organizator-autor etc.

Articolul 42 CP definește noțiunile de „autor”, „organizator”, „instigator” și „complice”, iar în art. 43 CP, în funcție de gradul de coordonare a acțiunilor participanților, s-au stabilit mai multe forme de participație.

Subiecții participației penale: organizatorul, instigatorul și complicele se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor.

Totuși, la stabilirea pedepsei, instanța de judecată va ține cont de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, precum și de prevederile art. 75 CP. O diferențiere a pedepselor, aplicate concret participanților în raport cu importanța reală a contribuțiilor acestora, apare ca o necesitate absolută⁷. Este evident că între contribuțiile participanților există în mod obiectiv o deosebire cantitativă și calitativă. Astfel, legea prevede pentru toți participanții aceeași pedeapsă, egală cu pedeapsa prevăzută pentru autor, cu acordarea posibilității instanței de judecată să diferențieze, ținându-se cont de principiul individualizării pedepselor.

Așadar, în cazul comiterii unei infracțiuni, contribuția instigatorului și autorului este diferită de cea a complicelui și, respectiv, la aplicarea pedepsei, instanța de judecată pentru instigator și autor va aplica pedepse asemănătoare, iar complicelui pedeapsa trebuie să-i fie ușurată.

În practica judiciară, deseori se utilizează noțiunea de „gradul” participării la infracțiune. Aceasta nu este altceva decât rolul îndeplinit de infractori sau importanța reală a contribuțiilor

⁶ Xenofon Ulianovschi, Participația penală, Chișinău, 2000, pag.18.

⁷ Stela Botnaru, Alina Șavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama, Drept penal. Partea generală, Ediția 2, Chișinău, 2005, pag. 489.

acestora la săvârșirea infracțiunii. Contribuția fiecărui participant la săvârșirea unei infracțiuni se determină ținându-se cont de caracterul infracțiunii, pericolul social pe care îl prezintă participanții la infracțiune, locul, timpul, condițiile comiterii faptei criminale.

De regulă, gradul de participare la infracțiune a organizatorului, instigatorului și autorului este mai ridicat ca al complicelui. Complicele, în activitatea infracțională, are un rol secundar, subordonat, și trebuie să fie sancționat mai blând decât ceilalți subiecți, de exemplu, decât autorul care realizează nemijlocit fapta prevăzută de legea penală.

Instanța de judecată poate, în cazul unor infracțiuni cu pedepse alternative, să aplice pentru unii participanți închisoare, iar pentru alții amendă sau muncă neremunerată.

La stabilirea pedepsei, instanța de judecată trebuie să țină cont în toate cazurile de prevederile art. 75 CP, care reiterează că, la stabilirea categoriei și termenului pedepsei, se va lua în considerare gravitatea infracțiunii săvârșite, motivul acesteia, persoana celui vinovat, circumstanțele care atenuează ori agravează răspunderea, influența pedepsei aplicare asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și condițiile de viață ale familiei.

Urmează să fie stabilită o pedeapsă mai aspră, din categoria celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din seria celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei.

Urmează a fi stabilită o pedeapsă mai aspră pentru participanți decât pentru persoane care comit infracțiuni individual.

În cazul participării, indiferent suntem în prezența săvârșirii infracțiunii prin orice formă de participație, ca circumstanță agravantă sau în calitate de semn al componenței de infracțiuni, pedeapsa pentru participanți urmează a fi înăsprită.

§ 7. Aplicarea pedepsei în cazul unui concurs de infracțiuni (art. 84 CP)

1. Premisele aplicării pedepsei în cazul unui concurs de infracțiuni

Potrivit art. 33 alin. (1) CP, se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau a mai multor infracțiuni, dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau a mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele Părții Speciale a CP în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa. Astfel, unica premisă pentru a aplica pedeapsa conform regulilor prevăzute în art. 84 CP este stabilirea concursului de infracțiuni în cauză.

Din definiția dată concursului de infracțiuni în art. 33 alin. (1) CP, se desprind următoarele condiții de existență a concursului de infracțiuni:

a) Săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni

Săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni înseamnă constatarea de către instanța de judecată a săvârșirii a două sau mai multor fapte și calificarea lor cel puțin ca două infracțiuni distincte cu invocarea tuturor articolelor sau alineatelor unui singur articol din legea penală (art. 114 CP).

La calificarea faptelor ca infracțiuni aflate în concurs, instanța de judecată trebuie să țină cont de prevederile art. 33 alin. (1) CP, conform cărora nu constituie concurs de infracțiuni cazurile când comiterea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele Părții Speciale a CP în calitate de circumstanțe agravante.

Spre exemplu, la aceste cazuri se referă omorul săvârșit de către o persoană care a comis anterior un omor intenționat (art. 145 alin. (2) lit. o) CP), vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care a provocat decesul victimei (art. 151 alin. (4) CP, provocarea ilegală a avortului, care a cauzat din imprudență o vătămare gravă ori medie a integrității corporale sau care a provocat decesul victimei (art. 159 alin. (2) lit. b)-c) CP) etc.

Constituie concurs de infracțiuni săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni aflate în concurs real sau ideal (art. 33 alin. (2)-(4) CP), indiferent de gravitatea lor (art. 16 CP), comise pe teritoriul RM sau în afara teritoriului ei (art. 11 CP), cu intenție sau din imprudență (art. 17-19 CP), consumate sau neconsumate (art. 25-27), a două sau mai multe infracțiuni prevăzute de același articol (infracțiuni omogene) sau de diferite articole (infracțiuni eterogene) ale Părții Speciale a CP.

b) Infracțiunile să fie săvârșite de aceeași persoană

Este îndeplinită această condiție atunci când infractorul a comis infracțiunile ca autor ori participant sau unele infracțiuni au fost săvârșite în timpul minoratului, iar altele, după atingerea vârstei de 18 ani.

c) Săvârșirea infracțiunilor până la condamnarea definitivă a infractorului pentru vreuna din ele sau dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală

Concursul de infracțiuni se deosebește de recidivă prin faptul că persoana să nu fi fost condamnată definitiv pentru vreuna din infracțiunile săvârșite.

Pentru a înțelege sensul expresiei *persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele* trebuie precizat din ce moment persoana se consideră condamnată.

Potrivit art. 110 CP și art. 65 alin. (3) CPP, se consideră condamnată persoana în privința căreia sentința de condamnare a devenit definitivă. Prin urmare, din momentul pronunțării sentinței de condamnare și până la devenirea ei definitivă, persoana nu poate fi recunoscută condamnată. Astfel, dacă după pronunțarea sentinței de condamnare până la devenirea ei definitivă persoana săvârșește o nouă infracțiune, pedeapsa definitivă va fi aplicată în baza art. 85 CP. Prevederile art. 34 și art. 82 CP nu sunt aplicabile deoarece în acest caz lipsește recidiva.

Însă, dacă după pronunțarea sentinței se constată că persoana condamnată este vinovată și de comiterea unei alte infracțiuni, săvârșită înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză, suntem în prezența unui concurs de infracțiuni și pedeapsa se stabilește conform regulilor prevăzute în art. 84 alin. (4) CP.

Dacă în momentul adoptării sentinței pentru infracțiunile aflate în concurs intervine termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală, nu există concurs și nu se aplică regulile de stabilire a pedepsei conform art. 84 CP.

De asemenea, nu va exista concurs de infracțiuni nici în cazul când pentru una din două infracțiuni, aflate în concurs în momentul adoptării sentinței, a expirat termenul de prescripție. În acest caz, instanța de judecată va adopta o sentință de încetare a procesului penal, iar pentru a doua infracțiune va adopta o sentință cu stabilirea pedepsei, care urmează să fie executată sau cu liberare de executarea ei (art. 389 alin. (4) pct. 1)-3) CPP).

În același mod va proceda instanța de judecată și în cazul în care, în momentul adoptării sentinței, se constată că pentru toate infracțiunile aflate în concurs sau numai pentru unele din ele lipsește plângerea victimei în cazurile în care urmărirea penală începe numai la plângerea acesteia, plângerea a fost retrasă sau părțile s-au împăcat, a intervenit amnistia, există circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală sau se stabilesc cauze ce înlătură caracterul penal al lor.

De exemplu, dacă în cazul a patru infracțiuni concurente la adoptarea sentinței se constată că pentru una din ele a intervenit amnistia, pentru altă infracțiune inculpatul s-a împăcat cu victima, instanța va adopta o sentință prin care va înceta procesul în baza art. 391 alin. (1) pct. 1) CPP în privința infracțiunii în care părțile s-au împăcat, îl va condamna pe inculpat cu stabilirea pedepsei și liberarea lui de executarea ei pentru infracțiunea amnistiată (art. 389 alin. (4) pct. 2) CPP), iar pentru celelalte două infracțiuni îl va condamna pe inculpat și-i va aplica pedeapsa pentru concurs de infracțiuni conform regulilor prevăzute de art. 84 CP.

Astfel, concursul de infracțiuni ia naștere prin săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni, însă pedeapsa pentru el, conform art. 84 CP, se aplică numai cu condiția existenței lui în momentul adoptării sentinței.

2. Regulile aplicării pedepsei pentru concurs de infracțiuni

Dispozițiile art. 84 CP sunt de fapt niște reguli de care trebuie să se călăuzească instanța de judecată la aplicarea pedepsei inculpatului pentru săvârșirea a două sau a mai multor infracțiuni aflate în concurs.

Conținutul acestor reguli evidențiază două modalități de reglementare a aplicării pedepsei în cazul concursului de infracțiuni:

- aplicarea pedepsei inculpatului la condamnarea concomitentă pentru două sau mai multe infracțiuni, aflate în concurs;
- aplicarea pedepsei inculpatului pentru două sau mai multe infracțiuni aflate în concurs după condamnarea lui pentru unele din ele.

2.1 Aplicarea pedepsei inculpatului la condamnarea concomitentă pentru două sau mai multe infracțiuni, aflate în concurs

Procedura de aplicare a pedepsei inculpatului la condamnarea concomitentă a lui pentru două sau

mai multe infracțiuni este reglementată în art. 84 alin. (1)-(3) și (5) CP conform cărora aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni parcurge două etape:

- **Stabilirea pedepsei pentru fiecare infracțiune;**
- **Stabilirea pedepsei definitive pentru concurs de infracțiuni.**

a) **Stabilirea pedepsei pentru fiecare infracțiune**

La această etapă, instanța de judecată este obligată să stabilească în sentință categoria și mărimea pedepsei pentru fiecare infracțiune aparte (art. 84 alin. (1) CP, art. 395 alin. (1) pct. 3) CPP).

Instanța de judecată stabilește categoria și mărimea pedepsei pentru fiecare infracțiune aparte conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei, iar în cazurile expres prevăzute de lege conform criteriilor speciale de individualizare a pedepsei, luând în vedere și criteriile generale.

Dacă sancțiunea articolului corespunzător din Partea Specială a CP, care stabilește răspunderea pentru infracțiunea aflată în concurs prevede și o pedeapsă complementară sau pedepse complementare de diferite categorii, la pedeapsa principală se adaugă fiecare din ele când ele sunt obligatorii, iar când pedepsele complementare nu sunt obligatorii, adăugarea lor se face la discreția instanței conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei.

În cazul în care sancțiunea articolului nu prevede pedepse complementare, instanța de judecată poate adăuga la pedeapsa principală și o pedeapsă complementară numai în cazurile și în condițiile expres prevăzute în art. 65 alin. (3) și art. 66 CP.

Pedeapsa complementară retragerea gradului militar, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat în general nu este prevăzută ca pedeapsă complementară în vreuna din sancțiunile articolelor din Partea Specială a CP. Însă, ținând cont de circumstanțele săvârșirii infracțiunii, în baza art. 66 CP, ea poate fi aplicată pentru orice infracțiune gravă, deosebit de gravă și excepțional de gravă, chiar și în cazul când sancțiunea articolului respectiv din Partea Specială a CP prevede, pe lângă pedeapsa principală, una sau mai multe pedepse complementare de diferite categorii.

De exemplu, dacă una din infracțiunile aflate în concurs este calificată în baza art. 324 alin. (2) lit. d) CP, la pedeapsa principală pentru ea, conform sancțiunii acestei norme juridice penale, se adaugă două pedepse complementare obligatorii: amenda și privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate. Ținând cont de circumstanțele săvârșirii infracțiunii, instanța de judecată, în baza art. 66 CP, poate adăuga și a treia pedeapsă complementară – retragerea gradului militar și distincțiilor de stat ale condamnatului.

Astfel, pentru o infracțiune aflată în concurs se poate stabili doar o pedeapsă principală, însă la ea se pot adăuga una sau mai multe pedepse complementare de diferite categorii.

b) **Stabilirea pedepsei definitive pentru concurs de infracțiuni**

Potrivit dispozițiilor art. 84 CP, legiuitorul a instituit patru procedee de stabilire a pedepsei definitive pentru concurs de infracțiuni:

- prin absorbirea pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai aspră;
- prin cumulul parțial al pedepselor aplicate;
- prin cumulul total al pedepselor aplicate;
- executarea de sine stătător a pedepselor aplicate.

Pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni se stabilește conform acestor patru procedee în trei variante:

În prima variantă, pentru două sau mai multe infracțiuni ușoare și/sau mai puțin grave pedeapsa definitivă se poate stabili prin absorbirea pedepsei mai ușoare de către pedeapsa mai aspră, prin cumulul parțial ori total al pedepselor.

Alegerea unuia dintre aceste procedee în acest caz este lăsată de legiuitor la discreția instanței de judecată.

În a doua variantă, pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni se stabilește numai prin cumulul parțial sau total al pedepselor atunci când ele sunt stabilite pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave ori în cazul când cel puțin o pedeapsă din cele dispuse pentru infracțiunile concurente a fost stabilită pentru o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă.

Atât în prima variantă, cât și în a doua, mărimea pedepsei definitive stabilită prin cumulul total sau parțial nicidecum nu poate depăși în cazurile:

- pedepsei închisorii, termenul de 25 ani, iar în privința minorilor, termenul de 12 ani 6 luni (art. 70 alin. (4) și art. 84 alin. (1) CP);
- pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, termenul general de 240 ore stabilit pentru această categorie de pedeapsă în art. 67 alin. (2) al Părții Generale a CP;
- pedepsei amenzii, mărimea maximă a ei de 5000 de unități convenționale pentru persoanele fizice și de 10000 de unități convenționale pentru persoanele juridice prevăzute de art. 64 alin. (3)-(4) al Părții Generale a CP.

Dacă la cumulul parțial sau total al pedepselor mărimea pedepsei definitive depășește aceste limite maxime, ea se stabilește numai prin cumulul parțial.

În cazul cumulului parțial al pedepselor, pedeapsa definitivă trebuie să fie mai mare decât cea mai aspră pedeapsă dintre cele cumulate cu cel puțin o zi în cazul închisorii (art. 88 alin. (2) CP), cu cel puțin o oră în cazul muncii neremunerate în folosul comunității (art. 88 alin. (2) CP) și cu cel puțin o unitate convențională în cazul amenzii (art. 64 alin. (2) CP).

Instanța de judecată este în drept să dispună suspendarea condiționată a executării numai a pedepsei definitive în condițiile prevăzute de art. 90 CP, nefiind necesară dispunerea ei și pentru fiecare pedeapsă stabilită aparte pentru fiecare infracțiune concurentă (a se vedea de asemenea art. 394 alin. (2) pct. (3)-(4) și art. 395 alin. (1) pct. (6) CPP).

Măsurile de siguranță, cum ar fi măsurile de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor sau punerea lor sub curatelă (art. 103 CP), expulzarea (art. 105 CP) și confiscarea (art. 106), se aplică în sentință separat după stabilirea pedepsei definitive inculpatului pentru concurs de infracțiuni (a se vedea art. 388 alin. (2), art. 397 pct. 2) CPP).

În varianta a treia, pedeapsa definitivă se stabilește numai prin absorbirea pedepselor mai blânde de cea mai aspră.

Pedeapsa definitivă se stabilește numai cu aplicarea acestui procedeu în cazul unui concurs de infracțiuni, când s-a stabilit o pedeapsă cu detențiune pe viață și una sau mai multe pedepse cu închisoarea ori alte categorii de pedepse. În acest caz, pedeapsa detențiunii pe viață absoarbe toate celelalte pedepse și se aplică pedeapsa definitivă detențiunea pe viață (art. 84 alin.(5) CP).

De asemenea, se aplică numai acest procedeu când s-a stabilit pentru toate infracțiunile concurente muncă neremunerată în folosul comunității, iar mărimea uneia din aceste pedepse a fost aplicată în mărime ce coincide cu mărimea maximă prevăzută pentru aceste categorii de pedepse în art. 67 al Părții Generale a CP.

În varianta a patra, pedepsele stabilite pentru fiecare infracțiune aflată în concurs se execută de sine stătător.

Executarea de sine stătător a pedepsei stabilite pentru fiecare infracțiune aparte este prevăzută în art. 84 alin. (3) CP și se dispune dacă pentru infracțiunile care intră în concurs sunt stabilite pedepse principale de diferite categorii, a căror cumulare nu este prevăzută de art. 87 CP, iar instanța de judecată nu va găsi temeiuri pentru absorbirea unei pedepse de către alta.

Cumularea pedepselor principale de categorii diferite conform art. 87 CP poate avea loc numai în cazul închisorii și muncii neremunerate în folosul comunității, înlocuită cu pedeapsa închisorii, calculându-se o zi de închisoare ca 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității și, în așa mod, pedeapsa definitivă se stabilește numai închisoarea.

Cumularea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității și închisorii, prin înlocuirea ei cu munca neremunerată în folosul comunității și stabilirea muncii neremunerate în folosul comunității, ca pedeapsă definitivă, art. 87 CP nu prevede.

Astfel, pedepsele principale de diferite categorii se execută de sine stătător în cazurile când:

- pentru infracțiuni ușoare și/sau mai puțin grave aflate în concurs se stabilesc pedepsele închisorii și amenzii sau muncii neremunerate în folosul comunității și amenda dacă instanța de judecată nu găsește temei de a stabili pedeapsa definitivă prin absorbirea pedepsei amenzii de către pedeapsa închisorii și, respectiv, pedepsei amenzii de către muncă neremunerată în folosul comunității, deoarece cumularea acestor pedepse nu este prevăzută de art. 87 CP și ele se execută de sine stătător;

- se stabilesc pedepsele închisorii și amenzii pentru infracțiuni aflate în concurs, dacă cel puțin una din infracțiunile concurente este de categorie gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă. În aceste cazuri, stabilirea pedepsei definitive prin absorbirea pedepsei mai blânde de către pedeapsa mai aspră nu este permisă de art. 84 alin. (1) CP, iar cumularea lor nu este prevăzută de art. 87 CP și ele se execută de sine stătător.

În cazul când se stabilesc pedepsele închisorii, muncii neremunerate în folosul comunității și amenzii pentru infracțiuni aflate în concurs, dacă cel puțin una dintre infracțiunile concurente este de categorie gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni se stabilește prin cumulul parțial sau total al închisorii și a muncii neremunerate în folosul comunității, calculându-se o zi pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității, iar apoi se dispune executarea amenzii de sine stătător, conform art. 87 CP.

c) Stabilirea pedepsei complementare definitive pentru concurs de infracțiuni

În dispozițiile art. 84 CP, nu este reglementat modul de stabilire a pedepsei complementare definitive pentru concurs de infracțiuni.

Unica indicație în acest sens se conține în art. 84 alin. (2) CP conform căruia pedeapsa complementară definitivă stabilită prin cumul parțial sau total al pedepselor complementare aplicate nu poate depăși termenul sau mărimea maximă prevăzută de Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă.

Din această succintă reglementare legală rezultă că pedepsele complementare de aceeași categorie aplicate pentru fiecare infracțiune concurentă la stabilirea pedepsei complementare definitive pentru concurs de infracțiuni se pot cumula parțial sau total, însă pedeapsa complementară definitivă în acest caz nu poate depăși termenul sau mărimea maximă prevăzută de Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă.

De exemplu, la stabilirea amenzii ca pedeapsă complementară prin cumularea parțială sau totală a două sau a mai multor amenzi stabilite ca pedepse complementare pentru infracțiunile concurente, mărimea maximă a ei nu poate depăși 5000 de unități convenționale pentru persoanele fizice și 10000 de unități convenționale prevăzute de art. 64 alin. (3)-(4) din Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă.

Însă dacă pentru infracțiunile aflate în concurs s-au stabilit pedepse complementare de diferite categorii, legea penală nu conține nici o reglementare privind modul de stabilire a pedepsei complementare definitive.

În acest caz, la stabilirea pedepsei complementare definitive instanța de judecată va adăuga la pedeapsa principală definitivă toate pedepsele complementare stabilite pentru infracțiunile aflate în concurs și va dispune executarea lor de sine stătător.

Pedepsele complementare nu pot fi adăugate la pedeapsa principală definitivă dacă ele nu au fost stabilite cel puțin pentru una din infracțiunile aflate în concurs.

Astfel, ca pedeapsă definitivă pentru concurs de infracțiuni, se pot stabili una sau mai multe pedepse principale, iar la ea sau la ele se pot adăuga una sau mai multe pedepse complementare de categorii diferite care se execută de sine stătător.

2.2 Aplicarea pedepsei inculpatului pentru două sau mai multe infracțiuni după condamnarea lui pentru unele din ele

Această modalitate de aplicare a pedepsei definitive pentru concurs de infracțiuni este reglementată în dispozițiile art. 84 alin. (4) CP potrivit cărora, în cazul în care, după pronunțarea sentinței, se constată că persoana condamnată este vinovată și de comiterea unei alte infracțiuni săvârșite înainte de pronunțarea sentinței, în prima cauză pedeapsa se stabilește conform prevederilor alin. (1)-(3) al art. 84 CP. În acest caz, în termenul pedepsei se include durata pedepsei executate, complet sau parțial, în baza primei sentințe.

Din aceste dispoziții ale art. 84 alin. (4) CP rezultă că aplicarea pedepsei inculpatului pentru două sau mai multe infracțiuni, după condamnarea lui pentru unele din ele, trece prin patru etape:

- Stabilirea pedepsei pentru infracțiunea sau pentru fiecare din infracțiunile săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză;
- Stabilirea pedepsei definitive pentru infracțiunile aflate în concurs, săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză;
- Stabilirea pedepsei definitive pentru concurs de infracțiuni, ținând cont de pedeapsa stabilită prin prima sentință și de pedeapsa stabilită prin ultima sentință;
- Includerea în termenul pedepsei definitive pentru toate infracțiunile concurente a duratei pedepsei executate complet sau parțial în baza primei sentințe.

Fiecare din aceste etape au importanță pentru aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni în modalitatea reglementată în art. 84 alin. (4) CP. De aceea, instanța de judecată este obligată să indice concret fiecare etapă în dispozitivul sentinței de condamnare (pct. 36 al hotărârii Plenului CSJ nr. 5 din 19.06.2006 „Privind sentința judiciară”).

La prima etapă, instanța de judecată trebuie să stabilească categoria și mărimea pedepsei pentru infracțiunea sau pentru fiecare infracțiune săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză și descoperite după pronunțarea ei.

Categoria și mărimea pedepsei principale și complementare pentru infracțiunea sau fiecare infracțiune săvârșită înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză și descoperită după pronunțarea ei se stabilesc conform cerințelor alin. (1)-(3) art. 84 CP prevăzute pentru fiecare infracțiune la condamnarea concomitentă pentru două sau mai multe infracțiuni.

Specificul aplicării pedepsei pentru fiecare infracțiune săvârșită până la pronunțarea sentinței în prima cauză și descoperită după pronunțarea ei este legat de situația prevăzută de art. 33 alin. (1) CP, când săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni este prevăzută în articolele Părții Speciale a CP în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa. Altfel spus, este vorba de infracțiunile complexe care după structura lor reunes două sau mai multe infracțiuni distincte formând o infracțiune unică (art. 28 CP).

De exemplu, la 28 martie 2013, V. a fost condamnat în baza art. 145 alin. (1) CP pentru omorul intenționat, din gelozie, al soției sale. După condamnare, s-a stabilit că, la 15 septembrie 2012, V. a mai săvârșit o altă infracțiune prevăzută de art. 145 alin. (1) CP – omorul amantului soției.

Dacă aceste două infracțiuni ar fi fost descoperite la timp, acțiunile lui V. urmau a fi calificate conform art. 33 alin. (1) CP în baza art. 145 alin. (2) lit. o) CP ca omor intenționat săvârșit de către o persoană care a săvârșit anterior un omor intenționat, sancțiunea căruia prevede și detențiunea pe viață.

Însă în exemplul nostru, al doilea omor a fost descoperit după condamnarea lui V. pentru primul omor și acțiunile lui V. pentru al doilea omor nu pot fi calificate în baza art. 145 alin. (2) lit. o) CP deoarece se încalcă principiul non bis in idem garantat de art. 7 CP, art. 22 CPP și art. 4 al Protocolului nr. 7 la CEDO, conform căruia nimeni nu poate fi supus de două ori urmării penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă.

De aceea, acțiunile lui V. pentru al doilea omor pot fi calificate numai în baza art. 145 alin. (1) CP și el ar fi fost supus răspunderii penale pentru o infracțiune cu un grad de pericol social mai redus în raport cu infracțiunea prevăzută de art. 145 alin. (2) lit. a) CP, dacă ambele infracțiuni ar fi fost descoperite la timp.

Situații similare pot apărea și în cazul traficului de ființe umane (art. 165 alin. (2) lit. a) CP), violului (art. 171 alin. (2) lit. a) CP), acțiunilor violente cu caracter sexual (art. 172 alin. (2) lit. a) CP), circulației ilegale a substanțelor narcotice, psihotrope sau analoagelor lor în scop de înstrăinare (art. 217¹ alin. (3) lit. a) CP), huliganismului (art. 287 alin. (2) lit. a) CP) etc.

La etapa a doua, instanța de judecată stabilește pedeapsa definitivă pentru infracțiunile aflate în concurs, săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză conform cerințelor din art. 84 alin. (1)-(3) și (5) CP prevăzute pentru stabilirea pedepsei în cazul a două sau mai multe infracțiuni condamnate concomitent.

Dacă după pronunțarea primei sentințe inculpatul se recunoaște vinovat de săvârșirea numai unei infracțiuni, această etapă nu există.

La etapa a treia, instanța de judecată urmează să stabilească pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni în baza pedepsei stabilite pentru infracțiunea sau infracțiunile săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză și descoperite după pronunțarea ei și pedeapsa stabilită prin prima sentință.

Astfel, obiectul de soluționare a chestiunii stabilirii pedepsei conform regulilor art. 84 alin. (4) CP sunt două pedepse definitive, decise prin prima sentință și ultima sentință.

Însă pedeapsa definitivă se stabilește nu prin cumul de sentințe, ci conform regulilor prevăzute de art. 84 alin. (1)-(3) CP pentru stabilirea pedepsei definitive la condamnarea concomitentă pentru două sau mai multe infracțiuni aflate în concurs (art. 84 alin. (4) CP).

De aceea, pedeapsa definitivă stabilită pentru concursul de infracțiuni prevăzut de art. 84 alin. (4) CP nu poate fi mai mică decât pedeapsa stabilită la pronunțarea primei sentințe, deoarece în asemenea cazuri instanța de judecată trebuie să se bazeze pe mărimea totală a pedepsei conform primei sentințe, dar nu pe partea ei neispășită (pct. 10 al hotărârii Plenului Judecătoriei Supreme a RM nr. 13 din 20 decembrie 1993 „Cu privire la practica de stabilire a pedepsei pentru săvârșirea mai multor infracțiuni sau în cazul mai multor sentințe). La această regulă se recurge în mod obligatoriu și în cazul când pedeapsa aplicată inculpatului prin prima sentință a fost executată total.

Modul prevăzut de art. 84 alin. (4) CP vizând stabilirea pedepsei se aplică de asemenea și în cazurile când, după condamnarea inculpatului, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 90 CP), se va stabili că el este vinovat și de o altă infracțiune săvârșită înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză. În acest caz, cerințele art. 90 alin. (10)-(11) nu sunt aplicabile.

La etapa a patra, stabilind pedeapsa definitivă pentru toate infracțiunile aflate în concurs, instanța de judecată, conform art. 84 alin. (4) CP, este obligată să includă în termenul pedepsei durata pedepsei executate, complet sau parțial, în baza primei sentințe.

Din dispozițiile art. 84 alin. (4) CP rezultă că instanța de judecată este obligată să includă în termenul pedepsei definitive durata pedepsei executate complet sau parțial în baza primei sentințe, indiferent de faptul dacă pedeapsa definitivă pentru toate infracțiunile aflate în concurs a fost stabilită prin absorbirea de către pedeapsa mai aspră a celei mai ușoare ori prin cumul total sau parțial.

Excepție de la această regulă este în cazul când, prin prima sentință, inculpatului i-a fost aplicată pedeapsa închisorii, iar pentru infracțiunea săvârșită înainte de prima sentință i se stabilește pedeapsa detențiunii pe viață. Pedeapsa definitivă pentru acest concurs de infracțiuni, conform art. 84 alin. (5) CP, este detențiunea pe viață.

În acest caz, dacă inculpatul a executat, de exemplu, 5 ani din 7 ani de închisoare stabiliți ca pedeapsă prin prima sentință, instanța de judecată nu va include durata de 5 ani executați în termenul detențiunii pe viață deoarece detențiunea pe viață constă în privarea de libertate a condamnatului pentru tot restul vieții (art. 71 CP).

Însă, dacă în acest caz instanța de judecată, la stabilirea pedepsei detențiunii pe viață, constată în sentință circumstanțe atenuante și, în baza art. 78 alin. (1) lit. b) CP, înlocuiește detențiunea pe viață cu închisoarea, durata pedepsei executate în baza primei sentințe se include în termenul închisorii, care a înlocuit detențiunea pe viață.

De asemenea, durata pedepsei executate în baza primei sentințe trebuie luată în vedere și la calcularea termenului de 30 de ani de închisoare executați efectiv la soluționarea dreptului condamnatului la detențiunea pe viață de a fi eliberat condiționat de pedeapsă înainte de termen în baza art. 91 alin. (5) CP.

Termenul executării pedepsei definitive stabilite conform regulilor art. 84 alin. (4) CP se calculează din ziua pronunțării ultimei sentințe.

În cazul când inculpatul în ultima cauză s-a aflat sub arest preventiv, instanța de judecată va include în termenul pedepsei definitive stabilită conform art. 84 alin. (4) CP durata pedepsei executate total sau parțial în baza primei sentințe, iar apoi și durata arestului preventiv în ultima cauză. Dacă durata pedepsei executate total sau parțial, sau împreună cu durata arestului preventiv depășește termenul pedepsei definitive pentru toate infracțiunile aflate în concurs, atunci inculpatul urmează a fi eliberat de pedeapsă în legătură cu executarea ei.

Timpul aflării persoanei sub arest preventiv până la judecarea cauzei se include în termenul pedepsei închisorii, calculându-se o zi pentru o zi, iar în termenul muncii neremunerate în folosul comunității se calculează o zi de arest preventiv pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității (art. 88 alin. (3)-(4) CP).

La stabilirea în calitate de pedeapsă principală a amenzii, a privării de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, instanța de judecată, ținând cont de termenul aflării sub arest preventiv, îi atenuează inculpatului pedeapsa stabilită sau îl eliberează complet de executarea acesteia (art. 88 alin. (6) CP).

§ 8. Aplicarea pedepsei în cazul unui cumul de sentințe (art. 85 CP)

Modul de aplicare a pedepsei în cazul unui cumul de sentințe este reglementat în dispozițiile art. 85 CP.

Regulile stabilirii pedepsei în cazul unui cumul de sentințe se aplică în condițiile când:

- Condamnatul săvârșește una sau mai multe infracțiuni după pronunțarea primei sentințe, indiferent dacă această sentință a intrat în vigoare sau nu.

Această concluzie rezultă din dispozițiile legii de procedură penală conform căroră sentința devine definitivă nu la pronunțarea ei, ci la expirarea termenelor de atac, dacă sentința n-a fost atacată sau după judecarea cauzei pe căile ordinare de atac (art. 466 CPP);

- Infracțiunea a fost săvârșită până la executarea completă a pedepsei principale și complementare stabilită prin prima sentință.

Dacă după executarea integrală a pedepsei principale, însă până la executarea completă a pedepsei complementare, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune, pedeapsa pentru această infracțiune se stabilește conform regulilor aplicării pedepsei în cazul unui cumul de sentințe.

În cazul când a expirat termenul de prescripție a executării pedepsei stabilite de prima sentință, regulile aplicării pedepsei în cazul unui cumul de sentințe nu se aplică (art. 97 CP).

Săvârșirea unei noi infracțiuni în aceste condiții deosebește modul de aplicare a pedepsei în cazul unui cumul de sentințe de modul de aplicare a pedepsei în cazul concursului de infracțiuni prevăzut de art. 84 alin. (4) CP.

Pedeapsa, în cazul unui cumul de sentințe, se aplică conform următoarelor reguli prevăzute în art. 85 CP.

Prima regulă

Mai întâi se stabilește pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită după pronunțarea primei sentințe. Pedeapsa pentru noua infracțiune se stabilește conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei, iar în cazul prevăzut de lege, conform criteriilor speciale prevăzute de lege.

De exemplu, dacă inculpatul prin prima sentință a fost condamnat pentru o infracțiune intenționată și după pronunțarea acestei sentințe săvârșește din nou o infracțiune intenționată, pedeapsa se stabilește pentru recidiva de infracțiuni conform regulilor prevăzute de art. 82 CP.

În cazul când inculpatul a săvârșit două sau mai multe infracțiuni după pronunțarea primei sentințe, pedeapsa se stabilește conform regulilor aplicării pedepsei pentru concurs de infracțiuni prevăzute de art. 84 CP.

A doua regulă

Stabilind pedeapsa pentru infracțiunea sau infracțiunile săvârșite după pronunțarea primei sentințe, instanța de judecată trebuie să adauge la această pedeapsă, în întregime sau parțial, partea neexecutată a pedepsei stabilite de sentința anterioară.

Această regulă impune instanței de judecată să respecte trei cerințe:

a) La pedeapsa stabilită pentru infracțiunea sau infracțiunile săvârșite, instanța trebuie să adauge partea neexecutată a pedepsei stabilite de sentința anterioară. Adăugarea pedepsei stabilite prin ultima sentință la pedeapsa totală aplicată prin sentința anterioară contravine art. 85 CP, care prevede doar adăugarea părții neexecutate a pedepsei stabilite de sentința anterioară la pedeapsa pentru o infracțiune nouă.

b) A doua cerință se referă la obligația instanței de a stabili exact și corect mărimea părții neexecutate a pedepsei stabilite de sentința anterioară.

Se consideră drept parte neexecutată a pedepsei conform sentinței anterioare:

- În cazul condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei (art. 90 CP) – întregul termen de pedeapsă, cu excepția duratei arestării preventive sau reținerii;

- În cazul liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen (art. 91 CP) – în întregime partea pedepsei de la care condamnatul de fapt a fost liberat condiționat înainte de termen;

- La amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani (art. 96 CP) – termenul pedepsei, executarea căruia a fost amânată;

- La săvârșirea infracțiunii noi de către persoana care execută pedeapsa închisorii – termenul rămas neexecutat după aplicarea măsurii preventive arestarea preventivă pentru săvârșirea infracțiunii noi. Însă dacă această măsură preventivă n-a fost aplicată, partea neexecutată a pedepsei este termenul rămas neexecutat în momentul adoptării ultimei sentințe;

- La săvârșirea infracțiunii noi de către persoana căreia partea neexecutată a pedepsei i-a fost înlocuită cu o pedeapsă mai blândă în baza art. 92 CP sau a actului de grațiere (art. 108 CP) – partea neexecutată din pedeapsa mai blândă.

Această cerință se referă și la calcularea părții neexecutate a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, amenzii și a pedepselor complementare.

c) A treia cerință a acestei reguli se referă la obligația instanței de judecată de a adăuga în întregime sau parțial partea neexecutată a pedepsei stabilite de sentința anterioară la pedeapsa stabilită prin ultima sentință.

Dispozițiile articolului 85 CP nu exclud posibilitatea adăugării părții neexecutate a pedepsei principale de categorie diferită în raport cu pedeapsa principală stabilită prin ultima sentință. În acest caz, cumularea lor se efectuează conform modului de determinare a termenului pedepsei definitive în cazul cumulării diferitor pedepse prevăzute în art. 87 CP.

Cumularea pedepselor complementare în cazul cumulului de sentințe se efectuează în condițiile art. 84 alin. (2) CP prevăzute pentru cumularea pedepselor complementare în cazul unui concurs de infracțiuni (art. 85 alin. (2) CP). Potrivit acestor dispoziții, pedeapsa complementară neexecutată conform sentinței anterioare se adaugă în întregime sau parțial în această calitate la pedeapsa definitivă principală sau se cumulează în întregime sau parțial cu pedeapsa complementară de aceeași categorie, aplicată prin noua sentință în limitele termenului stabilit pentru categoria pedepsei complementare de Partea Generală a CP. Pedepsele complementare de diferite categorii se adaugă toate la pedeapsa principală și se dispune executarea lor de sine stătător. În acest sens s-a pronunțat și Plenul Judecătoriei Supreme a RM în pct. 16 al Hotărârii nr. 13 din 20 decembrie 1993 „Cu privire la practica de stabilire a pedepsei pentru săvârșirea mai multor infracțiuni sau în cazul mai multor sentințe”.

Deși dispozițiile art. 85 CP nu prevăd absorbirea pedepsei mai ușoare de către pedeapsa mai gravă la aplicarea pedepsei în cazul unui cumul de sentințe, în practică pot apărea situații când instanțele de judecată pentru a nu încălca principiul legalității trebuie să stabilească pedeapsa definitivă prin absorbirea pedepsei mai blânde de către pedeapsa mai aspră.

La aceste situații se referă cazurile când, pentru o infracțiune săvârșită după pronunțarea primei sentințe, instanța de judecată stabilește o pedeapsă non privativă de libertate în mărimea maximă stabilită pentru categoriile acestor pedepse de Partea Generală a CP, iar partea neexecutată a pedepsei stabilite de sentința anterioară este de aceeași categorie.

În acest caz, adăugarea părții neexecutate a pedepsei stabilite prin sentința anterioară la pedeapsa stabilită prin ultima sentință va duce la aplicarea unei pedepse definitive pentru cumul de sentințe, mai mare decât mărimea maximă prevăzută de Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă.

De exemplu, pedeapsa pentru infracțiunea stabilită prin ultima sentință este munca neremunerată în folosul comunității în mărime de 240 de ore ce coincide cu mărimea maximă stabilită în art. 67 al Părții Generale a CP pentru această categorie de pedeapsă, iar partea neexecutată a pedepsei stabilite prin prima sentință este 60 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității. În acest caz, instanța de judecată va trebui să stabilească pedeapsa definitivă pentru cumul de sentințe munca neremunerată în folosul comunității în mărime de 240 de ore prin absorbirea pedepsei mai blânde de către pedeapsa mai aspră.

Sau, la cumularea pedepselor, dacă prin una din sentințe este stabilită pedeapsa detențiunii pe viață, pedeapsa definitivă va fi detențiunea pe viață (art. 85 alin. (4) CP).

Regula a treia

Termenul închisorii ca pedeapsă definitivă în cazul unui cumul de sentințe nu poate depăși termenul de 30 de ani, iar în privința minorilor, de 15 ani.

Mărimea sau termenul amenzii, muncii neremunerate în folosul comunității, ca pedepse definitive în cazul unui cumul de sentințe, nu poate depăși mărimea sau termenul stabilit de Partea Generală a CP.

De exemplu, dacă pedeapsa definitivă în cazul unui cumul de sentințe a fost stabilită munca neremunerată în folosul comunității, termenul ei nu trebuie să depășească termenul maxim de 240 de ore stabilit de art. 67 CP al Părții Generale, iar dacă a fost stabilită amenda – mărimea ei maximă de 5000 de unități convenționale pentru persoanele fizice și 10000 de unități convenționale pentru persoanele juridice stabilite în art. 64 CP al Părții Generale a CP.

Regula a patra

Pedeapsa definitivă în cazul unui cumul de sentințe trebuie să fie mai mare decât pedeapsa stabilită pentru săvârșirea unei noi infracțiuni și decât partea neexecutată a pedepsei pronunțate prin sentința anterioară a instanței de judecată (art. 85 alin. (3) CP).

Excepție de la această regulă este cazul când mărimea sau termenul pedepsei stabilite pentru săvârșirea unei noi infracțiuni și mărimea sau termenul părții neexecutate a pedepsei pronunțate prin sentința anterioară sunt egale și coincid cu mărimea sau termenul maxim prevăzut de Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă. În acest caz, pedeapsa definitivă nu poate depăși mărimea sau termenul maxim prevăzut de Partea Generală a CP pentru această categorie de pedeapsă și, respectiv, pedeapsa definitivă nu poate fi mai mare decât pedeapsa stabilită pentru săvârșirea unei noi infracțiuni și nici decât partea neexecutată a pedepsei pronunțate prin sentința anterioară a instanței de judecată.

În practica judiciară se întâlnesc situații când inculpatul se recunoaște vinovat de săvârșirea mai multor infracțiuni, unele din care au fost comise până, iar altele după pronunțarea sentinței în prima cauză. Prin ultima sentință pedeapsa definitivă în asemenea cazuri se stabilește cu aplicarea atât a cerințelor art. 84 CP, cât și a art. 85 CP, în modul următor:

- La început, pentru concursul de infracțiuni, săvârșite până la pronunțarea primei sentințe;
- După aceasta, pedeapsa definitivă conform cerințelor art. 84 alin. (4) CP;
- Apoi, pentru concursul infracțiunilor săvârșite după pronunțarea primei sentințe;
- În fine, pedeapsa definitivă conform cumulului de sentințe (a se vedea în acest sens pct. 13 al hotărârii Plenului Judecătoriei Supreme nr. 13 din 20 decembrie 1993 „Cu privire la practica de stabilire a pedepsei pentru săvârșirea mai multor infracțiuni sau în cazul mai multor sentințe”).

După stabilirea pedepsei definitive pentru cumul de sentințe, conform regulilor sus-menționate, instanța de judecată trebuie să indice începutul termenului de executare a pedepsei, care se calculează de la data pronunțării ultimei sentințe cu includerea în acest termen a duratei arestării preventive sub care s-a aflat inculpatul până la examinarea ultimului dosar.

O ultimă regulă ar fi cerințele art. 395 alin. (3) CPP conform cărora în dispozitivul sentinței pedeapsa trebuie să fie precizată astfel încât la executarea sentinței să nu apară nici un fel de îndoieli cu privire la categoria și mărimea pedepsei stabilite de instanța de judecată.

§ 9. Aplicarea pedepsei în cazul executării hotărârii unui stat străin (art. 86 CP)

Aplicarea pedepsei în cazul executării hotărârii unui stat străin poate avea loc în următoarele situații: transferarea persoanelor condamnate de un stat străin pentru a executa pedeapsa în țara noastră; recunoașterea unei hotărâri de condamnare adoptată de instanța unui stat străin în cazul în care condamnatul nu a executat pedeapsa deplină în statul de condamnare.

În toate aceste cazuri, la întocmirea hotărârii, instanța trebuie să ia în considerație cerințele tratatelor internaționale la care țara noastră este parte referitoare la aplicarea pedepselor.

a) Aplicarea pedepsei în cazul executării hotărârii unui stat străin în urma transferării persoanelor condamnate de un stat străin pentru a executa pedeapsa în țara noastră

La aplicarea pedepsei persoanei condamnate de o instanță a unui stat străin, care se transferă pentru executare în țara noastră, instanțele naționale urmează să se conducă de următoarele acte naționale și internaționale.⁸

Astfel, instanța națională, în hotărârea sa de aplicare a pedepsei unei persoane transferate pentru executarea pedepsei stabilite de instanța unui stat străin, urmează să indice hotărârea instanței din statul de condamnare, fapta constatată de către instanța statului de condamnare, încadrarea juridică a faptei dată de către instanța statului de condamnare, încadrarea juridică a faptei conform CP, și criteriile de individualizare a pedepsei menționate în sentința statului de condamnare. La aplicarea pedepsei, instanța națională nu este în drept să completeze temeuri de individualizare a pedepsei, care nu au fost menționate în hotărârea statului de condamnare. În cazul transferului persoanei condamnate, instanța națională are două opțiuni la stabilirea pedepsei conform art. 557 CPP, art. 99 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr. 371 din 1.12.2006, și art. 9 din Convenția europeană privind transferarea persoanelor condamnate: să dispună continuarea executării pedepsei stabilite prin hotărârea statului de condamnare sau să schimbe condamnarea, adaptând pedeapsa la sancțiunea prevăzută de legea națională pentru o infracțiune de aceeași categorie.

Alegerea opțiunii o face instanța națională la etapa de soluționare a cererii de transferare, după cum prevede art. 556 CPP.

⁸1. Convenția europeană privind transferarea persoanelor condamnate adoptată la Strasbourg la 21.03.1983 (STE 112), ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 69 din 11.03.2004 – articolele 9-11.

2. Protocolul adițional la Convenția europeană privind transferarea persoanelor condamnate din 18 decembrie 1997 (STE 167), ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 70 din 11.03.2004.

3. Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală din 06.07.1996, ratificat de țara noastră prin Hotărârea Parlamentului din 3.12.1996 și intrat în vigoare de la 22.03.1998 – articolele 92-93.

4. Tratatul între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală din 13.12.1993, ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului din 4.11.1994, intrat în vigoare de la 24.04.1995, art. 85-86.

5. Codului de procedură penală – articolele 556 -557.

6. Codul penal – art. 86.

7. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371 din 1.12.2006, art. 99-101.

În cazul în care categoria și durata pedepsei stabilită de către instanța statului de condamnare se încadrează în categoria și durata sancțiunii prevăzută de legea națională pentru fapta constatată printr-o hotărâre irevocabilă, instanța națională va dispune continuarea executării pedepsei, stabilind termenul pedepsei care nu a fost executat de condamnat și urmează a fi executat și tipul penitenciarului în care va fi executată pedeapsa.

În cazul **schimbării condamnării**, instanța națională stabilește limitele schimbării pedepsei, respectând următoarelor condiții:

a) instanța națională se va baza și va ține cont doar de constatarea faptelor în măsura în care acestea figurează, direct sau indirect, în hotărârea pronunțată de instanța statului de condamnare;

b) instanța națională nu va putea schimba o pedeapsă privativă de libertate printr-o pedeapsă pecuniară;

c) instanța națională va dispune deducerea integrală din pedeapsă perioada de privațiune de libertate executată de condamnat;

d) instanța națională nu va agrava situația penală a condamnatului, dar nici nu se va orienta spre limita inferioară a pedepsei eventual prevăzute de legislația statului de condamnare pentru infracțiunea săvârșită.

La schimbarea condamnării, instanța națională în hotărârea sa urmează să indice: încadrarea juridică a infracțiunii pentru care a fost condamnată persoana de către instanța din statul de condamnare; articolul din CP care prevede răspundere pentru o infracțiune similară cu cea pentru care a fost condamnată persoana transferată, categoria și termenul pedepsei principale și complementare stabilită în baza legii penale naționale, termenul care se va deduce din pedeapsa stabilită deja, executat de condamnat la data pronunțării hotărârii, termenul de pedeapsă care urmează să fie executat în Republica Moldova, tipul penitenciarului și modul de reparare a prejudiciului în cazul acțiunii civile.

Dacă legea statului de condamnare prevede o sancțiune mai mică decât minimumul prevăzut de legea penală a RM, instanța națională nu va fi legată de acest minimum și va aplica o pedeapsă corespunzătoare celei pronunțate în statul de condamnare.

Aplicarea pedepsei în condițiile menționate poate avea loc doar în cazul în care și-au dat consimțământul pentru transfer persoana condamnată, statul de condamnare și statul de executare.

b) Aplicarea pedepsei în cazul executării hotărârii unui stat străin în urma recunoașterii unei hotărâri de condamnare adoptate de instanța unui stat străin în cazul în care condamnatul nu a executat pedeapsa deplină în statul de condamnare

Dacă persoana condamnată nu consimte să fie transferată în statul de executare sau ea se află deja pe teritoriul statului de executare și din anumite motive nu poate fi utilizată procedura extrădării, statul de condamnare depune o cerere către statul de executare de recunoaștere și executare a condamnării. La soluționarea cererii de recunoaștere și executare a hotărârii de condamnare, concomitent cu admiterea cererii și aplicarea pedepsei persoanei condamnate de o instanță a unui stat

străin, care nu a executat pedeapsa deplină, instanțele naționale urmează să se conducă de convențiile internaționale ratificate de RM⁹:

La aplicarea pedepsei persoanei condamnate de instanța unui stat străin, instanța națională va substitui sancțiunea privativă de libertate pronunțată de instanța străină cu o sancțiune prevăzută de CP pentru aceeași faptă. Această sancțiune poate fi aplicată în limitele sancțiunii stabilite de către instanța străină, dacă se încadrează în limitele sancțiunii prevăzute de legea penală națională pentru fapta respectivă.

În cazul în care pedeapsa stabilită în statul de condamnare nu se încadrează în sancțiunea prevăzută de legea penală națională pentru fapta respectivă, instanța națională poate aplica o pedeapsă de altă natură sau durată decât cea pronunțată de instanța străină, însă nu poate agrava situația penală a condamnatului rezultată din hotărârea pronunțată în statul străin.

În cazul în care sancțiunea stabilită de instanța străină este mai mică decât minimul prevăzut de articolul respectiv din CP, instanța națională nu va fi legată de acest minim și va aplica o pedeapsă corespunzătoare sancțiunii pronunțate în statul de condamnare.

Din pedeapsa aplicată de instanța națională se va deduce pedeapsa sau partea din pedeapsa executată în străinătate pentru aceeași infracțiune, precum și perioada de detenție provizorie executată de persoana condamnată.

Dacă cererea de executare a unei amenzi sau a confiscării unei sume de bani este admisă, instanța națională va schimba quantumul acesteia în valută națională, aplicând cursul de schimb în vigoare în momentul pronunțării hotărârii privind recunoașterea hotărârii statului străin (alin (3) art. 86 CP). Instanța națională, însă, va determina astfel quantumul amenzii sau al sumei de confiscat, fără să poată depăși totuși maximumul sancțiunii fixat de către statul străin pentru o astfel de faptă.

Deși Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371 din 1.12.2006, la alin. (1) art. 113 prevede că determinarea echivalentului în monedă națională al amenzii în valută străină se efectuează cu aplicarea cursului oficial al leului moldovenesc valabil **la data plății amenzii**, instanța națională va determina echivalentul amenzii în valută națională, în baza cursului leului moldovenesc nu la data plății amenzii, ci la data pronunțării hotărârii privind recunoașterea hotărârii statului străin conform alin (3) art. 86 CP, deoarece, din conținutul art. 1 din CP, rezultă că acest Cod este unica lege penală, care cuprinde norme de drept ce stabilesc principii și dispoziții generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni și prevede pedepse ce se aplică infractorilor. Mai mult ca atât, aceeași clauză se conține și în prevederile art. 45 din Convenția europeană privind valoarea internațională a hotărârilor represive, încheiată la Haga la 28.05.1970.

Totodată, urmează de menționat că, întrucât prevederile art. 110 alin (1) lit. b) din Legea nr. 371 din 1.12.2006, care reglementează limitele executării unei amenzi sunt condiționate de faptul dacă pe

⁹ Convenția europeană privind valoarea internațională a hotărârilor represive, încheiată la Haga la 28.05.1970 (STE 70), ratificată de Republica Moldova prin Legea din 10.02.2006 și intrată în vigoare pentru RM la 21.09.2006, articolele 44-48.

teritoriul Republicii Moldova există bunuri suficiente pentru a se garanta în întregime sau parțial această executare, și această prevedere creează o situație mai favorabilă pentru persoana condamnată de statul străin, instanța națională la recunoașterea unei asemenea hotărâri străine urmează să verifice dacă sunt prezentate probe ce ar confirma faptul că pe teritoriul Republicii Moldova există bunuri suficiente pentru a se garanta în întregime sau parțial această executare.

Când cererea de executare vizează confiscarea unui obiect determinat, conform art. 46 din Convenția menționată, instanța națională nu poate dispune confiscarea acestui obiect decât în cazul în care aceasta este permisă de prevederile art. 106 CP.

La recunoașterea hotărârii penale străine privind amenzile și confiscările de bunuri, instanța națională va dispune vărsarea acestora în Bugetul de Stat al Republicii Moldova, fără a prejudicia drepturile statelor terțe.

Obiectele confiscate în temeiul recunoașterii unei hotărâri străine revin Republicii Moldova, dar, la cererea statului de condamnare, ele pot fi predate dacă prezintă un interes deosebit pentru acel stat și există garanția reciprocității.

Când executarea unei amenzi se dovedește imposibilă, poate fi aplicată o sancțiune substitutivă privativă de libertate de către instanța națională, dacă legea ambelor state o prevede într-un asemenea caz, în afară de situația în care statul de condamnare nu și-a limitat, în mod expres, cererea sa de recunoaștere și executare numai la amendă.

În temeiul prevederilor art. 48 din Convenție, dacă instanța națională hotărăște să impună o sancțiune substitutivă privativă de libertate, se aplică regulile următoare:

a) când schimbarea amenzii într-o sancțiune privativă de libertate este deja prevăzută în hotărârea pronunțată în statul de condamnare sau direct în legea acestui stat, instanța națională îi va stabili felul și durata sancțiunii privative de libertate după regulile prevăzute de CP. Dacă sancțiunea privativă de libertate, deja hotărâtă în statul de condamnare, este sub minimul pe care legea Republicii Moldova îl permite a fi pronunțat, instanța națională nu va fi legată de acest minim și va aplica o sancțiune corespunzătoare sancțiunii aplicate în hotărârea statului de condamnare;

b) în celelalte cazuri, instanța statului național va proceda la transformarea amenzii în închisoare potrivit propriei sale legi, respectând limitele prevăzute de legea statului de condamnare.

În temeiul art. 110 din Legea nr. 371 din 1.12.2006, dispunerea de către instanța națională a executării pedepsei complementare pronunțată prin hotărârea instanței statului străin se exercită în măsura în care este prevăzută de legislația Republicii Moldova și nu a fost executată în statul de condamnare.

Conform alin (3) art. 109 din Legea nr. 371 din 1.12.2006, se admite executarea unei hotărâri străine și în cazul în care persoana condamnată ispășește pe teritoriul Republicii Moldova o pedeapsă pentru o altă infracțiune decât cea stabilită prin sentința a cărei executare a fost cerută. În asemenea situații, aplicarea pedepsei va fi exercitată luând în considerare prevederile art. 84 CP (aplicarea pedepsei în cazul unui concurs de infracțiuni) sau, după caz, a prevederilor art. 85 CP (aplicarea pedepsei în cazul unui cumul de sentințe).

Toate înlesnirile de plată în legătură fie cu termenul pedepsei, fie cu eşalonarea vărsămintelor, acordate de statul de condamnare, vor fi respectate de către instanța națională la aplicarea pedepsei în cazul executării hotărârii instanței unui stat străin.

Instanța națională trebuie să rețină că, la aplicarea pedepsei în urma recunoașterii unei hotărâri penale străine, persoana beneficiază de prevederile ce reglementează amnistia atât în statul de condamnare, cât și în statul de executare a pedepsei.

§ 10. Aplicarea pedepselor în cazul judecării persoanelor pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364/1 CPP)

Prin Legea nr. 66 din 5 aprilie 2012, pusă în aplicare din 27 octombrie 2012, a fost completat CPP cu art. 364¹ care reglementează procedura de judecare a cauzei penale pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, care reprezintă o nouă modalitate de judecare a cauzelor penale prin procedură simplificată.

Pentru aplicarea corectă și uniformă a prevederilor art. 364¹, Curtea Supremă de Justiție a elaborat Hotărârea Plenului CSJ nr. 13 cu privire la aplicarea prevederilor art. 364/1 CPP de către instanțele judecătorești din 16.12.2013, publicată pe site-ul Curții Supreme de Justiție, în care au fost expuse recomandări referitor la aplicarea aspectului procedural al judecării cauzelor penale prin această procedură simplificată, precum și referitor la modalitatea de aplicare a pedepselor persoanelor condamnate prin această procedură.

La aplicarea pedepsei inculpatului în privința căruia a fost admisă procedura simplificată de judecare pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, instanța urmează să ia în considerare atât prevederile din alin. (8) art. 364¹ CPP, cât și prevederile art. 75 – 88 din CP care reglementează modalitatea individualizării pedepselor persoanelor condamnate.

Astfel, conform alin. (1) art. 75 CP, persoanei recunoscută vinovată de săvârșirea unei infracțiuni, inclusiv prin procedura de judecare în baza probelor administrate în faza de urmărire penală, i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea Specială a prezentului Cod și în conformitate cu dispozițiile Părții Generale a CP, aplicate prin prisma prevederilor alin. (8) art. 364¹ CPP. La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată va ține cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuază sau agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale acestuia. Concluziile instanței privind fiecare din aceste criterii generale de individualizare a pedepsei urmează să fie argumentate de către instanță în hotărârea sa și confirmate prin anumite probe.

La aplicarea pedepsei în urma judecării pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, instanța, de asemenea, trebuie să ia în considerare și cerințele alin. (2) art. 75 CP, conform cărora o pedeapsă mai ușoară, din numărul celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, se stabilește doar dacă o pedeapsă mai blândă, din numărul celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. Și în această situație instanța urmează în fiecare caz concret să argumenteze din ce

motive consideră că o pedeapsă mai blândă din numărul celor alternative nu va atinge scopul pedepsei prevăzut la art. 2 din CP.

Potrivit alin.(8) art. 364¹ CPP, inculpatul care a recunoscut săvârșirea faptelor imputate în rechizitoriu și a solicitat judecarea cauzei pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale, solicitare care a fost admisă de către instanță prin încheiere, beneficiază de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare ori cu muncă neremunerată în folosul comunității și de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu amendă.

Dat fiind că legiuitorul nu a concretizat din care limite urmează a fi redusă pedeapsa – din limita maximă ori cea minimă prevăzută în sancțiune, Curtea Supremă de Justiție în Hotărârea Plenului CSJ nr. 13 cu privire la aplicarea prevederilor art. 364/1 CPP de către instanțele judecătorești din 16.12.2013, analizând sintagma „*limitelor de pedeapsă prevăzută de lege*”, a dedus că legiuitorul a avut în vedere că pedeapsa, în cazul în care este închisoarea, se reduce cu o treime din maximum și din minimumul prevăzut de sancțiune, stabilindu-se noi limite cu care trebuie să opereze instanța de judecată la stabilirea pedepsei inculpatului.

În speță:

a) În cazul în care inculpatul este condamnat în baza art. 188 alin.(2) lit. d) CP, pentru tâlhărie săvârșită prin pătrundere în încăpere, sancțiunea căruia prevede o pedeapsă de la 8 la 10 ani închisoare, prin reducerea limitelor minime și maxime de pedeapsă cu o treime, se stabilește noua limită minimă și maximă de pedeapsă sub formă de închisoare, care este de la 5 ani și 4 luni la 6 ani și 8 luni. Astfel, instanța de judecată, după caz, nu va putea stabili o pedeapsă mai mare de 6 ani și 8 luni închisoare în baza art. 188 alin.(2) CP. Totodată, dacă în cauză sunt prezente circumstanțe atenuante, prevăzute de art. 76 CP, în coroborare cu prevederea art. 78 alin.(1), (2) CP, pedeapsa poate fi coborâtă până la minimumul de 5 ani și 4 luni închisoare. În asemenea cazuri, nu este necesar să se facă trimitere la prevederile art. 79 CP, deoarece limita minimă de pedeapsă s-a stabilit potrivit art. 364/1 alin.(8) CP.

b) Dacă inculpatul este condamnat în baza art. 186 alin.(2) lit. c) CP și se află în stare de recidivă, sancțiunea prevede până la 4 ani închisoare, astfel încât, conform art. 82 CP, pedeapsa minimă nu poate fi mai mică de 2 ani închisoare, la judecarea cauzei în procedura art. 364/1 CPP, limita maximă de pedeapsă va fi 2 ani și 8 luni, iar cea minimă se va reduce cu o treime, constituind 1 an și 4 luni închisoare, astfel, după caz, pedeapsa poate fi stabilită în limita de la 1 an și 4 luni până la 2 ani și 8 luni închisoare.

c) Se va reține că, în cazul condamnării inculpatului minor, există anumite particularități. Mai întâi de toate, se va ține cont de prevederile art. 70 alin.(3) CP, în sensul că instanța va stabili limitele de pedeapsă ce urmează a fi aplicată minorului, având în vedere că termenul maxim al închisorii, prevăzut de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, se reduce la jumătate.

Exemplu de condamnare a **inculpatului minor** în baza art. 188 alin.(2) lit. d) CP, sancțiunea căruia prevede pedeapsa maximă 10 ani închisoare. În temeiul art. 70 alin.(3) CP, pedeapsa maximă pentru acest inculpat nu va putea depăși 5 ani de închisoare. Acest termen este deja sub limita minimă prevăzută de sancțiune, dar, în raport cu prevederea art. 364/1 CPP, limita maximă a pedepsei

închisorii urmează să fie calculată din termenul de 5 ani redus cu o treime. Noul termen obținut, de 3 ani și 4 luni, este limita maximă de pedeapsă sub formă de închisoare, care poate fi numită unui inculpat minor. La caz, limita minimă se va reține, având în vedere prevederea art. 70 alin.(2) CP, limita generală de 3 luni de închisoare, din care însă nu se mai poate face reducere.

d) La stabilirea pedepsei pentru infracțiunea neconsumată în virtutea prevederilor art. 81 CP, mărirea pedepsei pentru **pregătirea de infracțiune** ce nu constituie o recidivă nu poate depăși **jumătate din maximul celei mai aspre pedepse** prevăzute la articolul corespunzător din Partea Specială din prezentul Cod pentru infracțiunea consumată, iar mărirea pedepsei pentru **tentativă de infracțiune** ce nu constituie recidivă nu poate depăși **trei pătrimi din maximul celei mai aspre pedepse**, prevăzute la articolul corespunzător din Partea Specială a prezentului Cod pentru infracțiunea consumată.

Exemplu de condamnare a inculpatului matur pentru pregătirea sau, după caz, tentativa de furt în proporții deosebit de mari, ce nu constituie recidivă, prin procedura simplificată prevăzută de art. 364¹ CPP: sancțiunea art. 186 alin. (5) CP prevede închisoare de la 7 la 12 ani, deci, pentru **pregătirea de infracțiune** pedeapsa maximă nu va putea depăși 6 ani închisoare, iar pentru **tentativa de infracțiune** – pedeapsa maximă nu va putea depăși 9 ani închisoare. Dat fiind că pentru pregătire de infracțiune termenul maxim este deja sub limita minimă prevăzută de sancțiune, dar în raport cu prevederea art. 364/1 CPP, limita maximă a pedepsei închisorii urmează a fi calculată din termenul de 6 ani redus cu o treime, noul termen obținut, de 4 ani, este limita maximă de pedeapsă sub formă de închisoare, care poate fi numită inculpatului matur pentru pregătirea de infracțiune de furt în proporții deosebit de mari. La caz, limita minimă se va reține, având în vedere prevederea art. 70 alin.(2) CP, limita generală de 3 luni închisoare, din care însă nu se mai poate face reducere.

Pentru **tentativa de infracțiune** în aceleași condiții, limita maximă a pedepsei închisorii în raport cu prevederea art. 364/1 CPP, urmează a fi calculată din termenul de 9 ani redus cu o treime, deci noul termen obținut de 6 ani este limita maximă de pedeapsă sub formă de închisoare, care poate fi numită inculpatului matur pentru tentativa de furt în proporții deosebit de mari. Și în acest caz limita minimă se va reține, având în vedere prevederea art. 70 alin.(2) CP, limita generală de 3 luni închisoare, din care însă nu se mai poate face reducere.

Această modalitate de calculare a limitelor maxime și minime, în raport cu prevederea art. 364/1 CPP, se va efectua și în cazul stabilirii pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, precum și la stabilirea pedepsei cu amendă, doar că limitele maxime și minime pentru amendă se vor reduce cu o pătrime.

CAPITOLUL III: LIBERAREA DE PEDEAPSĂ PENALĂ

Sentiința de condamnare se adoptă în cazul în care, în urma cercetării judecătorești prin ansamblul de probe examinate de instanța de judecată, a fost confirmată vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii. Sentiința de condamnare se adoptă cu stabilirea pedepsei care urmează să fie executată. Totodată, legiuitorul a prevăzut posibilitatea pentru instanța de judecată de a se ocupa, în unele cazuri concrete, și de modul în care urmează să fie executată pedeapsa, astfel individualizând executarea pedepsei conform criteriilor speciale suplimentare.

În conformitate cu prevederile alin.(4) pct.2) art. 389 CPP, instanța de judecată poate adopta sentința de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei în cazurile prevăzute în CP.

În baza prevederilor art. 89 alin.(2) CP, liberarea de executarea pedepsei penale stabilită prin sentință de condamnare se efectuează prin: condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei (art. 90 CP); liberarea de pedeapsă a minorilor (art. 93 CP); liberarea de pedeapsă din cauza schimbării situației (art. 94 CP); liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 CP); amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani (art. 96 CP). Aceste instituții permit instanțelor de judecată să aplice modalități de executare diferite, adaptabile gradului prejudiciabil al infracțiunii săvârșite și pericolozității concrete a făptuitorului.

La adoptarea hotărârilor privind liberarea de pedeapsă penală, instanța este obligată să argumenteze în baza căror temeuri, prevăzute de CP, adoptă sentința în cauză.

§ 1. Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 90 CP)

În urma examinării unei cauze concrete, instanța de judecată, la adoptarea sentinței, soluționează chestiunile ce se referă la săvârșirea infracțiunii de către inculpat, încadrarea ei juridică, măsura de pedeapsă ce urmează să fie stabilită inculpatului și dacă măsura de pedeapsă stabilită trebuie să fie executată sau nu de inculpat. Astfel, după ce a stabilit pedeapsa potrivit tuturor criteriilor generale de individualizare a pedepsei (art. 75 din CP), continuând operațiunea de individualizare cu privire la săvârșirea infracțiunii, ținând cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, instanța de judecată poate dispune neexecutarea pedepsei aplicate vinovatului.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei constă în dispoziția luată de instanța de judecată prin sentința de condamnare de a suspenda, pe o anumită durată și în anumite condiții, executarea pedepsei pronunțate¹⁰. Astfel, suspendarea condiționată, ca mijloc de individualizare a pedepsei, conferă instanței de judecată posibilitatea ca, pe lângă stabilirea cuantumului pedepsei, să se pronunțe și asupra modului de executare.

Condițiile privind acordarea suspendării condiționate a executării pedepsei prevăzute de art. 90 CP se referă la: pedeapsa aplicată și natura infracțiunii; circumstanțele cauzei și persoana infractorului; aprecierea instanței că scopul poate fi atins și fără executarea acesteia.

Condiții cu privire la pedeapsa aplicată și natura infracțiunii. Potrivit dispozițiilor alin.(1) și alin.(4) art. 90 CP, instanța poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului pe o anumită durată, dacă sunt întrunite următoarele condiții:

- este stabilită o pedeapsă cu închisoare:
- pentru infracțiunile săvârșite cu intenție (art. 17CP) - pe un termen de cel mult 5 ani;

¹⁰ V. Dongoroz și colab., „Explicații teoretice ale Codului penal”, vol. II, Editura Academiei Române, București, 2003, p. 163.

- pentru infracțiunile săvârșite din imprudență (art. 18CP) - pe un termen de cel mult 7 ani.
- suspendarea condiționată a executării pedepsei nu poate fi dispusă:
- persoanelor care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave (alin. (5) și (6) art. 16 CP);
- în cazul recidivei (art. 34 CP).

Potrivit practicii judiciare, când infractorul a comis mai multe infracțiuni în concurs, suspendarea condiționată a executării pedepsei se va putea dispune numai dacă pedeapsa aplicată pentru concurs este închisoarea ce nu depășește limitele prevăzute în alin. (1) art. 90 CP, iar infracțiunile concurente nu fac parte din cele arătate în alin. (4) art. 90 CP.

Dacă pentru concursul de infracțiuni în afară de închisoare s-au stabilit și alte pedepse principale, a căror cumulare nu este prevăzută de art. 87, și instanța de judecată nu va găsi temeiuri pentru absorbirea unei pedepse de către alta, ele se execută de sine stătător. În astfel de situații, în cazul în care pentru concursul de infracțiuni pedeapsa cu închisoarea este stabilită în limitele și pentru categoriile de infracțiuni ce cad sub incidența prevederilor alin. (1) art. 90 CP, se poate dispune suspendarea condiționată a executării închisorii, care urmează a fi executată de sine stătător, ca și celelalte pedepse principale stabilite, în modul prevăzut de lege privind executarea fiecăreia din ele.

Potrivit prevederilor legii, în caz de condamnare cu suspendare condiționată a executării pedepsei, pot fi stabilite pedepse complementare, care urmează a fi executate, deoarece asupra lor nu are incidență suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Totodată, în cazurile și condițiile legale, când instanța de judecată constată circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii, pedeapsa complementară, prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, poate fi înlăturată (alin.(2) art. 78 CP).

Suspendarea condiționată a executării pedepsei nu atrage suspendarea executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în sentința de condamnare.

Circumstanțele cauzei, potrivit art. 75 CP, se referă atât la cele care atenuază, cât și la cele care agravează răspunderea, de care instanța este obligată să țină cont la individualizarea pedepsei (a se vedea art. 76 și art. 77 CP).

Persoana celui vinovat – instanța trebuie să efectueze o analiză amplă a personalității infractorului, să dispună de date referitoare la calitățile fizice și psihice ale celui vinovat manifestate prin fapta comisă, în perioada premergătoare săvârșirii faptei prejudiciabile și după săvârșirea acesteia, în timpul judecării (aspectele social-psihologice, nivelul de instruire școlară, studiile, activitatea social utilă/muncă, comportamentul, mediul familial, intelectul, caracterul, temperamentul, vârsta, factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală, antecedentele ș.a.) etc.

Aceste circumstanțe pot fi stabilite prin prezentarea documentelor necesare, ascultarea persoanelor, care ar putea comunica datele respective, luând în considerare și recomandările serviciului de resocializare, dacă o asemenea anchetă a fost efectuată (alin.(1) pct.7) art. 385 CPP). În cazul în care în cadrul urmăririi penale nu a fost întocmit referatul prezentențial, iar la judecarea

cauzei apare necesitatea evaluării psihosociale a personalității inculpatului, instanța de judecată dispune întocmirea lui de către organul de probațiune.

Având în vedere că suspendarea condiționată a executării pedepsei poate fi aplicată atât făptuitorilor adulți, cât și celor minori, trebuie reținut că în cauzele penale privind minorii organul de urmărire penală are obligația de a dispune întocmirea referatului prezentențial de evaluare psihosocială a minorului (alin.(3) art. 475 CPP).

Aprecierea instanței că scopul poate fi atins și fără executarea acesteia. O condiție prevăzută expres în alin. (1) art. 90 din CP constituie concluzia instanței că nu este rațional ca făptuitorul să execute pedeapsa stabilită. Astfel, este prerogativa instanței de judecată să aprecieze că scopul pedepsei poate fi atins chiar și fără executarea efectivă a acesteia. În formarea convingerii, instanța de judecată ține cont de totalitatea condițiilor expres prevăzute de lege, inclusiv are în vedere întreaga conduită a condamnatului înainte de săvârșirea faptei, după săvârșirea faptei, în timpul judecății, precum și alte aspecte ce privesc personalitatea infractorului, bazându-se pe materialele cauzei administrate în cadrul cercetării judecătorești.

Deși legea nu îngrădește libertatea instanței de judecată de a-și forma convingerea cu privire la posibilitatea făptuitorului de a se îndrepta fără executarea efectivă a pedepsei, ea obligă instanța să-și motiveze hotărârea de suspendare condiționată a executării pedepsei, indicând precis acele motive pe care s-a întemeiat convingerea ei.

Prin îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege nu se creează un drept pentru condamnat, ci doar o vocație a acestuia la această măsură de individualizare judiciară a pedepsei. Prin dispunerea acestei măsuri se evită, totodată, urmările pe care le atrage după sine pedeapsa închisorii prin izolarea condamnatului de societate.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei are efect imediat prin faptul că pedeapsa aplicată nu se execută ca urmare a suspendării executării ei, iar dacă fusese arestat preventiv, condamnatul este pus îndată în libertate.

Instanța de judecată dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un *termen de încercare* în limitele de la 1 an la 5 ani (alin. (2) art. 90 CP). Termenul de încercare este stabilit de către instanța de judecată și reprezintă durata de timp în care condamnatul trebuie să nu săvârșească o nouă infracțiune, să facă dovada că s-a corectat și că scopul pedepsei s-a atins și fără executarea acesteia.

Totodată, în decursul acestui termen, comportamentul celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei necesită a fi supravegheat în scopul verificării dacă încrederea acordată a fost sau nu îndreptățită. Controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei îl exercită organele competente, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv.

Astfel, termenul de încercare reprezintă forma extremă de verificare a condamnatului privind abținerea de a mai săvârși fapte penale. Totodată, reieșind din comportamentul celui condamnat, termenul de probă poate fi redus, fapt ce influențează pozitiv eforturile condamnatului de a da dovadă că s-a corectat fără executarea acesteia într-un termen mai redus.

Termenul de încercare se socotește de la data când hotărârea prin care s-a dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei a rămas definitivă și durează până în momentul producerii efectelor definitive care caracterizează tipul dat al liberării de pedeapsă: *ia sfârșit în ziua în care încheierea cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale, pronunțată înăuntrul lui, sau încheierea cu privire la anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei și la trimiterea condamnatului pentru a executa pedeapsa stabilită prin sentință, au rămas definitive ori în ultima zi a duratei sale în cazul când n-a intervenit o asemenea hotărâre.*

Pe durata termenului de încercare instanța de judecată poate impune condamnatului respectarea uneia sau a mai multor *obligații* prevăzute de alin.(6) art. 90 din CP.

Potrivit alin. (3) art. 62 CP, în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în calitate de obligație pentru perioada termenului de încercare poate fi aplicată și munca neremunerată în folosul comunității. Deoarece legiuitorul nu a reglementat expres pentru această instituție termenul muncii neremunerate în folosul comunității, se prezumă că această obligație va fi executată în condițiile stabilite de instanță, în baza termenului prevăzut în alin.(2) art. 67 CP, cu trimitere la alin. (3) art. 62 CP, afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, condamnatul nu poate presta această muncă.

Obligațiile enumerate în alin.(6) art. 90 din CP și alin. (3) art. 62 CP au un caracter exhaustiv. Dar, conform legii, aceste obligații nu au un caracter definitiv, irevocabil, instanța de judecată în decursul termenului de probă, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării condamnatului cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, având dreptul de a anula în întregime sau parțial obligațiile stabilite anterior condamnatului ori adăuga altele noi (alin.(7) art. 90 din CP).

Pentru stabilirea conținutului acestor obligații, instanța va consulta serviciul de probațiune, care este obligat să formuleze recomandări în acest sens.

Astfel, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată poate pronunța o *încheiere cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale* dacă, după expirarea a cel puțin jumătate din termenul de probă, condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei a avut o comportare corectă și exemplară, a reparat integral dauna (alin.(8) al art. 90 CP).

Executarea obligației de reparare a daunelor cauzate este una din condițiile anulării condamnării cu stingerea antecedentelor penale. Se are în vedere că daunele trebuie reparate în termenul stabilit de instanță, dar până la expirarea termenului de probă.

Instanța de judecată poate pronunța în același mod o *încheiere cu privire la anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei și la trimiterea condamnatului pentru a executa pedeapsa stabilită prin sentință* în cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în decursul termenului de probă, încalcă în mod sistematic obligațiile stabilite sau ordinea publică, fiind supus răspunderii contravenționale sau, până la expirarea termenului de probă, nu a executat cu rea-voință obligația de a repara dauna cauzată (alin.(9) art. 90 CP).

Potrivit practicii judiciare, prin *încălcare sistematică a obligațiilor stabilite* se **înțelege o nouă neîndeplinire intenționată a unei obligații ori încălcarea acesteia, săvârșită după preîntâmpinarea în scris de către reprezentantul oficiului de executare, făcută condamnatului pentru a respecta regulile de executare a pedepsei, ori situația în care condamnatul s-a ascuns de controlul reprezentantului oficiului de executare a pedepsei și nu este posibil să se stabilească locul de aflare a lui.**

Prin *încălcare sistematică a ordinii publice* se **înțelege săvârșirea pe parcurs de un an de către condamnat a două și mai multe contravenții prevăzute de CC.**

Nu pot fi reținute ca valabile sancțiunile administrative stinse ori ridicate în modul prevăzut de lege¹¹.

Pentru a se putea dispune anularea suspendării condiționate a executării pedepsei din *cauza neîndeplinirii obligațiilor civile*, stabilite prin hotărârea de condamnare, până la expirarea termenului de încercare, este necesar să se dovedească că, condamnatul a avut putința îndeplinirii acestor obligații și totuși nu le-a îndeplinit.

În cazul comiterii unei noi infracțiuni intenționate în decursul termenului de probă, de către condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îi aplică pedeapsa pentru cumul de sentințe în condițiile art. 85 CP (alin.(10) art. 90CP). Trebuie avut în vedere că, pentru respectivele situații, nu se cere anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, deoarece, potrivit legii, intervine anularea de drept din momentul săvârșirii unei noi infracțiuni intenționate în decursul termenului de probă.

Deși, în general, săvârșirea unei noi infracțiuni în perioada termenului de probă atrage anularea suspendării, legea prevede o situație de excepție. Atunci când fapta este săvârșită din imprudență sau când a fost comisă o infracțiune intenționată mai puțin gravă, problema anulării sau menținerii condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se soluționează de către instanța de judecată (alin.(11) art. 90 CP). Prin această reglementare legislativă, este la discreția instanței de judecată să decidă asupra uneia dintre soluțiile prevăzute, cu motivarea obligatorie a deciziei luate. Drept urmare, nu este exclusă aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei chiar dacă infractorul a fost condamnat anterior cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. În acest caz, nu mai are loc anularea primei suspendări, ele fiind executate succesiv.

Dacă pe durata termenului de încercare cel condamnat nu a săvârșit din nou o infracțiune și nici nu s-a pronunțat anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, la expirarea termenului de probă obligația de executare a pedepsei încetează.

¹¹ Hotărârea Plenumului CSJ nr. 6 din 14.11.2008 cu privire la practica aplicării unor prevederi ce reglementează punerea în executare a hotărârilor judecătorești cu caracter penal (pct.15), www.csj.md

§ 2. Liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației (art. 94 CP)

Aplicarea art. CP constituie alegerea unei forme restrânse de realizare a răspunderii penale care constă în condamnarea persoanei vinovate cu liberarea de pedeapsă penală datorită schimbării situației. O astfel de condamnare nu este însoțită de aplicarea anumitor cerințe față de condamnat și nu este condiționată de comportamentul lui după condamnare, este definitivă și stinge antecedentele penale potrivit prevederilor alin.(1) lit. a) art. 111CP.

În conformitate cu prevederile art. 94 CP, condițiile liberării de pedeapsă penală *datorită schimbării situației*, sunt următoarele:

- persoana a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă;
- la data judecării cauzei, fapta săvârșită și-a pierdut caracterul prejudiciabil;
- în virtutea comportării ireproșabile după săvârșirea infracțiunii, persoana respectivă se poate corecta fără executarea pedepsei.

Aceste condiții sunt cumulative și trebuie să existe la data judecării cauzei.

Condiția cu privire la *categoria infracțiunilor* privește caracterul și gradul prejudiciabil al acestora, care se reflectă în pedepsele penale prevăzute de lege și care urmează a fi aplicate față de condamnat pentru fapta săvârșită. *Fapta săvârșită (acțiunea sau inacțiunea) și-a pierdut caracterul prejudiciabil datorită schimbării situației* drept rezultat al unor schimbări de ordin social-economic, politic etc. în limitele țării în întregime sau ale unei localități anume ori intervenția unor atare schimbări în cadrul unor(ei) instituții, organizații, întreprinderi. Schimbarea situației în acest sens are loc indiferent de conștiința și de voința persoanei vinovate de săvârșirea infracțiunii și poartă un caracter general (spre exemplu, reforma social-economică, monetară, schimbarea regimului de drept al unui teritoriu, revocarea stării excepționale, desecretizarea documentului, informației etc.).

Trebuie reținut că fapta în timpul săvârșirii infracțiunii era considerată socialmente periculoasă și, conform legii penale în vigoare, ea continua să fie prejudiciabilă.

Însă, „schimbarea situației” trebuie să influențeze astfel prejudiciabilitatea faptei, care din cauza noilor situații, deși rămâne infracțiune, are un grad prejudiciabil diminuat esențial în momentul judecării cauzei comparativ cu momentul săvârșirii ei, drept urmare, fapta penală și-a pierdut caracterul social periculos.

În același timp, pentru liberarea de pedeapsa penală în condițiile art. 94 CP, este nevoie să se întrunească și condiția cu referire la *comportamentul ireproșabil al persoanei vinovate după săvârșirea infracțiunii*, care denotă posibilitatea corectării fără executarea pedepsei.

„Schimbarea situației” referitoare la voința făptuitorului are în vedere astfel de circumstanțe (elemente de fapt, date, stări, cum ar fi: înrolarea în serviciul militar în termen, înregistrarea căsătoriei, nașterea copilului, schimbarea locului de muncă, de trai etc.) drept urmare a cărora

persoana care a săvârșit infracțiunea obține o altă apreciere morală, socială și juridică, care diminuează esențial pericolul social al subiectului infracțiunii.

La analiza îndeplinirii acestei condiții, instanța de judecată va avea în vedere toate datele și informațiile ce pot caracteriza personalitatea celui care a săvârșit infracțiunea, după comiterea ei, în sensul că făptuitorul în această perioadă de timp a dat dovadă de o bună comportare și a respectat întocmai legile și regulile de conviețuire socială. Totodată, instanța de judecată va ține cont, în special, de atitudinea celui vinovat față de infracțiunea comisă, recunoașterea vinovăției și căința sinceră, contribuția la acumularea probelor și la stabilirea adevărului, prevenirea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvârșite, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate.

Toate aceste date, circumstanțe trebuie să ducă instanța de judecată la concluzia că, pentru corectarea făptuitorului, în noile condiții, nu este necesară executarea pedepsei penale.

§ 3. Liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 CP)

Articolul 95 CP distinge două categorii de persoane care pot fi eliberate de pedeapsă pe motiv de boală: în privința cărora *sentința este în curs de executare*; privitor la care instanța de judecată *adoaptă o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei*.

Prevederile art. 95 CP acordă dreptul la liberare de la executarea pedepsei penale atât persoanelor care au contractat boala până la pronunțarea sentinței (indiferent de momentul săvârșirii infracțiunii), cât și după aceasta, pe parcursul executării pedepsei aplicate (aplicarea prevederilor menționate este posibilă față de cei care au contractat boala până la săvârșirea infracțiunii, fie până la săvârșirea infracțiunii au contractat o altă boală mai puțin gravă, care, la acea etapă, nu cădea sub incidența legii, însă, pe parcursul examinării cauzei sau executării pedepsei, aceasta, agravându-se, se include în categoria bolilor grave care împiedică executarea pedepsei).

Prevederile art. 95 CP se extind asupra tuturor condamnaților indiferent de categoria infracțiunilor săvârșite și de măsura de pedeapsă stabilită, fiind aplicabile în măsură egală atât față de adulți, cât și față de minori.

Cu referire la **prima categorie** de persoane, în privința cărora *sentința este în curs de executare*, articolul 95 CP prevede liberarea de la executarea pedepsei în cazul în care în timpul executării ei persoana s-a îmbolnăvit:

- de o boală psihică, ce o lipsește de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile sale sau de a le dirija (alin.(1) art. 95 CP);
- de o boală gravă, alta decât cea specificată la alin.(1), ce împiedică executarea pedepsei (alin.(2) art. 95 CP).

În privința persoanelor grav bolnave, care execută real pedeapsa stabilită prin sentința de judecată, chestiunile cu privire la liberarea de la executarea pedepsei penale în temeiul art. 95 CP, se

soluționează în conformitate cu prevederile titlului II, capitolul VI al Părții Speciale din CPP „Punerea în executare a hotărârilor judecătorești” (articolele 469-471 și 472), precum și cu prevederile art. 291 CE.

Demersul privind liberarea de la executarea pedepsei penale a persoanelor grav bolnave se soluționează de către instanța de judecată din raza de activitate a organului sau a instituției care execută pedeapsa.

Modul de prezentare a demersului pentru aplicarea liberării de la executarea pedepsei în baza art. 95 CP se reglementează și prin Regulamentul cu privire la modul de prezentare pentru liberarea de la executarea pedepsei a condamnaților grav bolnavi, aprobat prin ordinul MJ nr. 331 din 06.09.2006¹².

Potrivit Regulamentului, prezentarea pentru liberare de la executarea pedepsei a condamnatului, care suferă de o boală psihică, are loc în cazul constatării, de către Comisia Medicală Specială, în baza datelor cercetării medicale efectuate, a existenței la condamnat a uneia din maladiile *psihice cronice* prevăzute de anexa nr. 1 la Regulament.

Dacă boala psihică a condamnatului poartă un caracter temporar, trecător, cu un pronostic benefic, aceasta nu servește temei pentru liberarea condamnatului de la executarea pedepsei. Condamnații respectivi urmează a fi internați în secțiile de psihoneurologie ale spitalelor penitenciare pentru efectuarea tratamentului.

Boală gravă, în sensul Regulamentului, constituie o modificare organică ireversibilă a unuia sau mai multor organe, care a cauzat o pierdere considerabilă din totalul potențialului funcțional al organismului, caracterizată printr-o incapacitate vitală, ce împiedică executarea pedepsei în condițiile privative de libertate.

Incapacitate vitală, ce împiedică executarea pedepsei în condițiile privative de libertate, constituie o afecțiune a stării sănătății, când deținerea ulterioară a condamnatului îi pune în pericol viața sau, din cauza caracterului progresiv al bolii, persoana fizică nu este aptă să desfășoare activitatea zilnică în condițiile regimului penitenciar.

Lista bolilor somatice grave care împiedică executarea pedepsei este determinată conform anexei nr. 2 la Regulamentul menționat.

Instituția sau organul care asigură executarea pedepsei, în termen de 5 zile de la data constatării bolii, va prezenta în instanța de judecată, în a cărei rază teritorială se află, demersul privind liberarea condamnatului grav bolnav de la executarea pedepsei, împreună cu raportul Comisiei Medicale Speciale și dosarul personal al condamnatului.

În conformitate cu prevederile Regulamentului, la examinarea demersului cu privire la liberarea de executare a pedepsei a condamnaților grav bolnavi, este obligatorie prezența în instanța de judecată a reprezentantului Comisiei Medicale Speciale.

¹² Monitorul Oficial Nr. 199-202 din 29.12.2006, Nr: 694.

Potrivit procedurii în fața instanței de judecată, liberarea de la executarea pedepsei pe motiv de boală se soluționează în baza raportului expertizei judiciare (psihiatrice legale sau medico-legale) numită de către instanța de judecată, cu participarea obligatorie a expertului judiciar (alin.(5) art. 471 CPP).

După cum a explicat Plenul CSJ în hotărârea cu privire la practica aplicării unor prevederi ce reglementează punerea în executare a hotărârilor judecătorești cu caracter penal¹³, la soluționarea chestiunilor de liberare de la executarea pedepsei a persoanelor bolnave de o boală psihică, de care s-au îmbolnăvit pe parcursul executării pedepsei, **conform alin. (1) art. 95 CP**, se are în vedere o boală psihică care îl lipsește pe condamnat de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile sale sau de a le dirija. În acest sens, judecata trebuie să solicite ca rapoartele comisiei medicale să specifice că condamnatul este bolnav de o boală psihică, și nu de o tulburare psihică temporară, ori suferă de o altă stare patologică, ce împiedică executarea pedepsei.

La soluționarea chestiunii privind posibilitatea aplicării față de o persoană care s-a îmbolnăvit de o boală psihică a măsurilor de constrângere cu caracter medical, instanța de judecată va ține cont dacă această persoană prezintă pericol pentru societate, este în incapacitatea de a-și satisface independent necesitățile sale, poate aduce prejudiciu grav sănătății sale sau altor persoane.

Constatarea unei boli psihice la persoana care execută pedeapsa, ce o lipsește de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile sale sau de a le dirija, servește drept temei *obligatoriu* pentru liberarea de la executarea pedepsei. Din alin. (1) art. 95 CP rezultă că, instanța de judecată în acest caz este obligată să-l libereze pe condamnat de la executarea pedepsei.

La liberarea de la executarea pedepsei pe acest motiv, nu are importanță și nu se iau în considerație gravitatea infracțiunii săvârșite, persoana condamnatului, precum și alte circumstanțe.

Acestor persoane instanța de judecată le poate aplica măsuri de constrângere cu caracter medical sau să soluționeze transferarea lor pentru îngrijire organelor de ocrotire a sănătății. În temeiul art. 471 alin. (5) CPP, instanța dispune efectuarea expertizei psihiatrice legale privind posibilitatea aplicării în privința condamnatului a măsurilor de constrângere cu caracter medical.

În cazul examinării demersului de liberare de la executarea pedepsei conform **alin. (2) art. 95 CP**, instanța de judecată trebuie să verifice dacă boala gravă se află în Lista bolilor care constituie temei de liberare a condamnaților de pedeapsă. Soluționarea chestiunii se efectuează în baza raportului expertizei medico-legale numite de către instanța de judecată, care să ofere răspunsul dacă boala este gravă, dacă boala împiedică sau nu executarea în continuare a pedepsei de către condamnat.

Liberarea de la executarea pedepsei pe motivul îmbolnăvirii de o boală gravă, alta decât cea specificată la alin. (1) al art. 95 din CP, ce împiedică executarea pedepsei, are caracter *facultativ*, soluționarea liberării de la executarea pedepsei pe acest motiv fiind la discreția instanței de judecată.

La soluționarea posibilității de aplicare a categoriei în cauză a liberării de la executarea pedepsei, instanța de judecată va lua în considerație caracterul maladiei, posibilitatea vindecării în staționar în condițiile executării pedepsei, gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, personalitatea infractorului, comportamentul lui după săvârșirea infracțiunii sau, după caz, în timpul executării

¹³ Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 14.11.2008, pct.8- 9, www.csj.md

pedepsei, precum și alte circumstanțe ce s-ar referi la posibilitatea sau imposibilitatea executării ulterioare a pedepsei (termenul pedepsei executate, starea familială, comportamentul în locul de deținere, este sau nu violator fraudulos al regimului de detenție și demonstrează că se corectează sau nu etc.). Este oportună aplicarea liberării de la executarea pedepsei în astfel de cazuri când condamnatul, în legătură cu o boală gravă, nu este în stare să participe la activitatea social-utilă a instituției penitenciare respective, se află permanent în internare spitalicească, necesită tratament îndelungat, o operație complicată etc.

În cazul constatării unei boli grave, alta decât cea specificată la alin.(1) art. 95 CP, ce împiedică executarea pedepsei, persoana poate fi liberată de executarea pedepsei nu doar cu închisoarea, dar și de la alte categorii de pedepse, spre exemplu, munca neremunerată în folosul comunității.

Legea prevede nu numai temeiul și condițiile liberării de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave, ci și consecințele juridice în cazul însănătoșirii lor. Persoanele menționate mai sus, în cazul însănătoșirii lor, pot fi supuse pedepsei dacă nu au expirat termenele prescripției prevăzute la art. 60 și art. 97 CP. Astfel, trimiterea spre executare în continuare a pedepsei, stabilită prin sentința de condamnare definitivă, este condiționată de drept de prescripția tragerii la răspundere penală sau a executării sentinței de condamnare.

În cazul în care condamnatul, în privința căruia s-au aplicat măsuri de constrângere cu caracter medical, s-a însănătoșit, instanța de judecată care le-a aplicat, în baza demersului medicului-șef și avizului comisiei medicale respective (pct. 24 Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 14.11.2008) va dispune încetarea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical și, în temeiul alin. (4) art. 95 CP, dacă nu au expirat termenele prescripției prevăzute de lege, va hotărî reluarea executării pedepsei de către condamnat. Timpul, în care condamnatul a urmat un tratament spitalicesc în legătură cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical, se include în durata executării pedepsei (art. 88 CP).

Asemenea soluție, după caz, poate fi adoptată și în privința condamnatului liberat pe motiv de boală gravă, care, la fel, s-a însănătoșit.

La cea de-a **doua categorie**, la care sunt aplicabile prevederile alin.(2) art. 95 CP, se atribuie persoanele în privința cărora instanța de judecată, examinând dosarul penal, în temeiul alin.(4) pct. 2) art. 389 CP, *adoaptă o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei* în cazul în care până la pronunțarea sentinței acestea s-au îmbolnăvit de o boală gravă, alta decât cea specificată la alin.(1) art. 95 CP, ce împiedică executarea pedepsei. În acest caz, liberarea de la executarea pedepsei penale se aplică în timpul adoptării și pronunțării sentinței de condamnare.

În cazul în care în urma cercetării judecătorești vinovăția inculpatului de săvârșirea infracțiunii a fost confirmată incontestabil prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată¹⁴ și totodată prin expertiza medico-legală numită de către instanța de judecată, s-a constatat că inculpatul are o boală gravă, care este inclusă în Lista bolilor somatice grave care împiedică executarea pedepsei, instanța de judecată, la stabilirea categoriei pedepsei și mărimii ei în conformitate cu criteriile generale de individualizare a pedepsei, motivând și modul în care urmează să fie executată pedeapsa conform criteriilor speciale suplimentare, în conformitate cu prevederile alin.(4) pct. 2) art. 389 CPP,

¹⁴ Hotărârea Plenului CSJ nr. 5 din 19.06.2006 privind sentința judecătorească, pct. 7, 9.

poate adopta o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei pe motiv de boală.

La adoptarea sentinței de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei, instanța argumentează în baza căror temeieri, prevăzute de CP, adoptă sentința în cauză.

În cazul în care instanța îl găsește vinovat pe inculpat, dar îl liberează de executarea pedepsei pe baza prevederilor respective ale CP, ea este datoare să menționeze aceasta și în dispozitivul sentinței.

Persoanele menționate la alin.(2) art. 95 CP, liberate de la executarea pedepsei în baza sentinței de condamnare pe motiv de boală gravă, în cazul însănătoșirii lor, pot fi supuse pedepsei dacă nu au expirat termenele prescripției prevăzute la art. 60 și 97, în modul expus mai sus.

§ 4. Amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani (art. 96 CP)

Această modalitate a liberării de pedeapsa penală se referă la **o categorie aparte de condamnați (femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani)** și reflectă o manifestare a principiului umanismului atât față de condamnată, cât și față de copil. În astfel de situații, legea nu interferează aplicarea pedepsei de atingerea scopului acesteia.

În baza prevederilor art. 96 CP, amânarea executării reale a pedepsei stabilite pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani **poate fi dispusă** în faza:

- adoptării sentinței de condamnare (pct. 2) alin.(3) art. 389 CPP);
- executării de fapt a pedepsei (pct. 4) alin.(1) art. 469 CPP), indiferent de termenul executat al pedepsei în instituția penitenciară, importantă este survenirea condițiilor legale.

Aplicarea amânării executării pedepsei în condițiile art. 96 CP este facultativă, fiind o apreciere proprie a instanței de judecată, în baza materialelor și probelor aduse, în acest sens.

Drept temei de aplicare a amânării executării pedepsei servește starea de graviditate confirmată prin certificatul (avizul) medical respectiv sau, după caz, certificatul de naștere al copilului, precum și confirmarea documentară privind aflarea copilului minor la întreținere.

Posibilitatea amânării executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani intervine pentru toate cazurile în care s-a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă de către astfel de categorii de condamnate, indiferent dacă este sau nu îndreptată împotriva persoanei.

În același timp, prevederea respectivă nu se aplică față de femeile:

- condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei;
- private de drepturile părintești.

Instanța de judecată, la adoptarea sentinței de condamnare, în baza principiilor generale ale individualizării pedepsei penale, în cazul constatării condițiilor speciale prevăzute la alin.(1) art. 96 CP, în partea descriptivă a sentinței este obligată, de asemenea, să motiveze rezolvarea chestiunilor legate de amânarea executării pedepsei stabilite prin sentință (pct.4) alin.(1) art. 394 CPP). La soluționarea acestor chestiuni, instanța va ține cont de pericolul social al infracțiunii și al periculozității personalității vinovatei, comportamentul după săvârșirea infracțiunii, după caz, atitudinea ei față de educația copilului (copiilor) și întreținerea lui(lor).

Drept urmare, în lipsa restricțiilor cu referire la mărimea pedepsei și categoria infracțiunii, instanța de judecată poate amâna executarea pedepsei până la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani.

Instanța argumentează în baza căror temeieri, prevăzute de CP, *adoptă sentința de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu amânarea executării ei* (pct.2) alin.(4) art. 389 CP).

Amânarea executării pedepsei persoanelor menționate la alin. (1) art. 96 CP poate fi dispusă nu doar persoanelor condamnate la închisoare, dar și celor condamnate la muncă neremunerată în folosul comunității sau la amendă.

În cazul în care condițiile prevăzute în art. 96 CP survin în faza executării de fapt a pedepsei, chestiunile cu privire la amânarea executării pedepsei penale se soluționează în conformitate cu prevederile titlului II, capitolul VI al Părții Speciale din CPP „Punerea în executare a hotărârilor judecătorești” (articolele 469-471 și 472), precum și cu prevederile art. 173, 258-259, 263-264 CE.

La soluționarea chestiunii de amânare a executării pedepsei referitor la persoanele enumerate în alin. (1) art. 96 CP, instanța trebuie să țină seama că, în afară de criteriile prevăzute în lege, admiterea demersului depinde de comportamentul condamnatei pe parcursul executării pedepsei, de durata termenului executat, de datele care confirmă prezența condițiilor de creștere și educare normală a copilului, precum și de faptul dacă condamnata a pășit pe calea corijării, iar după eliberare va demonstra un comportament și o ținută morală adecvate, după care instanța adoptă o încheiere (pct.10 Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 14.11.2008).

Instanța de judecată, la propunerea organului nominalizat, poate să anuleze amânarea executării pedepsei și să trimită condamnata pentru executarea pedepsei la locul stabilit în hotărârea judecătorească în cazul în care aceasta a renunțat la copil sau continuă să se eschiveze de la educarea lui după avertismentul făcut de organul care exercită controlul asupra comportamentului condamnatei față de care executarea pedepsei a fost amânată.

Eschivarea de la educarea copilului poate fi exprimată prin abandonarea lui în instituția medicală fără refuz oficial ori transmiterea lui casei de copii, refuzul de a acorda întreținere materială sau îngrijire copilului, lăsarea lui la rude ori la alte persoane în situația dispunerii de condiții pentru educare, comportament antisocial etc.

În cazul în care amânarea executării pedepsei nu a fost anulată în perioada de până la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani, instanța de judecată urmează a lua una din hotărârile prevăzute la pct.(3) art. 96 CP.

În cazurile prevăzute de alin. (3) art. 96 CP, instanțele de judecată vor ține seama de faptul că liberarea condamnatului de executarea părții neexecutate de pedeapsă este posibilă dacă se constată cu certitudine că condamnatul s-a corectat și nu sunt temeiuri că ea va săvârși alte infracțiuni. În cazul în care din comportamentul condamnatului nu se poate trage o asemenea concluzie certă, partea neexecutată de pedeapsă poate fi înlocuită cu o pedeapsă mai blândă, iar dacă pe parcurs condamnatul a comis încălcări urmate de sancționări disciplinare sau administrative, instanța trimite condamnatul în instituția corespunzătoare pentru executarea părții rămase de pedeapsă.

În același mod se vor soluționa cazurile prevăzute de alin. (3) lit. a), b), c) art. 96 CP în situația în care copilul a murit până a atinge vârsta de 8 ani ori condamnatul a întrerupt (voluntar sau involuntar) cursul sarcinii (pct. 10 Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 14.11.2008).

În cazurile când a avut loc amânarea executării pedepsei cu amendă sau muncă neremunerată în folosul comunității, aceste pedepse, după anularea amânării executării pedepsei, trebuie să fie executate real.

La trimiterea condamnatului pentru executarea pedepsei stabilite în conformitate cu sentința judecătorească sau executarea părții neexecutate din pedeapsă, instanța de judecată va verifica dacă nu au expirat termenele prescripției tragerii la răspundere penală sau ale executării sentinței de condamnare.

Săvârșirea unei noi infracțiuni de către condamnat în perioada amânării executării pedepsei servește drept temei pentru stabilirea pedepsei în conformitate cu prevederile art. 85 CP.

CAPITOLUL IV: ASPECTE PROCEDURALE PRIVIND APLICAREA PEDEPSEI

§ 1. Introducere

În partea procedurală a Ghidului, vor fi expuse eventualele situații de încălcare a drepturilor omului în cadrul procesului penal, fapt ce poate determina reducerea pedepsei ca recompensă pentru încălcările respective.

Potrivit art. 385 alin. (4) CPP, „Dacă, în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei, s-au constatat încălcări ale drepturilor inculpatului, precum s-a stabilit din vina lui au fost comise aceste încălcări, instanța examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept recompensă pentru aceste încălcări.

Constatarea încălcării drepturilor, fapt ce poate determina reducerea pedepsei, trebuie să fie stabilită în funcție de natura încălcării produse, inclusiv de faptul dacă a fost încălcat un drept absolut sau relativ sau dacă această încălcare poate provoca o nulitate absolută sau relativă.

§ 2. Aspecte generale

Încălcarea prezumției nevinovăției

Încălcarea prezumției nevinovăției poate avea loc atât la urmărirea penală, cât și în instanța de fond. Constatarea unei asemenea încălcări poate produce reducerea pedepsei, în situația când a fost o reacție din momentul în care partea apărării a constatat o asemenea încălcare. De ex: plângerea a fost depusă către procurorul ierarhic superior în faza de urmărire penală sau a fost înaintată o cerere de recuzare a judecătorului în faza de judecată.

Prin urmare, este necesar ca persoanele oficiale să se pronunțe public sau într-o altă modalitate referitor la vinovăția acuzatului, până când hotărârea devine definitivă.

Sarcina probei va fi pusă în seama apărării.

Constatarea torturii sau a altor tratamente cu cruzime, inumane ori degradante

Ca material probant pentru constatarea încălcării și reducerea pedepsei poate servi ordonanța de pornire a urmăririi penale privind tortura, tratamentul inuman sau degradant. Poate servi ca material probant și ordonanța de refuz de pornire a urmăririi penale în baza oricărui temei decât temeiul lipsei faptului infracțiunii.

Partea apărării nu va avea sarcina să prezinte alte probe cu privire la încălcarea acestui drept, pornind de la obligațiile pozitive ale statului în materia art. 3 al CEDO prin care însuși faptul declarării încălcării este o prezumție a torturii care trebuie răsturnată de către autorități.

Instanța de judecată va fi obligată să rețină în toate cazurile că probele administrate cu încălcarea art. 3 al CEDO și art. 10 CPP sunt inadmisibile.

Trebuie să se ia în considerație art.10 CPP prin care sarcina probațiunii neaplicării torturii și a tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate.

Perchezițiile, cercetările domiciliului, precum și alte acțiuni de urmărire penală la domiciliu efectuate fără autorizare

Dreptul la inviolabilitatea domiciliului este protejat de art. 12 CPP. În situația când se constată că a fost încălcat un drept din materia art. 8 al CEDO, părțile pot invoca încălcarea art. 12 CPP.

Încălcarea secretului corespondenței

Secretul corespondenței este protejat de art. 8 al CEDO și art. 14 CPP.

Reducerea pedepsei se va produce și în situația când probele au fost respinse ca inadmisibile, însă instanța a condamnat persoana în baza altor probe.

Încălcarea inviolabilității vieții private

Inviolabilitatea vieții private este protejată de art. 8 al CEDO și art. 15 CPP care *inter alia* consideră că, în cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să se implice în mod arbitrar și nelegitim în viața intimă a persoanei.

Tergiversarea urmăririi penale

Articolul 6 al CEDO și art. 20 CPP stabilesc că urmărirea penală și judecarea cazului se face în termene rezonabile. Codul stabilește criteriile de apreciere a termenului rezonabil de soluționare a cauzei, persoanele responsabile de asigurarea termenului rezonabil și modalitatea de contestare a încălcării dreptului la judecarea cauzei în termene rezonabile. Persoana va avea dreptul la un recurs compensatoriu, dar și la reducerea pedepsei.

Încălcarea libertății de mărturisire împotriva sa

Articolul 6 al CEDO și art. 21 CPP asigură acest drept, stabilind că nimeni nu poate fi silit să mărturisească împotriva sa. În situația când prin diferite manipulări sau alte modalități a fost indusă în eroare persoana, fiind constrânsă să recunoască vinovăția, ea va putea solicita o reducere a pedepsei, chiar dacă declarația de recunoaștere va fi considerată ca inadmisibilă.

§ 3. Subiecții

Încălcarea dreptului de recuzare a judecătorului, procurorului, ofițerului de urmărire penală

Articolul 33 CPP stabilește circumstanțele care îl plasează pe judecător în stare de incompatibilitate.

În situația când judecătorul se află în stare de incompatibilitate, el e obligat să se abțină de la judecarea cauzei dacă cunoaște asemenea circumstanțe, în alte circumstanțe, părțile îl pot recuza.

Dacă pe parcursul judecării cauzei judecătorul aflat în stare de incompatibilitate nu s-a abținut sau nu au fost acceptate cererile de recuzare de către un alt complet, fapt constatat de instanța superioară, această situație poate condiționa reducerea pedepsei.

O situație similară este prevăzută în art. 54 CPP – incompatibilitatea procurorului și art. 57 (1) CPP – incompatibilitatea ofițerului de urmărire penală.

Audierea în calitate de martor a persoanei față de care există anumite probe că a săvârșit infracțiunea

Interdicția este prevăzută de art. 63 alin. (7) CPP care stabilește că interogarea în calitate de martor a persoanei față de care există anumite probe că a săvârșit infracțiunea se interzice.

Chiar dacă ulterior persoana a fost audiată în calitate de bănuit, încălcarea unui asemenea drept poate fi invocată la reducerea pedepsei.

Neinformarea persoanei reținute despre conținutul bănuielii

Acest drept se conține în art. 64 alin. (2) pct. 1) CPP prin care se constată că persoana reținută trebuie să știe de ce este bănuită, în legătură cu aceasta, imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea despre aplicarea măsurii preventive sau recunoașterea în calitate de bănuit, să fie informată în prezența apărătorului în limba pe care o înțelege despre conținutul bănuielii și despre încadrarea juridică a faptelor infracționale de săvârșirea cărora este suspectată.

Neinformarea bănuیتului despre drepturile de care dispune

Dreptul în cauză se conține în art. 64 alin. (2) pct. 2) CPP prin care se constată că, imediat după reținere sau imediat după recunoașterea în calitate de bănuیت, acesta este în drept să primească de la persoana care l-a reținut informațiile în scris despre drepturile de care dispune. Inclusiv despre dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa, precum și să primească de la organul de urmărire penală o explicație asupra tuturor drepturilor sale.

Informarea privind hotărârea de aplicare a măsurii preventive ori de recunoașterea în calitate de bănuیت

Dreptul respectiv se conține în art. 64 alin. (2) pct. 3) CPP, prin care se constată că bănuیتul, imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea de aplicare a măsurii preventive ori de recunoașterea în calitate de bănuیت, are dreptul să primească de la organul de urmărire penală copia de pe hotărârea respectivă sau copia de pe procesul-verbal privitor la reținerea sa.

Dreptul de a primi consultații juridice

Acest drept se conține în art. 64 alin. (2) pct. 4) CPP potrivit căruia, în caz de reținere, bănuیتul are dreptul să primească o consultație juridică în condiții confidențiale din partea apărătorului până la începutul primei audieri în calitate de bănuیت.

Dreptul la întrevăderi

Dreptul în cauză se conține în art. 64 alin. (2) pct. 5) CPP potrivit căruia, din momentul când i s-a adus la cunoștință actul procedural de recunoașterea în calitate de bănuیت, acesta are dreptul la asistența unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și, în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși.

Dreptul de a anunța rudele

Articolul 64 alin. (2) pct. 12) CPP stabilește dreptul bănuیتului să anunțe imediat prin organul de urmărire penală rudele sau o altă persoană la propunerea sa despre faptul reținerii și locul deținerii.

A fost efectuată examinarea corporală sau prelevate mostre fără acordul judecătorului de instrucție

Articolul 64 alin. (3)(1) CPP stabilește că examinarea corporală, precum și prelevarea mostrelor de eliminare ale corpului și a altor mostre biologice de la bănuیت, fără acordul acestuia, pot fi efectuate doar cu autorizarea judecătorului de instrucție. Aceste acțiuni nu pot fi întreprinse în locurile sau circumstanțele în care există riscul traumatizării bănuیتului sau riscul violării dreptului omului.

Dreptul de a participa la efectuarea acțiunilor procesuale

Articolul 64 alin. (2) pct. 11) CPP stabilește că bănuیتul are dreptul să participe la efectuarea acțiunilor procesuale de unul singur sau fiind asistat de apărător la solicitarea sa ori să refuze de a participa la ele.

Dreptul la asistență medicală

Bănuitul, potrivit art. 64 alin. (2) pct. 15 /1) CPP, are dreptul imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea de aplicare a măsurii preventive să aibă acces la examinare și la asistență medicală independentă, inclusiv pe cont propriu.

Dreptul de a înainta cereri

Potrivit art. 64 alin. (2) pct. 15) CPP, bănuitul are dreptul să înainteze cereri, inclusiv privind asistența medicală independentă.

Dreptul de a primi copii de pe hotărâri

Articolul 64 alin. (2) pct. 16) CPP stabilește că bănuitul are dreptul să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor procesuale efectuate cu participarea sa și să facă obiecții asupra corectitudinii proceselor-verbale, precum și să ceară completarea lor cu circumstanțele care, în opinia sa, trebuie să fie menționate.

Dreptul de a fi informat despre toate hotărârile adoptate în privința sa

Articolul 64 alin. (2) pct. 17) CPP stabilește că bănuitul are dreptul să fie informat de către organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, precum și să primească la solicitarea sa copii de pe aceste hotărâri.

Dreptul de a face obiecții

Articolul 64 alin. (2) pct. 18) CPP stabilește că bănuitul are dreptul să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal al acțiunii procesuale respective.

Dreptul învinuitului de a fi informat cu privire la acuzare

Articolul 66 alin. (2) pct. 1) CPP stabilește că învinuitul, inculpatul are dreptul să știe pentru ce fapt este învinuit și în legătură cu aceasta, la punerea sa sub învinuire, precum și imediat după reținere în stare de arest după ce i s-a adus la cunoștință ordonanța de aplicare a măsurilor preventive, să primească de la organul de urmărire penală copii de pe ordonanța de punere sub învinuire.

Dreptul învinuitului de a fi asistat de un apărător

Articolul 66 alin. (3) CPP stabilește că învinuitul are dreptul la consultație juridică din partea unui apărător până la începutul primei audieri în calitate de învinuit.

Aliniatul (5) stabilește ca, din momentul punerii sub învinuire, să aibă asistența unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în mod gratuit de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și, în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși;

Aliniatul (6) prevede dreptul de a avea întrevederi cu apărătorul său în condiții confidențiale, fără a se limita numărul și durata lor;

Aliniatul (7) stabilește că învinuitul, dacă acceptă să fie audiat, la cererea sa, să fie audiat în prezența apărătorului;

Dreptul învinuitului de a participa la efectuarea acțiunilor procesuale

Articolul 66 alin. (2) pct. 8-15) CPP stabilește că învinuitul are dreptul să facă declarații sau să refuze de a le face, atrăgându-i-se atenția că dacă refuză să dea declarații nu va suferi nicio consecință defavorabilă, iar dacă va da declarații, acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa; să dea explicații cu privire la învinuirea ce i se aduce sau să refuze să le dea; să recunoască învinuirea ce i se aduce și să încheie acordul de recunoaștere a vinovăției; să accepte o procedură specială de urmărire penală și de judecare a cauzei, în condițiile prevăzute de prezentul cod, în cazul recunoașterii vinovăției; să participe la efectuarea acțiunilor procesuale, de unul singur sau fiind asistat de apărător, la solicitarea sa, ori să refuze să participe la ele; să anunțe, prin organul de urmărire penală, rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea sa, despre locul unde este ținut sub arest; să efectueze pregătirea materialelor pentru cauza penală; să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal și pentru cercetare în ședința de judecată;

Dreptul de a anunța rudele

Potrivit pct. 13, art. 66 CPP, învinuitul are dreptul să anunțe prin intermediul organului de urmărire penală rudele apropiate sau altă persoană la propunerea sa despre locul unde este ținut sub arest.

Dreptul de a i se pune la dispoziție procesele-verbale

Potrivit art. 66 pct. 20) CPP, învinuitul are dreptul să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor procesuale efectuate cu participarea lui și să facă obiecții asupra corectitudinii proceselor-verbale, precum și să ceară completarea lor cu circumstanțe care, în opinia sa, trebuie să fie menționate.

Dreptul de a face obiecții asupra corectitudinii proceselor-verbale

Articolul 66 alin. (2) pct. 19) CPP stabilește că învinuitul are dreptul să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal al acțiunii procesuale.

Dreptul de a lua cunoștință de materialele trimise în instanță pentru confirmarea arestării

Potrivit art. 66 pct. 21) CPP, învinuitul are dreptul să ia cunoștință de materialele trimise în judecată pentru confirmarea arestării sale.

Dreptul de a lua cunoștință de toate materialele cauzei

Potrivit art. 66 pct. 22) CPP, după terminarea urmăririi penale, învinuitul are dreptul să ia cunoștință de toate materialele cauzei și să noteze din ele date necesare, să înainteze o cerere de completare a urmăririi penale.

§ 4. Probatoriu

Inadmisibilitatea probelor

Pot exista situații prevăzute de art. 94 CPP, când se va considera că proba este inadmisibilă. În anumite circumstanțe, chiar dacă proba a fost recunoscută ca inadmisibilă, inculpatul poate solicita reducerea pedepsei dacă prin administrarea probei respective a fost încălcat un drept.

Aceste situații sunt:

- Aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere;
- Administrarea prin provocare, facilitare sau încurajare a persoanei la săvârșirea infracțiunii;
- Prin promisiune sau acordare a unui avantaj nepermis de lege.

De asemenea, va fi inadmisibilă proba prin efectuarea anumitor măsuri speciale de investigație fără o autorizare a judecătorului de instrucție, ulterior aceasta fiind nevalidată de către judecătorul de instrucție.

Așadar, în anumite situații prevăzute în art. 94, chiar dacă proba va fi inadmisibilă, dar părțile vor considera că prin aceste acțiuni au fost încălcate anumite drepturi, ele pot ridica problema reducerii pedepsei.

Audierea persoanei în lipsa apărătorului

Dreptul inculpatului de a fi asistat de apărător la efectuarea oricărei acțiuni procesuale este prevăzut în art. 104 CPP, unde se prevede că audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului se face numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, imediat după reținerea bănuțului sau, după caz, după punerea sub învinuire, dacă acesta acceptă să fie audiat.

Audierea în stare de oboseală sau în timpul nopții

Potrivit art. 104 alin. (1) CPP, nu se permite audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului în stare de oboseală, precum și în timpul nopții, decât doar la cererea persoanei audiate în cazurile ce nu suferă amânare,

Învinuțului sau bănuțului nu i s-a explicat esența acușării înainte de audiere și dreptul de a tăcea

Articolul 104 alin. (2) CPP stabilește că persoana care efectuează urmărirea penală, înainte de a-l audia pe bănuț, învinuț, explică esența bănuțirii, învinuțirii și dreptul de a tăcea și de a nu da mărturie în defavoarea sa, după aceea îl întreabă dacă acceptă să facă declarații asupra bănuțelii sau învinuțirii care i se incriminează.

Citirea sau reamintirea declarațiilor anterioare

Potrivit art. 104 alin. (3) CPP, audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului nu poate începe cu citirea sau reamintirea declarațiilor pe care acesta le-a depus anterior. Bănuțul, învinuțul, inculpatul

nu poate prezenta sau citi o declarație scrisă mai înainte, însă poate utiliza notele sale asupra amănuntelor greu de memorizat.

Depășirea duratei de audiere neîntreruptă a bănuitului, învinuitului

Potrivit art. 104 alin. (3¹) CPP, durata audierii neîntrerupte a bănuitului, învinuitului, inculpatului nu poate depăși 4 ore, de asemenea, durata audierii în aceeași zi nu poate depăși 8 ore. Bănuitul, învinuitul, inculpatul are dreptul la o pauză de până la 20 de minute pe durata audierii de 4 ore. În cazul persoanelor grav bolnave, durata audierii se stabilește ținând cont de indicațiile medicului.

Respingerea probei prezentate de apărare

Potrivit art. 100 alin. (2) CPP, în scopul administrării probelor, apărătorul admis în procesul penal, în modul prevăzut de prezentul cod, este în drept: să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege; să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții competente, în modul stabilit; în interesul asistenței juridice, să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale etc.

Examinarea corporală

Potrivit art. 119 alin. (5) CPP, în cursul examinării corporale se interzic acțiuni care înjosec demnitatea persoanei examinate sau îi pun în pericol sănătatea. Într-o asemenea situație, pot fi invocate ca încălcare a drepturilor, chiar dacă probele administrate au fost recunoscute ca inadmisibile.

Reconstituirea faptei

Situații similare se întâlnesc în art. 122 alin. (2) CPP care stabilește că, la reconstituirea faptei, se interzic acțiuni ce înjosec onoarea și demnitatea persoanei, care participă la reconstituire, și a celor din jur, care îi pun în pericol sănătatea.

Experimentul

Articolul 123 alin. (3) CPP stabilește că experimentul se permite cu condiția că nu pune în pericol viața și sănătatea participanților la el, nu lezează onoarea și demnitatea lor și nu cauzează prejudicii materiale participanților.

Percheziția

(câteva situații de încălcare a dreptului)

Articolul 127 alin. (2) CPP stabilește că, la efectuarea percheziției sau a ridicării de documente și obiecte, trebuie să fie asigurată prezența persoanei la care se face percheziția sau ridicarea și a unor membri adulți ai familiei acesteia ori a celor care reprezintă interesele persoanei în cauză. Dacă prezența acestor persoane este imposibilă, se invită reprezentantul autorității executive a administrației publice locale.

În același aspect, percheziția efectuată în timpul nopții, când nu există temeuri potrivit art. 127 CPP, poate fi constatată ca o încălcare a drepturilor.

Aliniatul (6) art. 127 CPP stabilește că persoana la care se face percheziția sau ridicarea de obiecte sau documente are dreptul să înregistreze prin mijloace audio, video aceste acțiuni. Interdicția de a înregistra poate fi invocată ca o încălcare a dreptului.

Articolul 128 alin. (3) CPP stabilește obligația organului de urmărire penală de a înmâna, sub semnătură, persoanei la care se face percheziția sau ridicarea, copiile ordonanței respective. Omisiunea aceasta va fi o încălcare a dreptului.

O altă situație când poate fi invocată încălcarea unui drept este nerespectarea prevederilor alin. (4) art. 128 CPP potrivit căruia, la ridicarea de documente și obiecte, după prezentarea ordonanței, reprezentantul organului de urmărire penală cere să i se predea obiectele sau documentele care urmează a fi ridicate, **iar în caz de refuz**, procedează la ridicarea lor forțată.

Efectuarea acțiunilor speciale după dispariția temeiurilor

Articolul 132/1 CPP stabilește condițiile de efectuare a acțiunilor. Situația când dispăre o condiție, iar acțiunea continuă, poate fi considerată ca încălcare a dreptului persoanei.

Au fost efectuate măsuri speciale de investigații cu privire la raporturile legale de asistență juridică dintre avocat și clientul său

Articolul 132 /4 alin. (10) CPP stabilește că este interzisă dispunerea și efectuarea măsurilor speciale de investigații cu privire la raporturile legale de asistență juridică dintre avocat și clientul său.

Respingerea nejustificată a cererii părților la expertiză din inițiativă proprie

Articolul 142 alin. (2) CPP stabilește dreptul părților, din inițiativă proprie și pe cont propriu, să înainteze cererea pentru efectuarea expertizei, pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor, vor putea fi utilizate în apărarea intereselor lor. Raportul expertului care a efectuat expertiza la cererea părților reprezintă organul de urmărire penală, i se anexează la materialele cauzei penale și urmează a fi apreciat odată cu alte probe.

Omisiunea de citare a părților în cadrul expertizei

Potrivit art. 145 alin. (1) CPP, organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care dispune efectuarea expertizei, citează părțile și expertul desemnat pentru a li se aduce la cunoștință obiectul expertizei și întrebările la care expertul trebuie să răspundă. Totodată, părților li se explică dreptul lor de a cere numirea a câte unui expert recomandat de fiecare dintre ele pentru a participa la efectuarea expertizei.

Omisiunea de a explica drepturile părților de a face observații cu privire la întrebările puse experților

Potrivit art. 145 alin. (1) CPP, organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care dispune efectuarea expertizei, citează părțile și expertul desemnat pentru a li se aduce la cunoștință

obiectul expertizei și întrebările la care expertul trebuie să dea răspunsuri, pentru a li se explica dreptul de a face observații cu privire la aceste întrebări și de a cere modificarea sau completarea lor. Totodată, părților li se explică dreptul lor de a cere numirea a câte unui expert recomandat de fiecare dintre ele pentru a participa la efectuarea expertizei. În acest caz, se întocmește un proces-verbal.

Dreptul părților de a lua cunoștință de raportul de expertiză

Potrivit art. 151 alin. (5) CPP, raportul expertului sau declarația sa că nu poate prezenta concluzii, precum și procesul-verbal de audiere a expertului se comunică imediat, dar nu mai târziu de 3 zile de la primirea lor de către organul de urmărire penală, părților în proces care au dreptul să dea explicații, să facă obiecții, precum și să ceară să pună expertului întrebări suplimentare, pentru a se efectua o expertiză suplimentară ori o expertiză repetată. Executarea acestor acțiuni se consemnează într-un proces-verbal.

Prelungirea nejustificată a internării învinuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizei

Articolul 152 alin. (6) CPP stabilește prelungirea internării învinuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizei în condiții de staționar ce poate fi dispusă de judecătorul de instrucție până la 6 luni la demersul procurorului, fiecare prelungire nu poate depăși 30 de zile.

Colectarea mostrelor

Articolul 155 alin. (2) CPP stabilește că se interzice colectarea mostrelor într-un mod care pune în pericol viața și sănătatea omului sau care lezează onoarea sau demnitatea lui.

§ 5. Măsurile procesuale

Depășirea termenului de înregistrare a infracțiunii

Reținerea persoanei, potrivit art. 166 alin. (4) CPP, poate avea loc până la înregistrarea infracțiunii. Totuși înregistrarea infracțiunii trebuie efectuată imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul aducerii persoanei reținute la organul de urmărire penală, iar în cazul în care fapta pentru care persoana a fost reținută nu este înregistrată în mod corespunzător, persoana se eliberează imediat. Așadar, în cazul de încălcare a acestui termen cu înregistrarea infracțiunii, situația poate fi considerată ca un drept încălcat.

Depășirea termenului de înaintare a demersului privind arestarea persoanei reținute

Persoana reținută, potrivit art. 166 alin. (7) CPP, până la expirarea termenului, trebuie să fie adusă cât mai curând posibil din momentul reținerii în fața judecătorului de instrucție pentru a fi examinată chestiunea arestării sau, după caz, a eliberării acesteia. Demersul privind arestarea persoanei reținute urmează a fi înaintat cu cel puțin 3 ore înainte de expirarea termenului de reținere. Procurorul, în termenele prevăzute la alin. (5) și (6), va emite o ordonanță de eliberare a persoanei reținute sau, după caz, va înainta demersul, conform art. 307, judecătorului de instrucție.

Depășirea termenului de întocmire a procesului-verbal de reținere

Potrivit art. 167 alin. (1) CPP, despre fiecare caz de reținere a unei persoane bănuite de săvârșirea unei infracțiuni, organul de urmărire penală, în termen de până la 3 ore din momentul privării de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere în care se indică temeiurile și motivele, locul, anul, luna, ziua, ora nașterii, fapta săvârșită de persoana respectivă, rezultatele percheziției corporale etc.

Procesul-verbal se aduce la cunoștință persoanei reținute, totodată, i se înmânează în scris informația despre drepturile sale.

Neînținerea în scris a informației despre drepturile legale

Odată cu aducerea la cunoștință a procesului-verbal, potrivit art. 167 al. (1) CPP, bănuitul i se înmânează în scris informația despre drepturile prevăzute în art. 64, inclusiv dreptul de a tăcea, de a nu mărturisi împotriva sa, de a da explicații care să se includă în procesul-verbal, de a beneficia de asistența unui apărător și de a face declarații în prezența acestuia.

Tergiversarea desemnării unui avocat

Potrivit art. 167 alin. (1) CPP, organul de urmărire penală, în timp de 1 oră după reținerea persoanei, solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică garantată de stat sau unor alte persoane împuternicite cu aceasta desemnarea unui avocat de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență.

Abținerea de a aduce imediat la cunoștință motivele reținerii

Potrivit art. 167 alin. (2) CPP, motivele reținerii se aduc imediat la cunoștință persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistență juridică de urgență.

Încălcarea normelor de aducere silită

Potrivit art. 199 alin. (2) CPP, poate fi supusă aducerii silite numai persoana participantă la proces în cazul pentru care este obligatorie citarea și care se eschivează.

Aplicarea nejustificată sau ilegală a măsurilor asiguratorii

Potrivit art. 202 alin. (4) CPP, măsurile asiguratorii pentru garantarea executării pedepsei amenzii se iau numai asupra bunurilor învinutului sau inculpatului, în funcție de suma maximă a amenzii care poate fi stabilită pentru infracțiunea comisă.

Încălcarea dreptului de păstrare a secretului comercial

Potrivit art. 214 alin. (2) CPP, în cursul procesului penal nu pot fi administrate, utilizate și răspândite fără necesitate informații ce constituie secret comercial sau altă informație oficială cu accesibilitate limitată.

Iar potrivit alin. (5), probele care dezvăluie informația ce constituie secret comercial sau altă informație oficială cu accesibilitate limitată, la solicitarea părților, se examinează în ședință de judecată închisă.

Încălcarea procedurii de înaintare a acușării

Articolul 282 CPP stabilește procedura de înaintare a acușării. Înaintarea acușării învinuitului se va face de către procuror în prezența avocatului în decurs de 48 de ore din momentul emiterii ordonanței de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat sau a fost adus în mod silit. Procurorul, după stabilirea identității învinuitului, îi aduce la cunoștință ordonanța de punere sub învinuire și îi explică conținutul.

Încălcarea modului de prezentare a materialelor de urmărire penală

Potrivit art. 293 CPP, prezentarea materialelor de urmărire penală, procurorul aduce la cunoștință învinuitului, reprezentantului lui legal, apărătorului terminarea urmăririi penale, locul și termenul în care ei pot lua cunoștință de materialele urmăririi penale. Materialele urmăririi penale se aduc la cunoștința învinuitului arestat în prezența apărătorului lui, iar la cererea învinuitului – fiecăruia dintre ei, în mod separat.

Respingerea nejustificată a cererilor

Potrivit art. 295 CPP, cererile înaintate după ce s-a luat cunoștință de materialele urmăririi penale se examinează de către procuror în termen de cel mult 15 zile, prin ordonanță motivată, se dispune admiterea sau respingerea lor și, în termen de 24 de ore, se aduc la cunoștință persoanelor care le-au înaintat.

Neexaminarea plângerilor

Plângerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații, potrivit art. 298 CPP, pot înainta plângere bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul.

În cazul în care plângerea a fost depusă la organul de urmărire penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului.

Respingerea cererii privind prezentarea probelor suplimentare

Potrivit art. 327 CPP, instanța de judecată, la cererea părților, poate amâna ședința de judecată pe o perioadă de până la o lună pentru ca acestea să prezinte probe suplimentare în cazul în care ele consideră că probele prezentate în instanță sunt insuficiente pentru confirmarea pozițiilor lor. Probele prezentate suplimentar se cercetează în ședință de judecată în mod obișnuit. Dacă părțile nu prezintă probe suplimentare în termenul cerut, instanța soluționează cauza în baza probelor existente.

Admiterea renunțării la probe a procurorului contrar voinței inculpatului

Potrivit art. 328 CPP, instanța e obligată să pună în discuție chestiunea renunțării la probe, instanța dispune neexaminarea acestora dacă nu s-a solicitat examinarea lor de către altă parte.

Îndepărtarea nejustificată a inculpatului din sala de ședințe

Articolul 334 CPP stabilește situațiile când inculpatul poate fi îndepărtat din sala de ședințe, dacă nu se supune dispozițiilor președintelui ședinței, ultimul îi atrage atenția asupra necesității respectării

disciplinei, iar în caz de repetare a încălcării ori de abatere gravă de la ordine, judecătorul sau, după caz, completul de judecată dispune îndepărtarea lui din sala de judecată.

Neînmânarea copiei de pe hotărâre

Potrivit art. 338 alin. (4) CPP, copia de pe hotărârea motivată se înmânează participanților prezenți la ședința de judecată. Participanților care nu s-au prezentat în ședința de judecată li se expediază, în termen de 3 zile, copia de pe hotărârea motivată.

Neînmânarea copiei de pe lista probelor

Potrivit art. 347 alin. (2) CPP, copia de pe lista probelor prezentate instanței de către parte, aceasta o înmânează, în mod obligatoriu, și părții oponente. Părții civile și părții civilmente responsabile li se înmânează lista probelor care se referă la acțiunea civilă.